

JOGI ALAPISMERETEK

Jegyzet

A PÁLYAORIENTÁCIÓS KÉPZÉSHEZ

Készítette: Papp Orsolya c. r. alezredes

2016.

Bevezetés

Tisztelt leendő kollégák!

Minden szakmának, hivatásnak megvan a saját fogalmi rendszere - alapfogalmak, összefüggések, amik elengedhetetlenek -, nincs ez másként a rendőri hivatásnál sem. A jogi nyelvezet helyes használata, a jogszabályok megfelelő alkalmazása, a jogszabály-változások önálló értelmezése szervesen hozzátartoznak a napi rendőri munkához. A jogi nyelvezet használata végigkíséri teljes rendőri pályafutását, sőt, a szakszerű és jogszerű intézkedések alapja, ezért elkerülhetetlen.

A jogi ismeretek I. tantárgy keretein belül megismerkednek azokkal az alapismeretekkel, melyek a rendőri hivatás gyakorlásához nélkülözhetetlenek. E jegyzetben tematikusan – a kerettantervhez igazodva - megtalálják a szükséges elméleti anyagot, de jogszabálygyűjtemény használata is szükséges. Az egyes témaköröket felkészülési kérdések zárják, a fejezet lényegének kiemelése, a rendszeres és folyamatos tanulás illetve a különböző (röpdolgozat, témazáró dolgozat, szóbeli felelet, objektív mérés, modulzáró illetve köztes vizsga, stb.) számonkérésekre való felkészülés megkönnyítése érdekében.

(A szerző)

1. Alapismeretek

1.1. A társadalmi normák, mint az emberi együttélés alapjai. A társadalmi normák funkciói, fajtái.

A **társadalmi normák** a helyes és a követendő magatartás-előírásokat határozzák meg, melyek be nem tartása hátrányos következményekkel jár. A társadalmi normák olyan értékeket, szabályokat fogalmazznak meg, melyeket a közösség egyes csoportjai, vagy azok tagjai meghatározott szituációkban kölcsönösen elvárnak egymástól, tehát ezek képezik a társadalmi együttélés alapjait. A normától való eltérést vagy annak megsértését büntetik, míg a norma követését jutalmazzák.

A társadalmi normák **funkciói**:

- magatartásmintákat nyújtanak;
- társadalmi konfliktusokat rendeznek;
- lehetővé teszik saját, vagy mások magatartásának értékelését, továbbá
- mások magatartásának előrejelzésével kiszámíthatóvá teszik az egyén és a közösség együttműködését.

Ezek alapján a **társadalmi normák** az emberi magatartás befolyásolásának egyik legfontosabb eszközei, nélkülük nem biztosítható a társadalom működése.

A társadalmi normák leggyakoribb **fajtái** napjainkban:

- **erkölcsi normák** (morál, etika);
- **szokásnormák, illemszabályok** (etikett);
- **vallási szabályok**; és a
- **szakmai-technikai** normák.

1.2. A jog kialakulása, szerkezete.

A jog társadalmi szükségletet fejez ki, megalkotása és alkalmazása konfliktusok rendezéséhez szükséges. A jogi szabályozás célja mások magatartásának befolyásolásán keresztül jelenik meg. A jog jellegét tekintve sajátos tudatforma, ideológia, mely koronként eltérő sajátosságokkal rendelkezik.

A jog kialakulása:

- Az ősközösségi társadalomban szokások
- Az ókorban – egyiptomi fáraók despotizmus és a római jog rendszere (első emlék: Hammurapi törvényoszlopa)
- Középkorban – a vallás vette át a szabályozó szerepet (keresztes háborúk, inkvizíció)
- Felvilágosodás – látványos fejlődésnek indul a jog, az emberek csak az általuk alkotta jog alapján akartak élni.
- A gazdaság fejlődése megnövelte az állam szerepét az egyházzal szemben. A vallás fokozatosan háttérbe szorult, szerepét az állam alkotta jogszabályok vették át. Az állam a jogszabályok betartását is ki tudta kényszeríteni.

A **jogi** és más **társadalmi normák** közötti alapvető különbséget az jelenti, hogy adott társadalomban csak egy jogrendszer létezik, ugyanakkor számos társadalmi norma is van, melyek többnyire a társadalom csoportjai szerint differenciáltak. A jog – más társadalmi normákkal kölcsönhatásban érvényesül. Az erkölcsi, a politikai, az államigazgatási normák, a szakmai-technikai előírások hatnak leginkább a jogra.

Az állam és a jog kapcsolata **kölcsönös**. A jogállamban jogszabályok határozzák meg, hogy mit tehet az állam, mit tehetnek az állami szervek. A jog kötelezően előír (pl. adófizetés), szabályoz (pl. eljárási szabályok), illetve tilt (pl. bűncselekmények).

A „jog” kifejezésnek több meghatározása lehetséges. A **tárgyi jog** a jogszabályokat, az **alanyi jog** az egyes személyekhez fűződő jogosultságokat jelenti.

Fogalma: A **jog** olyan magatartási szabályok és előírások összessége, amelyek keletkezése állami szervekhez kötődik, az adott társadalomban általánosan kötelező, érvényesülését az állami szervek végső soron kényszerrel biztosítják.

A jog jellemzői:

- Szabályozást jelent, melyek általánosak, kötelezőek, alapvető rendet tartanak és teremtenek.
- Funkciója normatív, azaz normákkal szabályoz.
- Állandó változásban van, mindig tükrözi az adott gazdasági, társadalmi és politikai viszonyokat.
- Feltételezi az államot, az állam kialakulásához köthető, a jogban az állam akarata jelenik meg.
- Differenciált, azaz nem mindenki érdekét tükrözi.
- Szervezetten kikényszeríthető.
- Adott társadalomban egy jogrendszer létezik.

A jogrendszer

A **jogrendszer** egy időben hatályos jogi normák összessége.

Nem pusztán halmaz, hanem rendszer jellegű, vagyis a jogi normák a társadalmi viszonyokhoz kapcsolódnak, egymással kölcsönösen összefüggnek. Ezek alapján a **jogrendszer** egy adott állam érvényes jogi normáinak és ahhoz kapcsolódó egyéb jogi előírásainak (jogelvek, célmeghatározások) összessége.

A jogrendszer jellemzői:

- A jogrendszer jogszabályok rendszerűen összefüggő megjelenése, azaz az egyik szabály nem mondhat ellent a másoknak.
- A jogrendszer viszonylag zárt, sajátos fogalmai és törvényszerűségei vannak.
- A jogrendszer biztosítja az új jelenségek befogadását (jogalkotás).

A jogrendszereket sajátosságai alapján **jogtípusokba** (ázsiai, antik, feudális, modern) sorolhatjuk, azon belül **jogrendszercsoportokat, jogrendszerformákat** különböztetünk meg (pl. angolszász, kontinentális stb. jogrendszer). Magyarország jogrendszere **modern kontinentális**.

A jogforrási rendszer sajátosságai

A modern kontinentális jogforrási rendszernek három **sajátossága** van:

- (1) **a jogalkotói jog kizárólagossága:** olyan jogpolitikai elv, amely követelmény és ténylegesen megvalósul. Alapja, az a következtetés, hogy a jogalkotás a legcélszerűbb szabályozási forma.
- (2) **a törvény kiemelkedő szerepe:** az állampolgárok alapvető jogait és kötelességeit törvényben kell szabályozni.
- (3) **a jogforrások hierarchiája:** jogi értékrendet jelent.

A **jogszabályi hierarchia** a jogszabályok között hierarchiát (rangsort, viszonyt) hoz létre és az esetleges ellentmondásokat a magasabb hierarchikus szint elsőbbsége alapján oldja meg. A jogforrások rangsora a kibocsátásukra jogosult szervek (jogalkotó) hierarchiájához igazodik. A hierarchia **alapszabálya**, hogy az alacsonyabb szintű szerv jogszabálya nem lehet ellentétes az állami hierarchia magasabb szintjén álló állami szerv jogszabályával, azt nem módosíthatja, és nem helyezheti hatályon kívül. Ennek az elvnek az elfogadása és az Alaptörvényben való rögzítése a **jogegység** (egységes szabályozás) és a **jogbiztonság** biztosítója.

A **jogbiztonság** az alapvető jogi értékek egyike, a törvényességhez, s általában a jogszabályok betartásához fűződő egyéni és közösségi érdek kifejezője.

Magyarország jogrendszerének jogági tagozódása

A **jogág** a jogrendszeren belül viszonylagosan elkülönült rész, a jogi normák hasonló tartalommal és formával jellemezhető, azonos vagy hasonló magatartásokat azonos módszerrel szabályozó összefüggő csoportja. A jogrendszer alapeleme.

A társadalmi viszonyok védelme érdekében jön létre, jellemző vonásai a jogágot alkotó jogi normákból következnek.

A jogágak csoportosítása:

- a) A szabályozás **tárgya és címzettje** szerinti csoportosítás azt jelenti, hogy mire és kire vonatkozik a jogi szabály.
- **Közjog:** államban élő személyek és a közhatalom viszonyát szabályozzák: alkotmányjog, közigazgatási jog és a büntetőjog.
 - **Magánjog:** személyek egymás közötti viszonyait szabályozza: polgári jog, nemzetközi magánjog, munkajog, társadalombiztosítási és szociális jog, és a családi jog.
- b) **A szabályozás tartalma és módszere szerint:**
- **Anyagi jog:** azoknak a szabályoknak az összessége, amelyek a jogviszonyt tartalmilag rendezik (pl. a gazdasági társaságokról szóló törvény meghat. a jogokat és kötelezettségeket, amely magatartásokat szabályoz).
 - **Alaki jog:** azoknak a jogi normáknak az összessége, amelyek meghatározzák, hogy a jogalanyok jogait milyen eljárási rend keretében érvényesíthetik, s a jogok érvényesítése során a feleket és az eljárásban résztvevő állami szerveket milyen eljárási jogok és köteleességek illetik és terhelik (amely a kikényszeríthetőség lehetőségét adja meg).

A magyar jogrendszer jogágai:

- **alkotmányjog:** az államhatalom gyakorlásának jogi alaprendjére vonatkozó szabályok egysége. Magába foglalja a társadalmi berendezkedés és az állami berendezkedés szabályait, illetve az állampolgárok államhoz való viszonyának alapjait.
- **közigazgatási jog:** azoknak a normáknak az összessége, amelyek a közigazgatási szervek tevékenységéhez kapcsolódnak, egyaránt felöleli az anyagi jogi és az alaki jogi szabályokat.
- **büntetőjog:** azoknak a normáknak az összessége, amelyek meghatározzák a büntetendő cselekményeket (anyagi jog), az elkövetők felelősségre vonásával kapcsolatos eljárási cselekményeket (büntetőeljárási jog), illetve az alkalmazandó büntetések és intézkedések végrehajtásának módjait (büntetés-végrehajtási jog).
- **polgári jog:** gazdasági, vagyoni viszonyokat szabályoz, illetve a személyek egyes nem vagyoni – de vagyoni kihatású – viszonyait.
- **családi jog:** vagyoni jellegű viszonyként szabályozza a családot.
- **munkajog:** elsősorban az alkalmazásban történő munkavégzésre, annak feltételeire és díjazására, valamint az azokkal összefüggő kollektív tevékenységre vonatkozó szabályokat tartalmazza.
- **társadalombiztosítási vagy szociális jog:** a munkajoghoz kapcsolódó jogterület, alapja, hogy a szociális szolgáltatások túlnyomó többségét a társadalombiztosítás nyújtja, a társadalombiztosítási szolgáltatásokra jogosultság viszont legtöbbször a munkaviszonyhoz kapcsolódik.
- **polgári eljárásjog:** azokat a magatartásokat szabályozza, amelyek mindazoknak az igényeknek az érvényesítésére irányulnak, amelyeknek az elbírálása polgári bíróság hatáskörébe tartozik.
- **nemzetközi magánjog:** kollíziós normákat tartalmaz, amelyek azt írják elő, hogy nemzetközi elemet is tartalmazó magánjogi vitában melyik állam jogát kell alkalmazni.

A **kollízió** jogszabály-összeütközést jelent. A jogrendszerek összeütközéséből adódó nemzetközi kollíziót feloldó szabályokat kollíziós normáknak nevezzük.

A jogforrás

A **jogforrás** komplex fogalom. Jelenti azt, hogy a jogszabály kitől, mely állami szervtől ered és konkrétan milyen formában jelenik meg.

Ezek alapján a **jogforrás** fogalma: a kibocsátó meghatározott módon és formában megjelenő akarata, amelyből a címzettek megismerhetik jogaikat és kötelességeiket.

A jogforrások csoportosítása

Az alábbi jogforrásokat különböztethetjük meg (fajtái):

- **jogalkalmazói** (a jogalkalmazói szervek tevékenysége során jogi normák jönnek létre) és **jogalkotói** (állami szervek tevékenysége);
- **anyagi** (materiális, a jog tartalma, amiből származik) és **alaki** (formális, amiből a jog kötelező ereje fakad);
- **belső** (ahonnan a jog származik, a jogalkotó) és **külső** (az a forma, amelyben a jog megjelenik);
- **rendes** (azok a jogszabályok, amelyeket a jogalkotásra különleges, rendkívüli feltételek hiányában is feljogosított szervek alkotnak) és **rendkívüli** (azok a jogszabályok, amelyeket a rendkívüli körülmények miatt létrehozott sajátos szerv (pl. Honvédelmi Tanács), vagy a jogalkotásra egyébként fel nem jogosított szerv (pl. köztársasági elnök), illetőleg jogalkotásra eredetileg is feljogosított szerv (pl. Kormány) alkot).
A rendkívüli jogforrások érvényessége sajátos feltételekhez kötött és időbeli hatályuk korlátozott.

A jogviszony

A **jogviszony** jogilag szabályozott társadalmi viszony.

A jogviszony **alanyai** jogképes személyek. A jogviszony **tárgya** az, amire a jogviszony irányul. **Tartalma** jogok és kötelezettségek, amelyek a jogviszony alanyait az adott jogviszonyból folyóan megilletik.

Például a tanulói jogviszony (alanya: az oktatási intézmény és a tanuló, tárgya: a tanulási tevékenység szabályozása, tartalma: a tanuló jogai és kötelezettségei, az intézmény vállalásai és elvárásai stb.).

A **jogképesség** azt jelenti, hogy a jogviszony alanyát jogok illethetik meg és kötelezettségek terhelhetik (pl. az ember, a jogi személy, az állam stb.).

1.3. A jogi norma fogalma, jellemzői. A jogkövetkezmény.

A **jogi norma** a jog legkisebb önmagában értelmes egysége, amelyik egy teljes, értelmezhető, követhető, alkalmazható magatartásszabályt alkot.

A jogi norma **elemei**:

- **alanya**: pl. mindenki, egy személy, jogalanyok;
- **tárgya**: - a szabályozott magatartás: (tevés, nem tevés, tartózkodás), a magatartás minősítése: kötelező (pl. adófizetés), tilos (pl. bűncselekmény), megengedő;
- **tartalma**: a jogkövetkezmény (pozitív vagy negatív).

A jogi norma **szerkezeti (funkcionális) elemei**:

- **hipotézis** (feltétel), meghatároz egy magatartást
- **diszpozíció** (rendelkezés), a hipotézisben meghatározott feltételek esetén a jogi norma címzettjének milyen magatartást kell vagy lehet tanúsítani.
- **jogkövetkezmény** a magatartási utasítás követése vagy nem követése esetére meghatározott rendelkezéseket tartalmazza. Az előírt magatartás követésének következménye a **joghatás** (pozitív), a nem követése a **szankció** (negatív).

A jogi norma **jellemzői**:

- (1) **érvényesség** (hitelesség): a norma kötelezően elismert és elfogadott az alanyok számára.
- (2) **általánosság**: általánosan követendő magatartási szabályokat határoz meg.
- (3) **ismételtség** (normativitás): a norma rendelkezése alapján a címzetteknek megegyező élethelyzetekben ugyanúgy kell cselekedniük.
- (4) **szankcionáltság**: a normasértés következménye, a kilátásba helyezett joghátrány.
- (5) **hipotetikus szerkezet**: mindig egy feltételezett esemény leírására vonatkozik, akkor kell alkalmazni, ha ez az esemény bekövetkezik.
- (6) **kölcsönösség** (reciprocitás): a jogi normák a jogok és kötelezettségek egységes rendszerét képezik, az egyén magatartásának befolyásolásával teszik lehetővé a társadalmi együttműködés, együttélés fenntartását.

1.4. A jogalkotás fajtái, szervei, szakaszai, folyamata.

A **jogalkotás** a kifejezetten jogalkotó hatáskörrel felruházott állami szervek tevékenysége, amely tudatosan, kimondottan és kizárólagosan közvetlenül, általános és absztrakt magatartásszabályok formájában megfogalmazódó **jogi normák létrehozása** irányul.

A jogalkotói jog a jövőben előforduló lehetséges esetekre megfogalmazott jogi normákból áll, érvényessége általában a jövőre szól.

Alapvető követelményei (2010. évi CXXX. tv – a jogalkotásról 2. §.alapján):

- (1) A jogszabálynak a címzettek számára **egyértelműen értelmezhető** szabályozási tartalommal kell rendelkeznie.
- (2) Alapszabály, hogy a jogszabály a **hatálybalépését megelőző időre nem állapíthat meg kötelezettséget, kötelezettséget nem tehet terheesebbé, valamint nem vonhat el vagy korlátozhat jogot, és nem nyilváníthat valamely magatartást jogellenessé.**
- (3) A jogszabály hatálybalépésének időpontját úgy kell megállapítani, hogy elegendő idő álljon rendelkezésre a jogszabály alkalmazására való felkészülésre.
- (4) **A jogszabályok megalkotásakor biztosítani kell, hogy a jogszabály**
 - megfeleljen az Alaptörvényből eredő tartalmi és formai követelményeknek,
 - illeszkedjen a jogrendszer egységébe,
 - megfeleljen a nemzetközi jogból és az európai uniós jogból eredő kötelezettségeknek, és
 - megfeleljen a jogalkotás szakmai követelményeinek.

A jogalkotásnak két fajtáját különböztetjük meg: a törvényhozást és a rendeletalkotást. E megkülönböztetés alapja, hogy milyen állami szerv jogalkotó tevékenységéről van szó.

Törvényhozás

Általában a legfelső állami szervek jogalkotásra irányuló tevékenységét jelenti. A **törvényhozás** folyamata részleteiben is jogilag szabályozott.

A **törvényhozás tárgyát** a legállandóbb jellegű és legjelentősebb társadalmi viszonyok, a leginkább jellemző, tipikus emberi magatartások képezik, mivel azok igénylik a törvényi formát.

Az Alaptörvény szerint a **törvényhozás joga** az Országgyűlést illeti, ilyen elnevezéssel tehát kizárólag az Országgyűlés alkothat jogszabályt.

Törvényhozási tárgyak szerint:

- **alapjogi törvény:** Alaptörvény szerint alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat csak törvény állapíthat meg.
- **szervezeti törvény:** az Alaptörvényben ismert valamennyi intézményre, szervezetre vonatkozóan szabályoz (pl. rendőrség, önkormányzat stb.)
- **költségvetési törvény:** önállóan nevesített tárgykör, az állam bevételeinek és kiadásainak éves szinten tervezett rendszerét szabályozza.

A törvények a **határozathozatal** szerint lehetnek **feles és kétharmados** törvények. A megkülönböztetés egy másik formája szerint létezik **egyszerű** törvény, illetve **alkotmánytörvény**.

A 2012. január 01-én hatályba lépett Magyarország Alaptörvénye vezette be a **sarkalatos törvény** fogalmát.

A **sarkalatos törvény** olyan törvény, amelynek elfogadásához és módosításához a jelen lévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.

Rendeletalkotás

Minden olyan jogalkotás, amelyik nem törvényhozás, általában a Parlamentnek alárendelt kormányzati és államigazgatási szervek jogalkotó tevékenysége.

Az Alaptörvény **többféle rendeletet** különböztet meg. Az Alaptörvény elismeri a Kormány speciális szabályozó hatáskörét és kimondja: A Kormány tagja törvényben vagy kormányrendeletben kapott felhatalmazás alapján, feladatkörében eljárva, önállóan vagy más miniszter egyetértésével rendeletet alkot, amely törvénnyel, kormányrendelettel és a Magyar Nemzeti Bank elnökének rendeletével nem lehet ellentétes.

Rendeletek csoportosítása

Egyes esetekben a törvények hatálybaléptetése és végrehajtása is sajátos rendeleteket igényel, a **végrehajtási rendeletet**. A végrehajtó hatalom szervei nem teljesíthetik feladataikat bizonyos általános jogi magatartásszabályok kibocsátása nélkül.

Az **ágazati rendeletek** az államigazgatás egy-egy ágát irányító miniszterek, testületek vagy más országos főhatóságok rendeletei. Az ágazati rendeletek legjellemzőbb példája a **miniszteri rendelet**.

A rendeletek harmadik csoportját az **önkormányzati rendeletek** alkotják. A helyi önkormányzatok működésükhöz, autonómiájuk biztosításához rendeletalkotási jogkörrel rendelkeznek, az általuk alkotott rendeletek más jogszabállyal nem lehetnek ellentétesek.

A jogszabályok előkészítése (2010. évi CXXX. tv – a jogalkotásról IV. fejezet alapján)

- a) A **jogszabály szakmai tartalmának és jogrendszerbe illeszkedésének biztosítása:** A jogszabály előkészítőjének feladata – az alapvető követelmények figyelembe vételével - a jogszabály szakmai tartalmának kialakítása. Az alapvető követelmények érvényesítéséről a kormányzati jogszabály-előkészítő tevékenység során a Kormány az igazságügyért felelős miniszter útján gondoskodik.
- b) **Előzetes hatásvizsgálat:** A hatásvizsgálat során vizsgálni kell a tervezett jogszabály valamennyi jelentősnek ítélt hatását, különösen a társadalmi, gazdasági, költségvetési hatásait; a környezeti és egészségi következményeit; az adminisztratív terheket befolyásoló hatásait; valamint a jogszabály megalkotásának szükségességét, a jogalkotás elmaradásának várható következményeit, és a jogszabály alkalmazásához szükséges személyi, szervezeti, tárgyi és pénzügyi feltételeket.
- c) **Indokolási kötelezettség:** A jogszabály tervezetéhez a jogszabály előkészítője indokolást csatol, amelyben bemutatja azokat a társadalmi, gazdasági, szakmai okokat és célokat, amelyek a javasolt szabályozást szükségessé teszik, továbbá ismerteti a jogi szabályozás várható hatásait.
- d) **A jogszabálytervezetek véleményezése:** A jogszabály előkészítője gondoskodik arról, hogy a jogszabály tervezete megismerhető és véleményezhető legyen.
- e) **A jogszabálytervezetek egyeztetése az Európai Unió intézményeivel és tagállamaival:** a jogszabály tervezetét az Európai Unió egyes intézményeinek és tagállamainak előzetesen bejelentésre vagy egyéb véleményezésre meg kell küldeni. Az előzetes bejelentési kötelezettség alá tartozó jogszabály az előzetes bejelentési eljárás befejezését követően alkotható meg.

A jogalkotási folyamat szakaszai

Különböző formái vannak – legrészletesebben a törvényhozás van szabályozva – ennek ellenére minden jogalkotási folyamat a következő **öt szakaszra** bontható:

- 1) **A szabályozás kezdeményezése:** valamilyen társadalmi igény teszi szükségessé a felmerült helyzet jogi rendezését, amely irányulhat új rendelkezés megalkotására vagy meglévő szabály módosítására. A jogszabály fajtája határozza meg, hogy kik jogosultak kezdeményezésre.
- 2) **A jogszabálytervezet elkészítése:** a jogszabálytervezet tényleges megszövegezése, megszerkesztése és a döntéshozó szerv elé terjesztése.
- 3) **A jogszabálytervezet megvitatása:** a döntést hozó szerv által történő részletes területi vita vagy egyszemélyes döntés esetén egyeztetési kötelezettség formájában jelenik meg.
- 4) **A jogszabálytervezet elfogadása:** a javaslat előírt szabályok szerinti elfogadása vagy egyszemélyes döntés meghozatala.
- 5) **A jogszabály kihirdetése:** a kihirdetés mindig a hivatalos lapban (Magyar Közlöny) történik vagy önkormányzati rendelet esetében, a helyben szokásos módon.

A jogszabályok kihirdetése és közzététele

A kihirdetés és a közzététel fogalmának meghatározása

- **Kihirdetés:** érvényességi feltétel, joghatások fűződnek hozzá és jogszabályban meghatározott helyen és módon történik.
- **Közzététel:** A kihirdetésen kívül minden más megjelenés, nem fűződnek joghatások hozzá, nincs jogszabályi meghatározottság, alakiség.

A jogszabályok kihirdetése és közzététele (2010. évi CXXX. tv – a jogalkotásról VII. fejezet alapján)

A jogszabályokat - az önkormányzati rendelet kivételével - a Magyar Közlönyben kell **kihirdetni**.

A minősített adatot nem tartalmazó **közjogi szervezetszabályozó eszközt** – a fővárosi és megyei kormányhivatal vezetőjének normatív utasítása, a helyi önkormányzat képviselő-testületének és a nemzetiségi önkormányzat képviselő-testületének normatív határozata, valamint a polgármester és a jegyző normatív utasítása **kivételével – a Magyar Közlönyben közzé kell tenni**.

A köztársasági elnök által aláírt törvénynek, a Magyar Nemzeti Bank elnöke rendeletének, az önálló szabályozó szerv vezetője rendeletének a Magyar Közlönyben való **kihirdetéséről** – a kézhezvételt követően haladéktalanul – **a kormányzati tevékenység összehangolásáért felelős miniszter** gondoskodik.

Magyar Közlöny

Magyarország **hivatalos lapja**. A Magyar Közlönyt a kormányzati portálon történő elektronikus dokumentumként való közzététellel kell kiadni, melynek **szövegét hitelesnek** kell tekinteni. Felelős szerkesztőjét és a helyettesítésére jogosult személyt a kormányzati tevékenység összehangolásáért felelős miniszter **normatív utasításban jelöli ki**.

A Magyar Közlöny közzétett számai a **kormányzati portálról nem távolíthatók el**, azok archiválására az elektronikus archiválásról szóló jogszabály rendelkezéseit kell alkalmazni.

Felelős szerkesztője a Magyar Közlöny oldal-hű másolatát papíron **megküldi** a köztársasági elnöknek, az Országgyűlés elnökének, az Alkotmánybíróság elnökének, a Kúria elnökének, az Országos Széchényi Könyvtárnak és az Országgyűlési Könyvtárnak.

A Magyar Közlöny oldal-hű másolata papíron, illetve digitális adathordozón is **terjeszthető**.

A Magyar Közlönyfelelős szerkesztőjét és a helyettesítésére jogosult személyt az igazságügyért felelős miniszter normatív utasításban jelöli ki.

Nemzeti Jogszabálytár

A Nemzeti Jogszabálytár a Kormány rendeletében meghatározott tartalommal és honlapon, elektronikus közszolgáltatásként működő, bárki számára térítésmentesen hozzáférhető, egységes szerkezetű (módosításokkal egybefoglalt) szövegeket tartalmazó **elektronikus jogszabálygyűjtemény**.

1.5. A jogszabályok és a közjogi szervezetszabályozó eszközök

A **jogszabály** egy vagy több **jogi normát tartalmazó jogalkotói akarat**, amely meghatározott eljárási rendben (jogalkotás), meghatározott formában és elnevezéssel jön létre.

Magyarország Alaptörvényében (2011. április 25.) meghatározottak szerint (T. cikk) **általános helyzetben jogszabály** (hierarchia szerint):

- **törvény** (Alaptörvény, sarkalatos törvény, törvény) jogalkotó: Országgyűlés. Alaptörvény: elfogadásához, módosításához az összes képviselő 2/3-ának szavazata; sarkalatos törvény: elfogadásához, módosításához a jelenlévő képviselők 2/3-ának szavazata; törvény: elfogadásához, módosításához a jelenlévő képviselők 50%-ának + 1 főnek a szavazata szükséges.
- **kormányrendelet** (jogalkotó: Kormány)
- **miniszterelnöki rendelet** (jogalkotó: Miniszterelnök)
- **miniszteri rendelet** (jogalkotó: Miniszter)
- **Magyar Nemzeti Bank elnökének rendelete** (jogalkotó: MNB elnök)
- **önálló szabályozó szerv vezetőjének rendelete (önálló szabályozó szerv: Alaptörvény felhatalmazása alapján az Országgyűlés sarkalatos törvényben a végrehajtó hatalom körébe tartozó egyes feladat- és hatáskörök gyakorlására önálló szabályozó szervet hozhatnak létre.)**
- **önkormányzati rendelet** (jogalkotó: az önkormányzat képviselő testülete): az önkormányzatok a sajátos területi-helyi viszonyokat rendeletileg szabályozhatják.

Jogszabály továbbá a **Honvédelmi Tanács rendkívüli állapot idején és a köztársasági elnök szükségállapot idején kibocsátott rendelete**. (Különleges jogrend – Alaptörvény 48.-54. cikk).

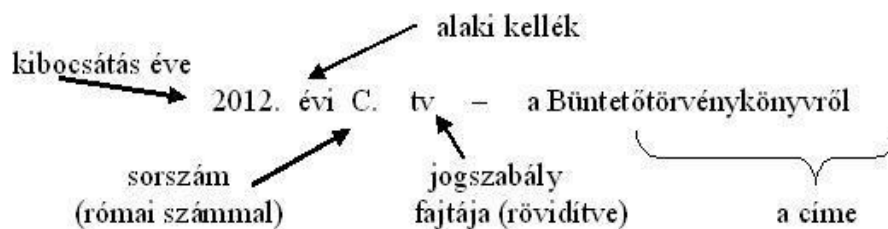
A jogszabály **megjelenési formája** (fajtája, elnevezése) szerint lehet **törvény** vagy **rendelet**.

Törvény

A legmagasabb rendű jogforrás, amelynek megalkotója a legfőbb népképviselői szerv az Országgyűlés. Kiemelt formája az alkotmánytörvény => Magyarország Alaptörvénye). Törvény nem lehet ellentétes az Alaptörvénnyel.

A törvényi szabályozás arra irányul, hogy rögzítse azokat az életviszonyokat, jogi szabályozási tárgyakat (**törvényhozási tárgyakat**), amelyeknek eredeti, elsődleges szabályozása csak törvény útján lehetséges, pl. alapjogok szabályozása.

Jelölése: (Alaptörvény kivételével):

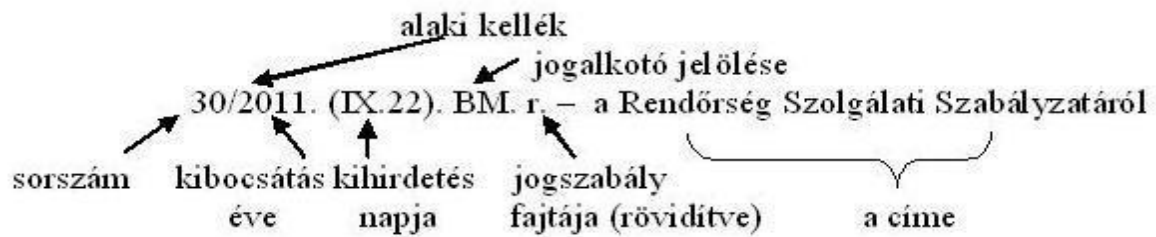

A törvény **jelölése** annak kihirdetése során magában foglalja a törvény kihirdetésének évét, sorszámát, a törvény elnevezést és a törvény címét.

Rendelet

Jogszabály, melyet a végrehajtó hatalom erre feljogosított központi szervei, továbbá a helyi és területi önkormányzati szervek az Alaptörvényben vagy más törvényben előírt feltételek között, és eljárási rend szerint bocsátanak ki. A rendelet – a jogforrási hierarchiából adódóan nem lehet ellentétes törvénnyel.

Jelölése:

A rendelet **jelölése** annak kihirdetése során magában foglalja a jogszabály megalkotójának megjelölését, a sorszámát, a kihirdetésének napját, a jogszabály elnevezését és címét.

A jogforrás a jogszabálynál bővebb fogalomkört takar, mert **minden jogszabály jogforrás, de nem minden jogforrás jogszabály.**

Közjogi szervezetszabályozó eszközök

A **közjogi szervezetszabályozó eszközök** fogalmát a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény vezette be. A közjogi szervezetszabályozó eszköz **jogszabállyal nem lehet ellentétes, benne jogszabály rendelkezése nem ismételhető meg.**

Közjogi szervezetszabályozó eszközök a **normatív határozat** és **normatív utasítás** (2010. évi CXXX. tv – a jogalkotásról VI. fejezet alapján):

- Az Országgyűlés, a Kormány, és más testületi központi államigazgatási szerv; az Alkotmánybíróság, és a Költségvetési Tanács; a helyi, illetve a nemzetiségi önkormányzat képviselő-testülete; **normatív határozatban** szabályozhatja a saját és az általa irányított szervek szervezetét és működését, tevékenységét, valamint cselekvési programját.
- **Normatív utasításban** szabályozhatja a köztársasági elnök, a miniszterelnök, a központi államigazgatási szerv vezetője, az Országos Bírósági Hivatal elnöke; a legfőbb ügyész, az alapvető jogok biztosa; a Magyar Nemzeti Bank elnöke, az Állami Számvevőszék elnöke; fővárosi és megyei kormányhivatal vezetője; a polgármester és a jegyző a vezetése, az irányítása vagy a felügyelete alá tartozó szervek szervezetét és működését, valamint tevékenységét.

Törvényben meghatározott tárgykörben **normatív utasítást** adhat ki:

- az Országgyűlés,
- a köztársasági elnök,
- az Alkotmánybíróság,
- az alapvető jogok biztosa,
- az önálló szabályozó szerv, valamint a minisztérium hivatali szervezetének vezetője ,

amely a szerv állományába tartozó személyekre kötelező.

1.6. Jogszabályok érvényessége és hatálya.

A jogszabály **hatályán** azt értjük, hogy annak alapján adott időben, területen és személyekre nézve jogviszonyok keletkezhetnek, módosulhatnak és szűnhetnek meg. Lehet időbeli, területi, személyi és tárgyi hatály.

A jogszabály hatályossága nem más, mint annak időbeli, területi, személyi esetleg tárgyi alkalmazhatósága.

A hatály fajtái:

- A jogszabály **időbeli hatálya** arra a kérdésre ad választ, hogy milyen időintervallumon belül szabályozza a jogszabály a jogviszonyokat. A hatályba lépés idejét a hatályba lépés évének, hónapjának és napjának megjelölésével kell megállapítani. Ha a jogszabály időbeli hatályának kezdőnapja egybeesik a kihirdetés napjával, akkor **az érvényesség** és a **hatályosság** is egybeesik.
- A jogszabály **területi hatálya** meghatározza azt a földrajzilag körülhatárolt területet, amely területen a jogszabály jogokat és kötelezettségeket határoz meg (pl. szükségállapot kihirdetés).
- A jogszabályok **személyi hatálya** a jogalanyoknak azt a körét határozza meg, akiknek jogát és kötelelességeit a jogi norma meghatározza (pl. polgári jog jogalanyai).
- A jogszabályok **tárgyi hatálya** azokat a meghatározott jogviszonyokat öleli fel, amiket a jogalkotó szabályoz. Tárgyi hatály: - mire vonatkozik (pl. társaságok)

A jogszabály hatálya

(2010. évi CXIII. tv – a jogalkotásról III. fejezet alapján)

- a) A jogszabály **területi hatálya**: Magyarország területére, az önkormányzati rendelet területi hatálya a helyi önkormányzat közigazgatási területére terjed ki.
- b) A jogszabály **személyi hatálya**: Magyarország területén a természetes személyekre, jogi személyekre és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetekre, valamint Magyarország területén kívül a magyar állampolgárookra. Önkormányzati rendelet esetében a helyi önkormányzat közigazgatási területén a természetes személyekre, jogi személyekre és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetekre terjed ki.
- c) A jogszabály **időbeli hatálya**: A jogszabályban meg kell határozni a hatálybalépésének napját, amely a jogszabály kihirdetését követő valamely nap lehet.

A hatályos jogszabály módosítása

A hatályos jogszabályi rendelkezést a jogalkotói hatáskörrel rendelkező szerv jogszabály megalkotásával, a módosítani kívánt jogszabályi rendelkezést tételesen megjelölő, a módosítást kimondó jogszabályi rendelkezéssel **módosíthatja**.

A jogszabály hatályon kívül helyezése

A jogszabály hatályát veszti:

- a) ha a hatályon kívül helyezendő jogszabályt vagy jogszabályi rendelkezést tételesen megjelölő, a hatályon kívül helyezést kimondó jogszabályi rendelkezés hatályon kívül helyezi,
- b) ha a módosítandó jogszabályi rendelkezést tételesen megjelölő, annak helyébe lépését kimondó jogszabályi rendelkezés módosítja,
- c) ha azt az Alkotmánybíróság vagy a bíróság megsemmisíti.

A hatályos jogszabályt vagy jogszabályi rendelkezést a hatályon kívül helyezni kívánt jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés megalkotására **hatáskörrel rendelkező szerv** helyezheti hatályon kívül.

Hatályon kívül helyezhető:

- a) törvényben kormányrendelet.
- b) kormányrendeletben a Kormány tagjának rendelete.
- c) a Kormány rendeletével hatályon kívül helyezheti azon kormányrendeleteket, amelyek módosítására már nincs felhatalmazása.
- d) a Kormány tagja rendeletével hatályon kívül helyezheti a feladatkörébe tartozó miniszteri rendeleteket, miniszterelnöki rendeleteket.

A szabályozási átmenet

A jogszabályi rendelkezést – ha jogszabály eltérően nem rendelkezik – a hatálybalépését követően keletkezett tényekre és jogviszonyokra, valamint megkezdett eljárási cselekményekre kell alkalmazni. A jogszabályi rendelkezést – ha jogszabály eltérően nem rendelkezik – **a hatálya alatt** keletkezett tényekre és jogviszonyokra, valamint megkezdett eljárási cselekményekre a jogszabályi rendelkezés **hatályvesztését követően** is alkalmazni kell.

pl.: Bűncselekmények elkövetése esetén 2013. június 30-ig – 1978. évi IV. törvényt kellett alkalmazni, 2013. július 01. után elkövetett bűncselekmények esetén pedig a 2012. évi C. törvény alkalmazandó. **Átmenet:** azon bűncselekmények esetén, amelyek elkövetési ideje a régi törvény hatálya alá esik a régi szabályozás alkalmazandó, azaz egy ideig a két törvény párhuzamos alkalmazása történik.

A jogszabály érvényessége

A jogszabály **érvényes**, ha a meghatározott alaki és tartalmi követelményeknek megfelel.

Általános összefüggés a hatályosság és az érvényesség között: **Minden hatályos jogszabály érvényes, de nem minden érvényes jogszabály hatályos.**

Az érvényesség feltételei (alaki követelmények):

1. **Hatásköri feltétel:** Az adott szervnek legyen a szabályozásra jogszabályban rögzített felhatalmazása, azaz az arra feljogosított szervtől származzék és meghatározott társadalmi viszonyok szabályozására szóljon.
2. **Hierarchikus feltétel:** A jogszabály ne legyen ellentétes a magasabb rendű jogszabállyal.
3. **Illetékességi feltétel:** A jogalkotásról szóló tv. alapján alkossák meg. A jogalkotó csak az illetékességi területén (földrajzi terület) hozhat jogszabályi döntést (Pl. a miskolci önkormányzat képviselő testülete nem alkothat Győr városára vonatkozó szabályozást).
4. **Kihirdetési feltétel:** A jogszabályokat megfelelő módon ki kell hirdetni. pl. Magyar Közlöny, önkormányzati rendeleteket a helyileg szokásos módon, pl.: hirdetmény, önkormányzati értesítő, helyi lap illetve helyi média útján.

A jogrendszer folyamatos felülvizsgálata

(2010. évi CXXX. tv – a jogalkotásról V. fejezet alapján)

a) **Utólagos hatásvizsgálat:** A miniszter folyamatosan figyelemmel kíséri a feladatkörébe tartozó jogszabályok hatályosulását, és szükség szerint lefolytatja a jogszabály utólagos

hatásvizsgálatát, ennek során **összeveti** a szabályozás megalkotása idején **várt hatásokat a tényleges hatásokkal**.

b) Jogszabályok tartalmi felülvizsgálata: A jogalkalmazás és az utólagos hatásvizsgálat tapasztalatait is figyelembe véve **a miniszter** gondoskodik arról, hogy a tárgykört érintő új jogi szabályozás vagy módosítás megalkotása során, ennek hiányában e célból kiadott jogszabály keretében

- az elavult, szükségtelenné vált,
- a jogrendszer egységébe nem illeszkedő,
- a szabályozási cél sérelme nélkül egyszerűsíthető, a jogszabály címzettjei számára gyorsabb, kevésbé költséges eljárásokat eredményező szabályozással felváltható,
- a normatív tartalom nélküli, tartalmilag kiüresedett vagy egyébként alkalmazhatatlan,
- vagy az indokolatlanul párhuzamos vagy többszintű szabályozást megvalósító,

a feladatkörébe tartozó jogszabályi rendelkezések hatályon kívül helyezésére, illetve megfelelő módosítására kerüljön sor.

A hatásvizsgálat, illetve a tartalmi felülvizsgálat a Magyar Nemzeti Bank elnökének rendelete, illetve az önálló szabályozó szerv vezetőjének rendelete esetén a jogalkotó, önkormányzati rendelet esetén a jegyző hatáskörébe tartozik.

A normakontroll

A normakontroll az Alaptörvénnyel való összhang vizsgálatát jelenti, az Alkotmánybíróság feladat- és hatáskörébe tartozó eljárás.

A normakontroll **fajtái:**

- a) Az Alaptörvénnyel való összhang előzetes vizsgálata (előzetes normakontroll eljárás):** Az Alkotmánybíróság az Alaptörvénnyel való összhang szempontjából megvizsgálja az elfogadott, de ki nem hirdetett törvényeket.
- b) Az Alaptörvénnyel való összhang utólagos vizsgálata (utólagos normakontroll eljárás):** A **Kormány, az országgyűlési képviselők egynegyede vagy az alapvető jogok biztosa kezdeményezésére** az Alkotmánybíróság felülvizsgálja a jogszabályoknak az Alaptörvénnyel való összhangját.
Nincs helye az Alkotmánybíróság **utólagos normakontroll eljárásának**, ha az indítvány az Alkotmánybíróság által érdemben már elbírált jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés vizsgálatára irányul, és az indítványozó az Alaptörvénynek ugyanarra a rendelkezésére, illetve elvére (értékére), és azonos alkotmányos összefüggésre hivatkozva kéri az alaptörvény-ellenességet megállapítani (**ítélt dolog**), kivéve, ha az Alkotmánybíróság döntése óta a körülmények alapvetően megváltoztak.
- c) Bírói kezdeményezés egyedi normakontroll eljárás iránt: Bírói kezdeményezésre az Alkotmánybíróság felülvizsgálja az egyedi ügyben alkalmazandó jogszabálynak az Alaptörvénnyel való összhangját.** Erre akkor kerülhet sor, ha a bírónak az előtte folyamatban levő egyedi ügy elbírálása során olyan jogszabályt kell alkalmazni, amelynek alaptörvény-ellenességét észleli, vagy alaptörvény-ellenességét az Alkotmánybíróság már korábban megállapította, - a bírósági eljárás felfüggesztése mellett - kezdeményezi a jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés alaptörvény-ellenességének megállapítását, illetve az alaptörvény-ellenes jogszabály alkalmazásának kizárását.

1.7. A jogalkalmazás fogalma, szakaszai, fajtái.

A **jogalkalmazás** a jogérvényesülés és a jogszabály konkretizálásának egyik esete. Az általánosan és elvontan megfogalmazott jogi normák konkrét, egyedi esetekre való vonatkoztatását, érvényesítését jelenti. A jogalkalmazás a jog érvényesülésének módja.

A jogszabályok címzettjei a jogalanyok, a magatartásuk önmagában nem eredményezi a jogi normák előírásainak megvalósulását, ezért a kényszerítés lehetőségével rendelkező állami szervek tevékenységére van szükség. Erre általában két esetben kerül sor:

- a) ha a jogszabályok címzettjei megsértették az előírásokat és így a jogi norma érvényesülésére csak a jogsértővel szembeni hátrány alkalmazásával kerülhet sor.
- b) ha a jogalanyok jogkövető magatartása önmagában nem váltja ki a kívánt joghatást, ahhoz az állami szervek közreműködésére is szükség van, vagyis a jogszabályok előírása alapján a konkrét jogviszonyok keletkezése, módosulása vagy megszüntetése az illetékes állami szerv egyedi döntése nélkül nem lehetséges. Tipikusan ebbe a körbe tartoznak az engedélyezési eljárások pl. építési engedély kiadása.

Ezek alapján a **jogalkalmazás** fogalma: az arra feljogosított állami szervek olyan meghatározott tevékenysége, amely során az általánosan megfogalmazott magatartási szabályt (normát) konkrét egyedi esetre alkalmazzák, és amely tevékenységükkel egyedi jogviszonyokat hoznak létre, módosítanak, vagy szüntetnek meg.

A jogalkalmazás fajtái

A jogalkalmazás fajtáit az alapján különböztetjük meg, hogy milyen szerv végzi, ezért az adott jogrendszerben, annyi fajta különböztethető meg, ahány típusú szerv végez jogalkalmazást. A legfontosabbak a **bírósági** és a **közigazgatási jogalkalmazást**, minden más nevesített jogalkalmazó tevékenység ezekbe a típusokba sorolható be.

A **bírósági jogalkalmazás** (és ezen belül a polgári, büntető, katonai, munkaügyi, közigazgatási és alkotmánybíráskodást) az írott jog jellemzi, mely formalizált eljárási kereteken belül érvényesül.

A **közigazgatási jogalkalmazás** hivatalból vagy az ügyfél kérelmére jár el és hoz döntést, mely irányulhat ügyfelet érintő jog vagy kötelezettség megállapítására (pl. adókiivetés), adat igazolására (pl. születési anyakönyvi kivonat), nyilvántartás vezetésére (pl. lakcímnnyilvántartás), hatósági ellenőrzésre.

Sajátos a rendőri és más kapcsolódó rendvédelmi szervek jogalkalmazásának kérdése, mivel ez a büntető tevékenység során a bírói, míg a rendészeti igazgatási tevékenység során a közigazgatási jogalkalmazáshoz kapcsolódik.

A jogalkalmazás szakaszai

- (1) A vonatkozó jogszabályok hiteles szövegének kikeresése, megállapítása és kötelező erejük vizsgálata. A jogszabály kiválasztásához a jogalkalmazónak a tényállásról, az esetről bizonyos kiinduló adatokkal kell rendelkezni, amire a mások által szolgáltatott információ (feljelentés, keresetlevél, vádirat) vagy a saját tapasztalat nyomán (nyomozás, ellenőrzés) tesz szert.
- (2) A tényállás megállapítása, pontosabban a ténymegállapítások összegyűjtése, megértése, mérlegelése, áttekintése. Sajátos megismerési tevékenység, a jogilag releváns (lényeges) tények kiszűrése, értékelése.

- (3) A jogszabály értelmezése a jogi norma konkrét tényállásra vonatkozó tartalmának feltárása.
- (4) A megállapított tényállás jogi minősítése a jogalkalmazás folyamatának döntő eleme, mivel ekkor történik a jogszabály általános előírásainak és valamennyi konkrét eseti tényállás egyediségének egymásra vetítése.
- (5) A jogkövetkezmények megállapítása a jogalkalmazás folyamatának utolsó, záró művelete. Közvetlenül a tényállás jogi minősítéséhez kapcsolódik, azzal nem állhat ellentétben. A jogkövetkezmények megállapítása önálló, felelősségteljes művelet. A megállapítható jogkövetkezmények körét egyrészt a jogi minősítés, másrészt pedig a jogi szabályozás jellege szabja meg. A jogi minősítés kizárja a vele ellentétes jogkövetkezmények megállapítását (ha nem bűnös, elítélni nem lehet).

1.8. Felkészülési kérdések.

1. Mit értünk társadalmi norma alatt? Sorolja fel a funkcióit és fajtáit!
2. Hogyan alakult ki a jog? Jellemezze a jog és az állam kapcsolatát!
3. Mit ért a jog fogalma alatt? Milyen jellemzői vannak?
4. Ismertesse a jogrendszer fogalmát, sajátosságait és jellemzőit!
5. Mit jelent a jogszabályi hierarchia? Ismertesse az alapszabályát!
6. Ismertesse a jogbiztonság fogalmát!
7. Ismertesse a jogág fogalmát, csoportosítási szempontjait!
8. Sorolja fel és jellemezze a magyar jogrendszer jogágait!
9. Ismertesse a jogforrás fogalmát, fajtáit és csoportosítását!
10. Mi a jogviszony? Melyek a jogviszony elemei? Mit értünk jogképesség alatt?
11. Mit nevezünk jogi normának? Ismertesse a jogi norma szerkezeti elemeit és jellemzőit!
12. Mi a jogalkotás? Milyen fajtái vannak?
13. Ismertesse a jogalkotás alapvető követelményrendszerét!
14. Ismertesse a törvényhozás fogalmát, a törvényhozás tárgyait és a törvények fajtáit a határozathozatal szempontjából!
15. Ismertesse a rendeletalkotás fogalmát és a rendeletek fajtáit!
16. Ismertesse a jogszabályok előkészítését!
17. Melyek a jogalkotási folyamat szakaszai?
18. Ismertesse a kihirdetés és a közzététel fogalmát!
19. Ismertesse a jogszabályok kihirdetésének módjait!
20. Mit tud a Magyar Közlönyről? Ismertesse a Nemzeti Jogszabálytár fogalmát!
21. Mit nevezünk jogszabálynak? Ismertesse a jogszabály megjelenési formáit!
22. Ismertesse a jogszabályok jelölését! Milyen összefüggés van a jogforrás és a jogszabály között?
23. Sorolja fel általános helyzetben az Alaptörvényben meghatározott jogszabályokat! Mi jellemzi a különleges jogrendet a jogszabályok szempontjából?
24. Mit értünk közjogi szervezetszabályozó eszköz alatt? Mi jellemzi? Ismertesse a normatív határozat és a normatív utasítás fogalmát!
25. Ismertesse a hatály fogalmát és fajtáit! Ismertesse az érvényesség fogalmát és feltételeit!
26. Milyen összefüggés van a hatályosság és az érvényesség között? Példán keresztül mutassa be!
27. Mit ért a jogrendszer folyamatos felülvizsgálatán?
28. Mit jelent a normakontroll? Milyen fajtái vannak?
29. Ismertesse a jogalkalmazás fogalmát és fajtáit!
30. Ismertesse a jogalkalmazás szakaszait!

2. Alkotmányjogi ismeretek

2.1. Az állam fogalma, kialakulása, rendeltetése.

Az **állam** fogalmát több fogalmi elem figyelembe vételével határozzuk meg. Az állam:

- **történelmi kategória:** az emberi társadalom fejlődésének a szükségszerű következménye, kialakulása és fejlődése a társadalom egészének a fejlődésén alapszik.
- **viszonylagos önállósággal rendelkezik:** a gazdasági viszonyokon nyugvó, azokra visszaható, önálló politikai, gazdasági és ideológiai erőt jelent és elkülönült önálló célokkal, döntésekkel, érdekekkel is rendelkezik.
- **szuverén:** az állami tevékenység nélkülözhetetlen eleme, a központi államhatalom függetlenségét és korlátlanágát jelenti meghatározott népesség és terület fölött (**belső szuverenitás**), valamint a nemzetközi kapcsolatokban (**külső szuverenitás**). A belső szuverenitás kifejezi azt is, hogy az állam nem vérségi-rokoni, hanem területi-közigazgatási elven szerveződik.
- **a munkamegosztás külön ágát képezi:** társadalmi rendeltetésének ellátására, mint a néptől elkülönült embercsoport működik, amely további állami szervekre tagozódik.
- **közhatalmi szervezet:** a gazdaságilag uralkodó rétegek politikai uralmának a szerve a jogra támaszkodva, szükség esetén kényszer és erőszak alkalmazásával is a fennálló társadalmi rendet védelmezi.
- **önálló társadalmi rendeltetése van:** a fennálló társadalmi rend fenntartása és védelme, a társadalom létfeltételeinek biztosítása, valamint központi, területi és helyi szervein keresztül az egyének és a közösségek tevékenységeinek szervezése, vezetése és közös ügyeinek intézése.
- **a társadalom hivatalos képviselője:** olyan hatalmi intézmény, amely az egész társadalom nevében végzi közhatalmi feladatait és tevékenységét.
- **meghatározott funkciókat lát el.**

Ezek alapján **az állam** a társadalom történelmileg meghatározott, viszonylagos önállósággal és szuverenitással rendelkező, a munkamegosztás külön ágát képező közhatalmi szervezet, amely társadalmi rendeltetését a társadalom képviselőjében funkciói gyakorlásával tölti be.

Az állam társadalmi **rendeltetése** magában foglalja:

- **a hatalmi-uralkodó rend biztosítását**, a hatalmi pozícióban lévő rétegek előnyös helyzetének fenntartását.
- a társadalmi helyzetüket tekintve **alárendelt rétegek féken-tartását**, a fennálló társadalmi-gazdasági rend ellen jogellenesen fellépők elnyomását.
- a társadalom különböző rétegei egzisztenciális **szükségleteinek kielégítéséhez szükséges életfeltételek** folyamatos **biztosítását**, újratermelését.
- **az államcélok, állami döntések helyes meghozatalát**, az államérvényesítését és a társadalom belső rendjének és szervezettségének biztosítását.
- **a társadalmi munkamegosztás**, a termelés, az elosztás, a csere és a fogyasztás társadalmi méretekben történő **megszervezését**, irányítását és ellenőrzését.
- **a társadalom kulturális, szellemi életének irányítását.**
- társadalmi rendeltetésének betöltése érdekében **önmagának építését**, erősítését, szervezeteinek **fejlesztését, létének védelmét.**

Ezek alapján az **állam társadalmi rendeltetése** a fennálló társadalmi rend fenntartása és védelme, a társadalom létfeltételeinek biztosítása, valamint központi, területi és helyi szervein keresztül az egyének és a közösségek tevékenységeinek szervezése, vezetése és közös ügyeinek intézése.

Az állam társadalmi rendeltetése a társadalmi haladás irányához és társadalmi környezetének változtatást sürgető vagy az ellen fellépők magatartásához **képest** lehet **progresszív** vagy **konzervatív** jellegű. (haladó vagy maradi).

Az állam társadalmi rendeltetése természetszerűen **változó tartalmat** mutat az egyedi adottságoknak és a történelmi körülménynek megfelelően.

Az állam kialakulásának elméletei

- **teokratikus elmélet:** az államot isten (vagy felsőbb hatalom) teremtette. Az uralkodó Isten földi helytartója.
- **szerződéses elmélet:** az állam emberek társulása következtében alakult ki. Társadalmi szerződéssel az államot, kormányzati szerződéssel a kormányt hozták létre.
- **organikus elmélet:** az állam élő szervezethez hasonlít. Fejlődése kicsiben kezdődött és észrevétlenül nőtt nagyra. A kezdeti szervezetlenség bonyolult szervezetté vált.
- **hódítás vagy erőszak elmélet:** Az állam keletkezése hódítás útján történt. Az egyik törzs leigázta a másikat, a legyőzött alárendelt helyzetbe került, adót fizetett => előidézte az osztályokra tagozódást és a kényszerítő apparátus létrejöttét.
- **pszichológiai:** az emberi tényezők, szubjektív adottságok szerepét hangsúlyozta.

Az állam funkciói: az állam társadalmi rendeltetését funkciói gyakorlásával tölti be.

1) **Az állam politikai funkciója:** A hatalmi-uralkodó rend biztosítása, a hatalmi pozícióban lévő rétegek előnyös helyzetének fenntartása.

Belső: a társadalom politikai vezetésének megvalósítása, az uralkodó rétegek hatalmának védelme. Magában foglalja az **alkotmányosság** és **törvényesség** érvényesítését, a közrend és a közbiztonság fenntartását, védelmét és a demokratikus politikai értékek megvalósítását.

Külső: az állam és területének külső támadás elleni védelme, nemzetközi kapcsolatok fenntartása.

Az állam **politikai funkcióit** elsősorban a fegyveres, rendvédelmi- és az igazságszolgáltatási szervein keresztül érvényesíti.

2) **Az állam szervező funkciója:** A társadalom szükségleteinek kielégítéséhez szükséges életfeltételek folyamatos biztosítása, újratermelése. Főbb területei: gazdaság, oktatás, közbiztonság, egészségvédelem stb.

Az állam **szervező funkciója** elsősorban az igazgatási-végrehajtási apparátus működésével valósul meg.

3) **Az állam gazdasági funkciója:** A társadalmi munkamegosztás, a termelés, az elosztás, a csere és a fogyasztás **társadalmi méretekben történő** megszervezése, irányítása és ellenőrzése.

Magában foglalja a társadalmi berendezkedés tulajdonviszonyainak védelmét, a termelési folyamatban való közvetlen részvételt, az adórendszer révén befolyásolja a termelési érdekeltséget és a javak elosztását, illetve a hazai gazdaság védelmét más államok gazdasági befolyásával szemben.

4) Az állam ideológiai funkciója: Az állami intézmények fontos feladata, hogy az állampolgárok megismerjék, elfogadják az uralkodó ideológiát és állampolgári magatartásuk az ideológiailag igényelt, sugallt szabályok szerint alakuljon.

Tartalma: az államideológia kimunkálása és terjesztése; nézet- és gondolatrendszer kimunkálása, terjesztése; a bel- és külpolitika nemzetközi ismertetése, népszerűsítése és igazolása; az adott kulturális értékek politikailag feltételezett közvetítése; s ezek védelme és fejlesztésük támogatása az állami szervek által. A kulturális fejlettség színvonalának emelése; az állam vezető szerveinek szerepe a művészetek és tudományok pártolásában.

5) Az állam önépítő funkciója: Társadalmi rendeltetésének betöltése érdekében önmagának építése, erősítése, szervezeteinek fejlesztése, létének védelme.

Pozitív vagy negatív jellegű. Jól működő államszervezet előrevivő hatást tud gyakorolni a társadalmi viszonyokra, a rosszul működő viszont elősegíti a társadalmi problémák fokozódását. A társadalmi változásokhoz való igazodás az állam alkalmazkodóképességében mutatkozik meg. Az államépítésben alapvető követelmény a racionális szervezet és működés biztosítása, a szakszerűség és a korszerűség. Saját túlélésének biztosítása, a népesség közéleti aktivitásának elősegítése.

Az állam fejlődése

Az állam fejlődése történelmi szükségszerűség. Ennek mozgatórugói, iránya, pályája és tartalma koronként is és államonként is rendkívül differenciált képet mutat. **Az állam fejlődésének iránya, pályája és tartalma** nem egyenes vonalú, hanem **spirális jellegű**, kitérőkkel, esetleg visszalépésekkel is tarkított fejlődési ívet ír le, amely a primitívtől, az egyszerűtől a fejlett, összetett és bonyolult, a zsarnokságtól, az egyeduralkodástól, a rendőrállamtól, a többség hatalma, a polgári demokrácia, a jogállam és a társadalmi öngazgatás felé halad.

2.2. Az alkotmányjog alapfogalmai.

Az alkotmányjog fogalma

Az **alkotmányjog** a jogrendszeren belül, a közjogi szinthez tartozó olyan **jogág, amely az államhatalom gyakorlásának jogi alaprendjére vonatkozó jogszabályokat foglalja össze.**

Az alkotmányjog magába foglalja:

- társadalmi berendezkedés alapvető szabályaira vonatkozó normákat.
- az államhatalmi – képviseleti szerv létrehozására, működésére vonatkozó alapvető normákat.
- az állampolgárnak az államhoz való viszonyát szabályozó normákat.

Az alkotmányjog sajátosságai

Az alkotmányjog sajátosságait az **alkotmányjogi jogviszony** alanyai, tárgya, tartalma, valamint az alkotmányjog sajátos helye és szerepe adják.

- **alanyai:** az állam, valamint az állampolgárok és a társadalmi szervezetek, melyek között alkotmányjogi helyzetükből adódóan alá- és fölérendeltségi viszony van.
- **tárgya:** az alkotmányjogilag szabályozott magatartások összessége.
- **tartalma:** a kötelezően meghatározott alapjogok és kötelezettségek összessége.
- **helye:** alap-jogágnak tekinthető, mivel más jogágak illetve jogviszonyok alapja, s ezekben a jogviszonyokban az alkotmányjogi jogelveknek érvényesülni kell.

- **szerepe:** meghatározó a jogrendszerben, ugyanis minden, az államhatalommal kapcsolatos jogforrás (pl. választójog, állampolgársági jog, parlamenti jog, stb.) az alkotmányjog része.

Az alkotmányjog jogforrásai

- **legjelentősebb** az országgyűlés által alkotott, jogszabályi hierarchia csúcsán álló törvény: **Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)**
- Az Alaptörvény **végrehajtását biztosító ún. szervezeti törvények** (pl. az Országgyűlés, a Kormány, a bíróságok, az Alkotmánybíróság stb. működését meghatározó törvények.)
- A demokratikus **emberi és állampolgári jogokat szabályozó törvények** (pl. egyesülési és gyülekezési jogot szabályozó törvények, stb.).

Az alkotmány, mint jogforrás

Az alkotmány olyan **különleges alaptörvényt jelent**, amelyben az állam önmagát korlátozva biztosítja polgárai számára az alapvető jogokat és megszabja a hatalom gyakorlásának törvényes kereteit és szervezetét. Az alkotmány tehát

- **tartalmi szempontból** alaptörvény, mely kifejezi a társadalmi berendezkedés alapjait, meghatározza a társadalom és az állam viszonyát, az állam és kormányformát, a gazdasági és a társadalmi rendet, megállapítja az alapvető jogokat és kötelezettségeket, szabályozza az államszervezet felépítését az egyes állami szervek típusait, és azok működését.
- **formai értelemben** is különleges alaptörvény, mivel a jogforrási hierarchia csúcsán helyezkedik el, és speciálisak megalkotásának, módosításának feltételei.

Ezek alapján **az alkotmány fogalma:** formailag kiemelt jogszabály, amely a jogforrási hierarchia csúcsán áll, amelyet különleges eljárásban hoznak létre és tartalmában az egész jogrendszerre, az államhatalom gyakorlására, valamint az állam és a társadalom kapcsolatára vonatkozó alapvető szabályokat határozza meg.

2.3. Az alkotmányosság fogalma és követelményei

Az **alkotmányosság** olyan elvi követelmények együttese, amelyek az ideális demokratikus alkotmány tartalmát és megvalósulását jellemzik. **Követelményei:**

- (1) **A népszuverenitás és népképviselés elve:** Az állami főhatalom forrása a nép, ami egyet jelent a közhatalomban való széleskörű állampolgári részvétellel, a képviseleti és a közvetlen demokrácia intézményeinek működésével.
- (2) **A hatalmi ágak szétválasztásának és egyensúlyának elve:** Az önkényuralom kizárására irányul.
- (3) **A törvények uralma a jogállamiság megvalósítása:**
A **jogállam** olyan állam, ahol a közhatalmat a nyilvános és írott jogszabályok tartalmának megfelelően és a jogszabályokban meghatározott eljárások keretében, arra feljogosított szervezetek és személyek gyakorolják.
- (4) **Egyenjogúság elve:** A törvény előtti egyenlőséget jelenti.
- (5) **Az emberi és állampolgári jogok deklarációja, szabályozása, érvényesítése:** Olyan általános jogelveket kell az alkotmányban felvenni, amelyeket a törvényalkotás a konkrét szabályozás során köteles alkalmazni. pl. személyiségi jogok, élet, méltóság stb.

2.4. Magyarország Alaptörvényének célja, szerkezete, alapvetései

Magyarország Alaptörvénye, amelyet 2011. április 25.-én hirdettek ki és 2012. január 01.-én lépett hatályba. A jogforrási hierarchia csúcsán áll. A legmagasabb szintű norma Magyarországon, így nem lehet olyan jogszabályt hozni, amely ellentétes annak tartalmával. Az Alaptörvény Magyarország **jogrendszerének alapja**.

Magyarország Alaptörvényének hatályai:

- **Időbeli hatálya:** Magyarország Alaptörvénye 2012. január 01-én lépett hatályba.
- **Területi hatálya:** Magyarország Alaptörvénye Magyarország területén hatályos.
- **Tárgyi hatálya:** Magyarország Alaptörvényének tárgyi hatálya az alkotmány szabályozási tárgyköreire terjed ki.
- **Szervi és személyi hatálya:** Magyarország Alaptörvénye és az alkotmányos jogszabályok a társadalom valamennyi szervezetére, minden állami szervre és magyar állampolgárra hatályosak. Magyarország Alaptörvénye az állami szervek közül kiemeli a Kormány szerepét, amely köteles a végrehajtásáról gondoskodni és ennek keretében a szükséges törvényjavaslatokat az Országgyűlés elé terjeszteni.

Magyarország Alaptörvénye egyedi jelölésű és szerkezetű, rendelkezéseit a nemzetközi gyakorlatban alkalmazott „cikk” jelöli. Az Alaptörvény és a jogszabályok mindenkire **kötelezőek**. Az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti hitvallással és történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni.

Jelölése: **Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)**

Szerkezete:

Nemzeti Hitvallás

Alapvetés A)-U) cikk - Alapelvek

Szabadság és felelősség I.-XXXI. cikk – Alapvető jogok és kötelezettségek

Állam 1-54. cikk - Állami szervek felépítése, működése, kapcsolataik.

Záró és vegyes rendelkezések

A **Nemzeti Hitvallás** rögzíti Magyarország helyét a nyugati civilizációban, és felidézi azokat a szellemi értékeket és történelmi tényeket, amelyek hazánk történetében kiemelkedőek. Az alkotmány tagadja a magyar nemzet és polgárai ellen a nemzetiszocialista és kommunista diktatúrák uralma alatt elkövetett emberiség elleni bűnök elévülését. Utal arra, hogy Magyarország mai szabadsága az 1956-os forradalmunkból eredeztethető. Kiemeli a szabadságért és függetlenségért folytatott küzdelmek jelentőségét.

Az Alaptörvény alapvetései: (néhány kiemelve, teljes szöveg a Jogszabálygyűjteményben)

A) cikk

HAZÁNK neve Magyarország.

B) cikk

(1) Magyarország független, demokratikus jogállam.

(2) Magyarország államformája köztársaság.

(3) A közhatalom forrása a nép.

(4) A nép a hatalmát választott képviselői útján, kivételesen közvetlenül gyakorolja.

C) cikk

(1) A magyar állam működése a hatalom megosztásának elvén alapszik.

(2) Senkinek a tevékenysége nem irányulhat a hatalom erőszakos megszerzésére vagy gyakorlására, illetve kizárólagos birtoklására. Az ilyen törekvésekkel szemben törvényes úton mindenki jogosult és köteles fellépni.

(3) Az Alaptörvény és a jogszabályok érvényre juttatása érdekében kényszer alkalmazására az állam jogosult.

.....

U) cikk

Szabadság és felelősség

(Magyarország Alaptörvénye – Szabadság és felelősség –I.-XXXI, cikkek alapján)

AZ EMBER sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani. Védelmük az állam elsőrendű kötelezettsége. Magyarország elismeri az ember alapvető egyéni és közösségi jogait. Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.

Az **alapvető jogok** a jog által előírt garantált cselekvési lehetőségek, amelyek konkrét megjelenési formájukat tekintve az állam Alaptörvényében jelennek meg.

Alapvető jogok:

- (1) az élethez való jog;
- (2) az emberi méltósághoz való jog;
- (3) a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog;
- (4) a jogorvoslati jog;
- (5) a tulajdonhoz való jog;
- (6) a szabad mozgás és a tartózkodási hely szabad megválasztásának joga;
- (7) a személyiséghez kapcsolódó jogok, röviden személyiségi jogok;
- (8) a gondolat, a lelkiismeret és a vallásszabadsághoz való jog;
- (9) az egyenjogúsághoz való jog;
- (10) a petíciós jog;
- (11) az egyesülési és a gyülekezési jog;
- (12) a szólás és sajtószabadság;
- (13) a választójog;
- (14) a helyi önkormányzás joga;
- (15) a munkához való jog;
- (16) a pihenéshez való jog;
- (17) az egészséghez való jog;
- (18) a szociális biztonsághoz való jog;
- (19) a művelődéshez való jog

Az alapvető jogok csoportosítása

Az alapvető jogokat tartalmuk alapján **négy** nagy csoportba sorolhatjuk:

I. Klasszikus szabadságjogok: az előző felsorolásból ide tartozik (1)-(8); (11); és (12).

II. Gazdasági, szociális és kulturális jogok: (15)-(19).

III. Politikai életben való részvételt biztosító jogok: (13) és (14)

IV. Egyenjogúságot biztosító jogok: (9) és (10).

Az alapvető jogok érvényesítésére széles **eszközrendszer** áll rendelkezésre. Ennek két alapvető formája; a **jogi eszközökkel megvalósuló állami jogérvényesítés és a civil társadalom rendelkezésére álló eszközrendszer.**

Az alapvető jogok megsértése miatt keletkezett igények, továbbá a kötelezettségek teljesítésével kapcsolatos állami döntések elleni kifogások az Alkotmánybíróság vagy a bíróságok előtt érvényesíthetők.

Az **alapvető kötelezettségek** cselekvési korlátokat határoznak meg a társadalmi életviszonyok fenntartása érdekében.

Alapvető kötelezettségek:

- Hozzájárulás állami és közösségi feladatokhoz
- Természeti erőforrások megőrzésének kötelessége
- Jogszabályok betartásának kötelezettsége
- Közösség érdekében végzett munkavégzés
- Gondoskodási és tankötelezettség
- Rászoruló szülő ellátása
- Kárviselési és kártérítési kötelezettség a környezeti károkozásért
- Közteherviselés
- Honvédelmi kötelezettség
- Honvédelmi munkakötelezettség
- Polgári védelmi kötelezettség
- Anyagi szolgáltatási kötelezettség

Magyarország alkotmányjogi berendezkedése

Magyarország **alkotmányjogi berendezkedése** parlamentáris demokrácia. A legfőbb **törvényhozó** szerv az **országgyűlés**. A legfőbb **végrehajtó hatalom a kormány**, míg az **igazságszolgáltatást a bíróságok** gyakorolják.

Az **államforma** a hatalom eredetére utal. Magyarország államformáját tekintve **köztársaság**, amely azt jelenti, hogy a hatalom a néptől ered. Magyarország kormányformája pedig parlamentáris, vagyis a nép a hatalmat választott képviselők útján gyakorolja (ez a **népszuverenitás elve**). Magyarország demokratikus elvek mentén működik, és ez tükröződik a hatalmi ágak egymáshoz való viszonyában is: **a három legfőbb hatalmi ág** (a törvényhozó, a végrehajtó hatalom, valamint az igazságszolgáltatás) egymástól függetlenül működik. A felosztás nem engedi, hogy bármelyik ág magához ragadja a hatalmat, és önkényesen alakítsa az ország és a benne élő állampolgárok életét, hiszen a hatalmi ágak azon túl, hogy függetlenül működnek egymástól kölcsönösen ellenőrzik egymás működését. Ez a **fékek és egyensúlyok** rendszere.

Az Országgyűlés

(Magyarország Alaptörvénye – Állam – 1 - 8. cikkek alapján)

Magyarország **legfőbb népképviselői szerve**. Az Országgyűlés **feladatai, hatáskörei:**

- (1) **megalkotja és módosítja Magyarország Alaptörvényét;**
- (2) **törvényeket alkot;**
- (3) **elfogadja a központi költségvetést, és jóváhagyja annak végrehajtását;**
- (4) **felhatalmazást ad a feladat- és hatáskörébe tartozó nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerésére;**

- (5) megválasztja a **köztársasági elnököt, az Alkotmánybíróság tagjait és elnökét, a Kúria elnökét, a legfőbb ügyészt, az alapvető jogok biztosát és helyetteseit, valamint az Állami Számvevőszék elnökét;**
- (6) megválasztja a **miniszterelnököt, dönt** a Kormánnyal kapcsolatos **bizalmi kérdésről;**
- (7) **feloszlatja** az alaptörvény-ellenesen működő képviselő-testületet;
- (8) **határoz** a hadiállapot kinyilvánításáról és a békekötésről;
- (9) **különleges jogrendet érintő,** valamint katonai műveletekben való részvétellel kapcsolatos **döntéseket hoz;**
- (10) **közkegyelmet** gyakorol;
- (11) az Alaptörvényben és törvényben meghatározott **további feladat- és hatásköröket** gyakorol.

Az országgyűlési képviselőket a választópolgárok **általános és egyenlő** választójog alapján, **közvetlen és titkos** szavazással, a választók akaratának szabad kifejezését biztosító választáson, **sarkalatos törvényben meghatározott módon** választják.

Az országgyűlési képviselők általános választását - az Országgyűlés feloszlása vagy feloszlata miatt választás kivételével - az előző Országgyűlés megválasztását követő negyedik év április vagy május hónapjában kell megtartani.

Az **Országgyűlés megbízatása** az alakuló ülésével kezdődik, és a következő Országgyűlés alakuló üléséig tart. Az alakuló ülést **a köztársasági elnök hívja össze** a választást követő harminc napon belüli időpontra.

Az Országgyűlés feloszlására **kétféle módon** van lehetőség. **Egyrészt** az Országgyűlés saját hatáskörében kimondhatja feloszlását. **Másrészt** a köztársasági elnök a választások egyidejű kitűzésével feloszlathatja az Országgyűlést, ha a Kormány megbízatásának megszűnése esetén a köztársasági elnök által miniszterelnöknek javasolt személyt az Országgyűlés az első személyi javaslat megtételének napjától számított negyven napon belül nem választja meg, vagy az Országgyűlés az adott évre vonatkozó központi költségvetést március 31-ig nem fogadja el.

Az Országgyűlés feloszlásától vagy feloszlataától számított kilencven napon belül új Országgyűlést kell választani.

Az **országgyűlési képviselők jogai és kötelezettségei egyenlők**, tevékenységüket a köz érdekében végzik, e tekintetben nem utasíthatók. Az országgyűlési képviselőt **mentelmi jog** és a függetlenségét biztosító javadalmazás illeti meg.

Mentelmi jog: A képviselő bíróság vagy más hatóság előtt – megbízatásának ideje alatt és azt követően – **nem vonható felelősségre** leadott szavazata, továbbá a megbízatásának gyakorlása során általa közölt tény vagy vélemény miatt.

A **képviselőt csak tettenérés esetén lehet őrizetbe venni**, és ellene csak az Országgyűlés előzetes hozzájárulásával lehet büntető eljárást, valamint szabálysértési eljárást indítani, vagy folytatni, továbbá büntető eljárásjogi kényszerintézkedést alkalmazni.

Az **Országgyűlés ülései nyilvánosak**, az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával **zárt ülés tartásáról határozhat** a Kormány vagy bármely országgyűlési képviselő kérelmére.

Az Országgyűlés tagjai sorából **elnököt, alelnököket és jegyzőket választ**, országgyűlési képviselőkből álló **állandó bizottságokat alakít**, maximum **15 állandó bizottság** működhet.

Az országgyűlési képviselők tevékenységük összehangolására a Házsabályban meghatározott feltételek szerint **országgyűlési képviselőcsoportot** (frakciót) **alakíthatnak**. Az Országgyűlés akkor **határozatképes, ha az ülésen az országgyűlési képviselőknek több mint a fele jelen van**. Az Országgyűlés létszáma 199 fő.

Ha az Alaptörvény eltérően nem rendelkezik, az Országgyűlés határozatait **a jelen lévő országgyűlési képviselők több mint a felének szavazatával hozza meg.**

A **Házzsabály** egyes döntések meghozatalát minősített többséghez kötheti. Az Országgyűlés a jelen lévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával elfogadott Házzsabályban állapítja meg működésének szabályait és tárgyalási rendjét.

A Kormány

(Magyarország Alaptörvénye – Állam – 15. - 22. cikkek alapján)

A Kormány a **végrehajtó hatalom általános szerve**, amelynek feladat- és hatásköre kiterjed mindarra, amit az Alaptörvény vagy jogszabály kifejezetten nem utal más szerv feladat- és hatáskörébe. A **Kormány az Országgyűlésnek felelős.**

A Kormány a **közigazgatás legfőbb szerve**, törvényben meghatározottak szerint **államigazgatási szerveket hozhat létre.** Feladatkörében eljárva a Kormány törvényben nem szabályozott tárgykörben, illetve törvényben kapott felhatalmazás alapján rendeletet alkot, mely törvénnyel nem lehet ellentétes.

A Kormány tagjai a miniszterelnök és a miniszterek. A miniszterelnök **rendeletben a miniszterek közül egy vagy több miniszterelnök-helyettest jelöl ki.** A miniszterelnököt az Országgyűlés a köztársasági elnök javaslatára országgyűlési képviselők több mint a felének szavazatával választja meg, aki a megválasztásával lép hivatalba.

A minisztert a miniszterelnök javaslatára a köztársasági elnök nevezi ki. A miniszter a kinevezésében megjelölt időpontban, ennek hiányában a kinevezésével hivatalba lép. **A Kormány a miniszterek kinevezésével alakul meg.** A Kormány tagja az Országgyűlés előtt esküt tesz. Tárca nélküli miniszter a Kormány által meghatározott feladatkör ellátására nevezhető ki.

A kormányt a **miniszterelnök vezeti**, akinek legfőbb feladata, hogy meghatározza a **kormánypolitikájának általános irányát.** A miniszterek pedig egy-egy szakterületet irányításáért felelősek.

Magyarország minisztériumainak felsorolását 2014. évi XX. törvény tartalmazza, amely 2014. június 06. – án lépett hatályba.

- Belügyminisztérium,
- Honvédelmi Minisztérium,
- Igazságügyi Minisztérium,
- Külgazdasági és külügyminisztérium,
- Nemzetgazdasági Minisztérium,
- Emberi Erőforrások Minisztériuma,
- Nemzeti Fejlesztési Minisztérium,
- Földművelésügyi Minisztérium.

Ezek mellett a Miniszterelnökség kapott **minisztériumi rangot**, mint a kormányzati koordinációt ellátó tárca. 2015. október 12-én az Országgyűlés megszavazta a **Miniszterelnöki Kabinetiroda**, Magyarország tízedik minisztériumának felállítását.

Az előző ciklushoz képest annyi a változás, hogy a korábbi Közigazgatási és igazságügyi Minisztérium szétvált. A közigazgatás már a Miniszterelnökséghez fog tartozni, a végrehajtási rész, mint például az elektronikus nyilvántartás pedig a Belügyminisztériumhoz. Az igazságügy önállósul. A Külügyminisztériumhoz hozzácsatolták a külgazdasági területet, amely eddig a Miniszterelnökségen belül működött.

A **Kormány tagja tevékenységéért felelős az Országgyűlésnek, valamint a miniszter a miniszterelnöknek.** A Kormány tagja részt vehet és felszólalhat az Országgyűlés ülésein. Az Országgyűlés és az országgyűlési bizottság az ülésén való megjelenésre kötelezheti a Kormány tagját. **A miniszterelnök megbízatásának megszűnésével a Kormány megbízatása megszűnik.**

A miniszterelnök megbízatása megszűnik:

- az újonnan megválasztott Országgyűlés megalakulásával;
- ha az Országgyűlés a miniszterelnökkel szemben bizalmatlanságát fejezi ki, és új miniszterelnököt választ;
- ha az Országgyűlés a miniszterelnök által kezdeményezett bizalmi szavazáson a miniszterelnökkel szemben bizalmatlanságát fejezi ki;
- lemondásával;
- halálával;
- összeférhetlenség kimondásával;
- ha a megválasztásához szükséges feltételek már nem állnak fenn.

A **miniszterelnök** megválasztásához szükséges feltételek hiányának megállapításáról és az összeférhetlenség kimondásáról az **Országgyűlés** a jelen lévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával **határoz.**

Az országgyűlési képviselők egyötöde a miniszterelnökkel szemben írásban - a miniszterelnöki tisztségre javasolt személy megjelölésével- **bizalmatlansági indítványt** nyújthat be. Ha az Országgyűlés a bizalmatlansági indítványt **támogatja**, ezzel **bizalmatlanságát fejezi ki** a miniszterelnökkel szemben, egyben miniszterelnöknek megválasztja a bizalmatlansági indítványban miniszterelnöki tisztségre javasolt személyt. Az Országgyűlés döntéséhez az országgyűlési képviselők több mint a felének szavazata szükséges. A **miniszterelnök bizalmi szavazást indítványozhat.** Az Országgyűlés a miniszterelnökkel szemben bizalmatlanságát fejezi ki, ha a miniszterelnök javaslatára tartott bizalmi szavazáson az országgyűlési képviselők több mint a fele nem támogatja a miniszterelnököt.

A **Kormány** a megbízatása megszűnésétől az új Kormány megalakulásáig **ügyvezető kormányként** gyakorolja hatáskörét, nemzetközi szerződés kötelező hatályát azonban nem ismerheti el, rendeletet csak törvény felhatalmazása alapján, halaszthatatlan esetben alkothat.

A köztársasági elnök

(Magyarország Alaptörvénye – Állam – 9 - 14. cikkek alapján)

Magyarország államfője a köztársasági elnök, aki kifejezi a nemzet egységét, és örködik az államszervezet demokratikus működése felett.

A köztársasági elnök **a Magyar Honvédség főparancsnoka.**

A köztársasági elnök feladat- és hatáskörei:

- (1) **képviseli** Magyarországot;
- (2) **részt vehet és felszólalhat** az Országgyűlés ülésein;
- (3) **törvényt** kezdeményezhet;
- (4) **országos népszavazást** kezdeményezhet;
- (5) **kitűzi** az országgyűlési képviselők, a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek általános választását, valamint az európai parlamenti **választás és az országos népszavazás időpontját;**
- (6) **különleges jogrendet érintő döntéseket hoz;**

- (7) **összehívja** az Országgyűlés alakuló ülését;
- (8) **feloszthatja** az Országgyűlést;
- (9) az elfogadott törvényt **az Alaptörvénnyel való összhangjának vizsgálatára megküldheti** az Alkotmánybíróságnak, vagy megfontolásra visszaküldheti az Országgyűlésnek;
- (10) **javaslatot tesz a miniszterelnök, a Kúria elnöke, a legfőbb ügyész és az alapvető jogok biztosa személyére;**
- (11) **kinevezi** a hivatásos bírákat és a Költségvetési Tanács elnökét;
- (12) megerősíti tisztségében a **Magyar Tudományos Akadémia elnökét;**
- (13) **kialakítja hivatala szervezetét.**

A köztársasági elnök a kormány tagjának ellenjegyzésével:

- az Országgyűlés felhatalmazása alapján **elismeri** a nemzetközi szerződés kötelező hatályát;
- **megbízta és fogadja** a nagyköveteket és a követeket;
- **kinevezi a minisztereket, a Magyar Nemzeti Bank elnökét, alelnökeit, az önálló szabályozó szerv vezetőjét és az egyetemi tanárokat;**
- **megbízta** az egyetemek rektorait;
- **kinevezi és előlépteti a tábornokokat;**
- **törvényben meghatározott kitüntetések**et, díjakat és címeket **adományoz**, valamint engedélyezi külföldi állami kitüntetések viselését;
- gyakorolja az **egyéni kegyelmezés** jogát;
- **dönt** a feladat- és hatáskörébe tartozó **területszervezési** kérdésekben;
- **dönt** az **állampolgárság** megszerzésével és megszűnésével kapcsolatos ügyekben;
- **dönt** mindazokban az **ügyekben, amelyeket törvény a hatáskörébe utal.**

Köztársasági elnökké megválasztható bármely magyar állampolgár, aki a harmincötödik életévét betöltötte. A köztársasági elnököt az Országgyűlés **öt** évre választja, e tisztségre legfeljebb egy alkalommal lehet újraválasztani. Az **Országgyűlés** a köztársasági elnököt **titkos szavazással** választja.

A **megválasztott köztársasági elnök** a korábbi köztársasági elnök megbízatásának lejártakor, a megbízatás idő előtti megszűnése esetén a választás eredményének kihirdetését követő nyolcadik napon **lép hivatalba**, hivatalba lépését megelőzően az **Országgyűlés előtt esküt** tesz.

A **köztársasági elnök személye sérthetetlen**, ellene büntetőeljárást csak megbízatásának megszűnése után lehet indítani. Az Alaptörvényt vagy tisztsége gyakorlásával összefüggésben valamely törvényt szándékosan megsértő, illetve szándékos bűncselekményt elkövető köztársasági elnökkel szemben **az országgyűlési képviselők egyötöde indítványozhatja a tisztségtől való megfosztást.**

A **megfosztási eljárás** megindításához az országgyűlési képviselők kétharmadának titkos szavazata szükséges. Az Országgyűlés határozatának meghozatalától kezdődően a megfosztási eljárás befejezéséig a köztársasági elnök nem gyakorolhatja hatásköreit. A megfosztási eljárás **lefolytatása az Alkotmánybíróság** hatáskörébe tartozik. Ha az Alkotmánybíróság az eljárás eredményeként a köztársasági elnök közjogi felelősségét megállapítja, a köztársasági elnököt tisztségétől megfoszthatja.

A **köztársasági elnöki tisztség összeegyeztethetetlen** minden más állami, társadalmi, gazdasági és politikai tisztséggel vagy megbízatással. Ezért más keresőfoglalkozást nem

folytathat, és egyéb tevékenységéért - a szerzői jogi védelem alá eső tevékenység kivételével - díjazást nem fogadhat el.

A köztársasági elnök megbízatása megszűnik:

- megbízatási idejének lejártával;
- halálával;
- ha kilencven napot meghaladó időn át képtelen feladatköreinek ellátására;
- ha a megválasztásához szükséges feltételek már nem állnak fenn;
- összeférhetetlenség kimondásával;
- lemondásával;
- a köztársasági elnöki tisztségtől való megfosztással.

A köztársasági elnököt **feladatainak ellátásában a Hivatal** segíti. A **köztársasági elnök** feladatkörei ellátását kilencven napon túl lehetetlenné tevő állapotának és a megválasztásához szükséges feltételek hiányának megállapításáról, valamint az összeférhetetlenség kimondásáról **az Országgyűlés** a jelen lévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával **határoz**.

A köztársasági elnök **átmeneti akadályoztatása esetén** az akadályoztatás megszűnéséig vagy a köztársasági elnök megbízatásának megszűnése esetén az új köztársasági elnök hivatalba lépéséig **a köztársasági elnök feladat- és hatásköreit az Országgyűlés elnöke gyakorolja**.

A köztársasági elnök **helyettesítése idején az Országgyűlés elnöke** országgyűlési képviselői jogait nem gyakorolhatja, és helyette az Országgyűlés elnökének **feladatait az Országgyűlés által kijelölt alelnök látja el**.

Önálló szabályozó szervek

(Magyarország Alaptörvénye – Állam – 23. cikk alapján)

Az **Országgyűlés sarkalatos törvényben** a végrehajtó hatalom körébe tartozó egyes feladat- és hatáskörök ellátására és gyakorlására **önálló szabályozó szerveket** hozhat létre. **Vezetőjét** a miniszterelnök vagy – a miniszterelnök javaslatára – a köztársasági elnök nevezi ki sarkalatos törvényben meghatározott időtartamra. Az önálló szabályozó szerv vezetője kinevezi helyettesét vagy helyetteseit.

Az önálló szabályozó szerv vezetője az önálló szabályozó szerv tevékenységéről **évente beszámol** az Országgyűlésnek.

Az önálló szabályozó szerv vezetője törvényben kapott felhatalmazás alapján, sarkalatos törvényben meghatározott feladatkörében rendeletet ad ki, amely törvénnyel, kormányrendelettel, miniszterelnöki rendelettel, miniszteri rendelettel és a Magyar Nemzeti Bank elnökének rendeletével nem lehet ellentétes. Az önálló szabályozó szerv vezetőjét rendelet kiadásában az általa rendeletben kijelölt helyettese helyettesítheti. Önálló szabályozó szerv a NMHH (Nemzeti Média és Hírközlési Hatóság).

Alkotmánybíróság (Magyarország Alaptörvénye – Állam – 23. cikk alapján)

Az **Alkotmánybíróság** az Alaptörvény védelmének legfőbb szerve, székhelye Budapest.

Az Alkotmánybíróság feladat- és hatáskörei:

- (1) az **Alaptörvénnyel való összhang** szempontjából megvizsgálja az elfogadott, de ki nem hirdetett törvényeket;

- (2) bírói kezdeményezésre felülvizsgálja **az egyedi ügyben** alkalmazandó jogszabálynak az Alaptörvénnyel való összhangját;
- (3) **alkotmányjogi panasz** alapján felülvizsgálja az egyedi ügyben alkalmazott jogszabálynak az Alaptörvénnyel való összhangját;
- (4) alkotmányjogi panasz alapján felülvizsgálja **a bírói döntésnek** az Alaptörvénnyel való összhangját;
- (5) a Kormány, az országgyűlési képviselők egynegyede vagy az alapvető jogok biztosa kezdeményezésére **felülvizsgálja** a jogszabályoknak az Alaptörvénnyel való összhangját;
- (6) vizsgálja **a jogszabályok nemzetközi szerződésbe ütközését**;
- (7) az Alaptörvényben, illetve sarkalatos törvényben meghatározott **további feladat- és hatásköröket gyakorol**.

Az Alkotmánybíróság feladat- és hatáskörébe tartozó eljárások:

- Az Alaptörvénnyel való összhang előzetes vizsgálata (**előzetes normakontroll eljárás**): Az Alkotmánybíróság az Alaptörvénnyel való összhang szempontjából megvizsgálja az elfogadott, de ki nem hirdetett törvényeket.
- Az Alaptörvénnyel való összhang utólagos vizsgálata (**utólagos normakontroll eljárás**): A Kormány, az országgyűlési képviselők egynegyede vagy az alapvető jogok biztosa **kezdeményezésére** az Alkotmánybíróság felülvizsgálja a jogszabályoknak az Alaptörvénnyel való összhangját.
- Bírói kezdeményezés **egyedi normakontroll** eljárás iránt: Bírói kezdeményezésre az Alkotmánybíróság felülvizsgálja az egyedi ügyben alkalmazandó jogszabálynak az Alaptörvénnyel való összhangját.
- **Az alkotmányjogi panasz**: Az Alkotmánybíróság alkotmányjogi panasz alapján felülvizsgálja az egyedi ügyben alkalmazott jogszabálynak az Alaptörvénnyel való összhangját.
- **A nemzetközi szerződésbe ütközés vizsgálata**: Az Alkotmánybíróság az indítványozók kezdeményezésére, illetve bármely eljárása során hivatalból végzi a jogszabályok nemzetközi szerződésbe ütközését.
- **Az Országgyűlés népszavazás elrendelésével összefüggő határozatának vizsgálata**: Bárki indítványára felülvizsgálja az Alkotmánybíróság az Országgyűlés népszavazást elrendelő, valamint kötelezően elrendelendő népszavazás elrendelését elutasító határozatát az elrendelés vagy elutasítás Alaptörvénnyel való összhangja és törvényessége tekintetében.
- **Alaptörvény-ellenesen működő képviselő-testület felosztatásával összefüggő vélemény**: A Kormány indítványa alapján az Alkotmánybíróság a helyi önkormányzat és a nemzetiségi önkormányzat képviselő-testületének alaptörvény-ellenes működésére vonatkozóan elvi véleményt nyilvánít.
- **Alaptörvény-ellenesen működő egyház elismerésének visszavonásával összefüggő vélemény**: A Kormány indítványa alapján az Alkotmánybíróság elvi véleményt nyilvánít a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló törvény alapján elismert egyház alaptörvény-ellenes működésére vonatkozóan.
- **A köztársasági elnök tisztségétől való megfosztása**: A köztársasági elnök tisztségétől való megfosztására irányuló eljárásban az Alkotmánybíróság az Országgyűlés határozatában részletesen megindokolt, az Alaptörvény, illetve más törvény köztársasági elnöki tisztség gyakorlásával összefüggésben történő szándékos megsértésére, illetve szándékos bűncselekmény elkövetésére vonatkozó indítvány alapján jár el. Az Alkotmánybíróság az eljárást soron kívül folytatja le.

Az eljárás során az Alkotmánybíróság megvizsgálja a megfosztási eljárás indítványozásának és megindításának jogszerűségét. Ennek hiányában az Alkotmánybíróság az eljárást érdemi vizsgálat nélkül megszünteti. Érdemi vizsgálat esetén az Alkotmánybíróság a megfosztási eljárásban a vizsgált törvénysértés jellegének megfelelően a büntetőeljárásról, illetve a polgári perrendtartásról szóló törvényben foglaltak szerint más bizonyítási eszközt is alkalmazhat. Az Alkotmánybíróság a köztársasági elnököt meghallgatja. Az Alkotmánybíróság e jogkörében a teljes ülés jelenlévő tagjai kétharmadának egyetértésével hozza meg döntését.

- **A hatásköri összeütközés feloldása:** Ha az állami szervek, illetve állami és önkormányzati szervek között hatásköri összeütközés merül fel, az érintett szerv az Alkotmánybíróságnál indítványozhatja a hatásköri összeütközés Alaptörvény értelmezése alapján történő megszüntetését. Az Alkotmánybíróság dönt arról, hogy a felmerült vitában mely szervnek van hatásköre, és kijelöli az eljárásra kötelezett szervet.
- **Az önkormányzati rendelet, a közjogi szervezetszabályozó eszközök és jogegységi határozatok vizsgálata:** Az Alkotmánybíróság az önkormányzati rendelet Alaptörvénnyel való összhangját akkor vizsgálja, ha a vizsgálat tárgya kizárólag az Alaptörvénnyel való összhang megállapítása, az önkormányzati rendelet más jogszabályba ütközésének vizsgálata nélkül. Az Alkotmánybíróság – kezdeményezésre - felülvizsgálja a közjogi szervezetszabályozó eszközöknek, valamint jogegységi határozatoknak az Alaptörvénnyel, illetve nemzetközi szerződéssel való összhangját.
- **Az Alaptörvény értelmezése:** Az Országgyűlés vagy annak állandó bizottsága, a köztársasági elnök, illetve a Kormány indítványára az Alkotmánybíróság az Alaptörvény rendelkezését konkrét alkotmányjogi problémával összefüggésben értelmezi, ha az értelmezés közvetlenül levezethető az Alaptörvényből.

Az **Alkotmánybíróság döntéseit** teljes ülésben, tanácsban vagy egyesbíróként eljárva hozza meg. A teljes ülés az Alkotmánybíróság legfőbb testületi szerve, mely az Alkotmánybíróság összes tagjából áll. A teljes ülésen az Alkotmánybíróság tagjai tanácskozási és szavazati joggal vesznek részt.

Főszabály szerint az Alkotmánybíróság **eljárása nem nyilvános**.

Az Alkotmánybíróság döntése **mindenkire nézve kötelező**, döntése ellen jogorvoslatnak nincs helye, az alkalmazott jogkövetkezményeket az Alaptörvény és e törvény keretei között maga állapítja meg. Az Alkotmánybíróság döntését részletesen **indokolni köteles**.

Az **Alkotmánybíróság tizenöt tagból álló testület**, amelynek tagjait az Országgyűlés az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával **tizenkét évre** választja. Az Országgyűlés az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával az Alkotmánybíróság tagjai közül elnököt választ, az elnök megbízatása az alkotmánybírói hivatali ideje lejártáig tart.

Az **Alkotmánybíróság tagja független**, csak az Alaptörvénynek és a törvényeknek van alárendelve. Az Alkotmánybíróság tagjának **megbízatása összeegyeztethetetlen** minden más állami vagy önkormányzati, társadalmi, politikai, gazdasági tisztséggel, illetve megbízatással. Az Alkotmánybíróság tagja a tudományos, oktatói, művészeti, lektori, szerkesztői, valamint a jogi oltalom alá eső szellemi tevékenységen kívül **más kereső foglalkozást nem** folytathat.

Az Alkotmánybíróság tagját **mentelmi jog** illeti meg. Az Alkotmánybíróság tagját csak **tettenérés esetén lehet őrizetbe venni**, és ellene csak az Alkotmánybíróság előzetes hozzájárulásával lehet büntetőeljárást, valamint szabálysértési eljárást indítani vagy folytatni, továbbá büntető eljárásjogi kényszerintézkedést alkalmazni.

2.5. Az emberi jogok érvényesülésének sajátosságai a fegyveres szervek munkájában. Az állampolgári jog, az emberi jog és a nemzetiségi jog.
--

Az emberi jogok érvényesülésének sajátosságai a fegyveres szervek munkájában

I. A Rendőrség feladatrendszere az emberi jogok tükrében

A Rendőrség tevékenysége ellátása során, kétféle módon kapcsolódik az emberi jogok intézményéhez:

- a) a Rendőrség feladata egyrészt a közrend és közbiztonság
- b) másrészt az emberi jogok tiszteletben tartása

A rendőrök jogalkalmazói tevékenységük során, mint formailag, mind tartalmilag a törvényekben meghatározottak szerint kötelesek eljárni..

Jogforrások

- Magyarország Alaptörvénye 2011. április 25.
- 1994. évi XXXIV. törvény- A rendőrségről
- 30/2011. (IX.22.) BM rendelet

II. Az emberi jogok tiszteletben tartása és érvényesítése a rendőri intézkedések során

A rendőri szolgálatban az emberi jogok sérelmének megelőzését az alábbi elvek együttes érvényre juttatása biztosíthatja:

- (1.) **Törvényhez kötöttség elve:** a rendőr köteles feladatait a törvényes előírásoknak megfelelően ellátni, az állampolgárok jogait csak törvény alapján korlátozhatja, a törvényben meghatározott kényszerítő eszközöket alkalmazhatja, amennyiben az alkalmazás törvényi feltételei fennállnak.
- (2.) **Intézkedési kötelezettség elve:** Officialitás – a hivatalból eljárás elve szorosan kapcsolódik az állampolgárok egyenjogúságának és a törvényi előtti egyenlőség alkotmányos elveihez. A rendőr minden olyan esetben köteles intézkedni vagy intézkedést kezdeményezni, ha olyan tény vagy körülmény jut a tudomására, amely rendőri beavatkozást igényel.
- (3.) **Arányosság elve:** a rendőrnek a törvényes keretek határain belül mérlegelve a rendelkezésre álló eszközök, módszerek, lehetőségek közül azt kell választania, amely a legkisebb jogkorlátozással biztosítja az intézkedés eredményességét.
- (4.) **Humanitás és az emberi méltóság tiszteletben tartásának az elve:** A bűnelkövető is ember. A 23/1990 (X.31) (Alkotmány Bíróság) határozata, amely kimondja: "az emberi élet, és ember méltóság oszthatatlan és korlátozhatatlan alapjog".
- (5.) **Személyes szabadság biztosításának az elve:** a személyes szabadság (mint alapvető emberi jog) csak kivételesen és törvényben meghatározott konkrét esetekben korlátozható.
- (6.) **Jó hírnév védelmének az elve:** alapvető személyiségi jog, a rendőr köteles a tudomására jutott magán és egyéb titkot megőrizni.
- (7.) **Magántulajdon tiszteletben tartásának az elve:** a rendőr intézkedése során köteles tiszteletben tartani a magántulajdont és a magánlakás sérthetlenségéhez fűződő alapvető jogok. Korlátozására csak (törvényen alapuló) hatósági határozat alapján van lehetőség. Kivétel van: halasztást nem tűrő esetekben, ennek okai:

- a) élet, testi épség védelme
- b) közveszély elhárítása
- c) bűnüldözéshez fűződő nyomatékos ok

(8.) Jogorvoslati jogosultság érvényre juttatásának az elve: a rendőri intézkedés és kényszerítő eszközök elleni jogorvoslati igény államigazgatási eljárásban, szabálysértési eljárásban, és büntetőeljárásban érvényesíthető.

(9.) Utasítás megtagadásának kötelezettsége: Meg kell tagadni, ha a parancs teljesítésével a végrehajtásért felelős bűncselekményt valósítana meg. A rendőr nem alkalmazhat kínzást, kényszervallatást, kegyetlen, megalázó bánásmódot. Az erre irányuló utasítást köteles megtagadni, az ilyen magatartást tanúsító személlyel szemben fel kell lépnie.

Az állampolgárság és az állampolgári jog fogalma

Az állam területén tartózkodó emberek vagy az ország lakossága köréből egyeseket – az épp ott tartózkodó külföldiekkel és a hontalanokkal szemben - különleges kapcsolat fűz az adott államhoz. Ennek lényege, hogy ők nem csupán az államhatalom lehetséges tárgyai, hanem az államhatalom alanyai is, s mint ilyenek az állam tagjai. Az államhatalom lehetséges tárgyaiként kötelezettségek, alanyaiként jogok hordozói, azaz ők az állam polgárai **az állampolgárok**.

Az **állampolgárt** az állam területén élő más személyekhez képest többletjogosultságok illetik meg, részt vehet a politikai-állami hatalomban, megilleti a választójog, a közhivatal viselésének joga; ha külföldön van, bármikor hazatérhet, megilleti a konzuli védelem joga stb., de köteles az állam törvényeit tiszteletben tartani, és olyan köteleességeknek is eleget tenni (pl. honvédelmi kötelezettség), ami a hontalanokra, külföldi állampolgárookra nem vonatkozik.

Az **állampolgárság** olyan **jogviszony**, amely egy fizikai személynek egy konkrét államhoz való tartozását fejezi ki,

- **alanyai:** az állampolgárok és az állam
- **tárgya:** az állampolgárság szabályozása
- **tartalma:** állampolgári jogok és kötelezettségek.

Az **állampolgárság** keletkezése, megszerzése és megszűnése csak konkrét, nevesített állammal összefüggésben értelmezhető. Annyi állampolgárság létezik, ahány szuverén állam. Minden állam önmaga határozza meg az állampolgárrá válás és az állampolgárság megszűnésének eseteit.

Állampolgári jogok

Az **állampolgári jogok** egy ország valamennyi állampolgárát megillető jogok, melyek az ember cselekvési szabadságát védik az állami beavatkozástól. Az állampolgári jogok között vannak **kollektív** és **egyéni** jogok. A kollektív jogokat a polgárok valamely közössége együttesen gyakorolhatja.

Magyarország állampolgárainak az Alaptörvény szerint további jogokat biztosít:

- 1) **Egyesülési jog:** lehetővé teszi, hogy a polgárok érdekeik, céljaik megvalósítása érdekében szervezeteket hozzanak létre, vagy a már létező szervezetek tevékenységében részt vegyenek. Ezek a társadalmi önszerveződés alapegységei, és az állami szervek kötelesek tudomásul venni a létezésüket. Az egyesülési jog viszont nem irányulhat a hatalom erőszakos megszerzésére vagy gyakorlására, ill. kizárólagos birtoklására.

- 2) **Gyülekezési jog:** azt jelenti, hogy a polgárok álláspontjuk kifejezésére békés gyűlést, felvonulást, menetet tarthatnak. Ezen jog gyakorlása nem valósíthat meg bűncselekményt vagy bűncselekmény elkövetésére való felhívást, valamint nem járhat mások jogainak és szabadságának sérelmével.
- 3) **Szólás- és sajtószabadság:** azt jelenti, hogy a polgárok a közügyekről, állapotokról szabadon elmondhatják a véleményüket, továbbá joguk van a közérdekű adatok megismeréséhez, hogy az őket érintő kérdésekben hiteles és pontos tájékoztatást kapjanak. Ennek a leggyakoribb formája a sajtó útján való véleménynyilvánítás, ezért a sajtószabadság kiemelten fontos eleme a demokráciának.
- 4) **Vallásszabadság:** az Alaptörvény elismeri mindenkinek a jogát a gondolati, lelkiismereti és a vallásszabadságra, valamint arra, hogy a meggyőződését, akár vallásos szertartások formájában vagy egyéb módon, egyénileg vagy közösségben kinyilváníthassa.
- 5) **Személyi szabadságjogok:** az Alaptörvény kinyilvánítja, hogy a Magyarországon mindenkinek veleszületett joga van az élethez, az emberi méltósághoz, és ettől senkit sem lehet önkényesen megfosztani. Tiltott minden olyan elbánás, amely megalázó, embertelen vagy kegyetlen. A személyes szabadság és a személyi biztonság joga alapvető emberi jog, ezektől mindenkit csak a törvényben meghatározott okokból és a törvényben meghatározott eljárás alapján lehet megfosztani. Az Alaptörvényben foglaltak szerint a bíróság mindenkit egyenlőnek tekint, mindenkinek alapvető jogává teszi, hogy az ellene emelt vádat bíróság bírálja el, hogy a bírósági határozat előtt senki sem tekinthető bűnösnek, amíg bűnösségét jogerős bírósági határozat meg nem állapította (ez az ártatlanság vétele), és minden gyanúsított személyt megillet a védelem.
- 6) **Személyiségi jogok:** a személyt megillető **jó hírnév**, a **levéltitok** és a **magánlak sérthetlensége**, a **magántitok**, és a **személyes adatok védelme**. Minden, törvényesen az ország területén tartózkodó személyt megillet a **szabad mozgás** és a **tartózkodási hely megválasztásának joga**.
- 7) **Gazdasági, szociális és kulturális jogok:** Mindenkinek joga van a munkához, a munka és a foglalkozás szabad megválasztásához, egyenlő munkáért mindenkit egyenlő bér illet meg. Mindenkinek joga van a pihenéshez, a szabadidőhöz és a fizetett szabadsághoz is. A szociális biztonsághoz való jogot az állam biztosítja, éppúgy, mint a művelődéshez való jogot. Az állampolgároknak joguk van az egészséges környezethez, a legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez.
- 8) **Választójog:** Az országgyűlési képviselőket, az Európai Parlament képviselőit, valamint a helyi önkormányzati képviselőtestület tagjait, továbbá a polgármestert és a fővárosi főpolgármestert a 18 évet betöltött választópolgárok általános és egyenlő választójog alapján, közvetlen és titkos szavazással választják. Két olyan ok van, amely kizárja ezt: az elmebetegség és a bűncselekmény elkövetése miatt közügyektől való eltiltás.

Állampolgári kötelezettségek

Megegyeznek az Alaptörvénybe foglalt alapvető kötelezettségekkel.

Az állampolgári (alapvető) kötelezettségek az Alaptörvényben:

- 1) Mindenki felelős önmagáért, képességei és lehetőségei szerint köteles az állami és közösségi feladatok ellátásához hozzájárulni. **(Hozzájárulás állami és közösségi feladatokhoz)**
- 2) A természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége. **(Természeti erőforrások megőrzésének kötelessége)**

- 3) Az Alaptörvény és a jogszabályok mindenkire kötelezőek. **(Jogszabályok betartásának kötelezettsége)**
- 4) Képességeinek és lehetőségeinek megfelelő munkavégzéssel mindenki köteles hozzájárulni a közösség gyarapodásához. **(Közösség érdekében végzett munkavégzés)**
- 5) A szülők kötelesek kiskorú gyermekükről gondoskodni. E kötelezettség magában foglalja gyermekük taníttatását. **(Gondoskodási és tankötelezettség)**
- 6) A nagykorú gyermekek kötelesek rászoruló szüleikről gondoskodni. **(Rászoruló szülő ellátása)**
- 7) Aki a környezetben kárt okoz, köteles azt – törvényben meghatározottak szerint – helyreállítani vagy a helyreállítás költségét viselni. **(Kárviselési és kártérítési kötelezettség a környezeti károkozásért)**
- 8) Teherbíró képességének, illetve a gazdaságban való részvételének megfelelően mindenki hozzájárul a közös szükségletek fedezéséhez. **(Közteherviselés)**
- 9) Minden magyar állampolgár köteles a haza védelmére. Rendkívüli állapot idején vagy ha arról megelőző védelmi helyzetben az Országgyűlés határoz, a magyarországi lakóhellyel rendelkező, nagykorú, magyar állampolgárságú férfiak katonai szolgálatot teljesítenek. Ha a hadkötelezett lelkiismereti meggyőződésével a fegyveres szolgálat teljesítése összeegyeztethetetlen, fegyver nélküli szolgálatot teljesít. **(Honvédelmi kötelezettség)**
- 10) Magyarországi lakóhellyel rendelkező, nagykorú magyar állampolgárok számára rendkívüli állapot idejére – sarkalatos törvényben meghatározottak szerint – honvédelmi munkakötelezettség írható elő. **(Honvédelmi munkakötelezettség)**
- 11) Magyarországi lakóhellyel rendelkező, nagykorú magyar állampolgárok számára honvédelmi és katasztrófavédelmi feladatok ellátása érdekében – sarkalatos törvényben meghatározottak szerint – polgári védelmi kötelezettség írható elő. **(Polgári védelmi kötelezettség)**
- 12) Honvédelmi és katasztrófavédelmi feladatok ellátása érdekében – sarkalatos törvényben meghatározottak szerint – mindenki gazdasági és anyagi szolgáltatás teljesítésére kötelezhető. **(Anyagi szolgáltatási kötelezettség).**

A magyar állampolgárságról szóló törvényi szabályozás áttekintése

A magyar **állampolgárság fogalmát** a magyar állampolgársági törvény (1993. évi LV. tv. – a magyar állampolgárságról; Áptv.) formai értelemben az állampolgárok körébe való bekerülés módjának felsorolásával határozza meg:

2.§. (1) Magyar állampolgár az, aki e törvény hatálybalépésekor magyar állampolgár, továbbá az, aki e törvény erejénél fogva magyar állampolgárrá válik, vagy e törvény alapján magyar állampolgárságot szerez, amíg állampolgársága nem szűnik meg.

(2) Azt a magyar állampolgárt, aki egyidejűleg más államnak is állampolgára — ha törvény másként nem rendelkezik —, a magyar jog alkalmazása szempontjából magyar állampolgárnak kell tekinteni.

Az állampolgárság szabályozásának elvei

- A **leszármazás elve** – felmenők alapján: a konkrét állampolgárság utódokra történő átörökíthetőségének lehetősége a vérségi leszármazás alapján valósul meg, amely szerint a leszármazó gyermek a születés helyétől függetlenül, a megszületés tényével automatikusan megszerzi szülei állampolgárságát.
- **Egyenjogúság elve**: ne legyen különbség aszerint, hogy a gyerek házasságon belül, vagy kívül született, illetve az anya és apa jogállása között.

- **Család egységének elve:** Az állampolgársági jog klasszikus alapelve, amelynek jegyében a jogalkotó nem egyszer az érintettek akaratával ellentétben avatkozott bele a családtagok – többnyire a nők és a gyermekek – állampolgárságába. A XX. század végére ez már kívánatos cél, és szülők eltérő állampolgársága értéként jelenik meg a családban.
- **Diszkrecionalitás elve:** az állampolgár az állama főhatalma alatt áll, mely hatalom a jogszabályokon keresztül érvényesül.
- **Hontalanság kiküszöbölésének az elve:** A hontalanság az a helyzet, amikor valaki nem tartozik egyetlen állam állampolgársági kötelékébe sem. A hontalan állapot megelőzésére és kiküszöbölésére irányul, de a hontalanság ténye senkit sem jogosít fel egy adott állam honosságának megszerzésére. A gyermekek hontalanságának megelőzését nemzetközi szerződések írják elő.
- **Visszaható hatály tilalma:** Minden új állampolgársági szabályozás csak az állampolgárság jövőbeli keletkezéséről és megszűnéséről rendelkezhet. (Kivétel, ha az új szabályozás kedvezőbb).

Az állampolgársági törvény alapelvei

- A magyar állampolgárok között az állampolgárság keletkezésének, illetve megszerzésének jogcíme alapján különbséget tenni nem lehet.
- Az állampolgárság megváltoztatásához fűződő jogot nem lehet önkényesen korlátozni.
- A törvénynek nincs visszaható hatálya. A magyar állampolgárságra azok a jogszabályok az irányadók, amelyek az állampolgárságra ható tények vagy események bekövetkezésekor hatályban voltak.

A magyar állampolgárság keletkezése

(1993. évi LV. tv – a magyar állampolgárságról 3.§. alapján)

- 1) **Családjogi tények alapján:** A nem magyar állampolgár szülő gyermekének magyar állampolgársága a születés napjára visszaható hatállyal keletkezik, ha másik szülője — teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat, utólagos házasságkötés, továbbá az apaság vagy az anyaság bírói megállapítása alapján — magyar állampolgár.
- 2) Születéssel, ellenkező bizonyításig **magyar állampolgárnak kell tekinteni:**
 - a Magyarországon lakóhellyel rendelkező hontalan szülők Magyarországon született gyermekét;
 - az ismeretlen szülőktől származó, Magyarországon talált gyermeket.

A magyar állampolgárság megszerzése

1. **Honosítással:** nem magyar állampolgár kérheti, feltételei:

- a) a kérelem előterjesztését megelőző nyolc éven át folyamatosan Magyarországon lakott;
- b) a magyar jog szerint büntetlen előéletű és a kérelem elbírálásakor ellene magyar bíróság előtt büntetőeljárás nincs folyamatban;
- c) megélhetése és lakhatása Magyarországon biztosított;
- d) honosítása Magyarország közbiztonságát és nemzetbiztonságát nem sérti;
- e) igazolja, hogy alkotmányos alapismeretekből magyar nyelven eredményes vizsgát tett, vagy ez alól a törvény alapján mentesül.

2. **Visszahonosítással:** csak volt magyar állampolgár kérheti.

Kérelmére **visszahonosítható** az a személy, akinek magyar állampolgársága megszűnt és magyar nyelvtudását igazolja, illetve

- a magyar jog szerint büntetlen előéletű és a kérelem elbírálásakor ellene magyar bíróság előtt büntetőeljárás nincs folyamatban;
- honosítása Magyarország közbiztonságát és nemzetbiztonságát nem sérti.

A törvény lehetőséget ad különböző tények **kedvezményként** történő figyelembe vételére egyszerűsített honosítási vagy visszahonosítási eljárás keretén belül.

A **magyar állampolgárság** honosítással, illetve visszahonosítással történő **megszerzésére iránuló kérelemről** — a miniszter előterjesztése alapján — a **köztársasági elnök** dönt.

3. Nyilatkozattétel alapján: A köztársasági elnökhöz címzett írásbeli nyilatkozatával – a nyilatkozattétel napjától – megszerzi a magyar állampolgárságot az a személy, akinek magyar állampolgársága 1947-1990 között elbocsátással szűnt meg. A nyilatkozat elfogadása esetén az állampolgársági ügyekben eljáró szerv bizonyítványban igazolja az állampolgárság megszerzését. Az állampolgársági ügyekben eljáró szerv határozatban állapítja meg, ha a nyilatkozat elfogadásának feltételei hiányoznak. A határozat felülvizsgálata a Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróságtól kérhető.

4. Házasságkötéssel: Ez a legegyszerűbb és leggyorsabb módja az állampolgárság megszerzésének. A magyar állampolgárral történő házasságkötést illetve családalapítást a jogalkotó pozitívan értékeli, és az állampolgárság megszerzésénél ezt kedvezményként veszi figyelembe.

A köztársasági elnök a magyar állampolgárság megszerzéséről honosítási-, illetve visszahonosítási okiratot (a továbbiakban: **honosítási okirat**) ad ki.

A magyar állampolgárság megszűnése

A magyar állampolgárság **lemondással** vagy **visszavonással** szűnhet meg.

1. Lemondás

A magyar állampolgár – a köztársasági elnökhöz címzett nyilatkozatában – **lemondhat** a magyar állampolgárságáról, ha

- külföldi állampolgársággal is rendelkezik vagy annak megszerzését valószínűsíteni tudja,
- a személyi adat- és lakcímnnyilvántartásban nem szerepel, vagy Magyarország területét külföldön történő letelepedés szándékával elhagyta vagy külföldön élő magyar állampolgárként nincs bejelentett, érvényes tartózkodási helye Magyarországon.

A feltételek fennállása esetén, az állampolgársági ügyekben eljáró szerv javaslatára a miniszter előterjesztést tesz a köztársasági elnöknek a lemondás elfogadására. A magyar állampolgárság lemondással való megszűnéséről a köztársasági elnök okiratot ad ki. A magyar állampolgárság az okirat kiállítása napján szűnik meg. Az állampolgársági ügyekben eljáró szerv határozatban állapítja meg, ha a lemondás elfogadásának feltételei hiányoznak. A határozat felülvizsgálata a Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróságtól kérhető.

2. A magyar állampolgárság visszavonása

A magyar állampolgárság visszavonható attól a személytől, aki magyar állampolgárságát a jogszabályok megszegésével, így különösen valótlan adatok közlésével, illetve adatok vagy tények elhallgatásával a hatóságot félrevezetve szerezte meg. Nincs helye a visszavonásnak a magyar állampolgárság megszerzésétől számított tíz év elteltével. Az állampolgárság visszavonására okot adó tény fennállását az állampolgársági ügyekben eljáró szerv határozattal állapítja meg. A határozat felülvizsgálata a Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi

Bíróságtól kérhető. A magyar állampolgárság visszavonással történő megszüntetéséről — a miniszter előterjesztése alapján — a köztársasági elnök dönt. A magyar állampolgárság visszavonásáról szóló határozatot a Magyar Közlönyben közzé kell tenni. A magyar állampolgárság a határozat közzététele napján szűnik meg.

A magyar állampolgárság igazolása

A magyar állampolgárság igazolható:

- a) érvényes magyar személyazonosító igazolvánnyal,
- b) érvényes magyar útlevéllel,
- c) érvényes állampolgársági bizonyítvánnyal,
- d) – ellenkező bizonyításig – honosítási okirattal.

Az emberi jogok kialakulása

Az emberi jogok kialakulására nézve **két elméleti irányzat** alakult ki:

a) Az emberi jogok természetjogi felfogása

Az elmélet szerint az embernek vannak bizonyos veleszületett és elidegeníthetetlen jogai, melyek társadalmi helyzetétől és állampolgárságától függetlenül megilletik őt. (pl. élethez, személyi szabadsághoz való jog). Az irányzat legjelentősebb képviselői: Grotius, Spinoza, Locke, Rousseau, Montesquieu, Kant.

Az „emberi jogok” kifejezés természetjogi eredetű, azaz abban a felfogásban gyökerezik, hogy az emberi jogok az embert „öröktől fogva” államtól függetlenül illetik meg.

b) Az emberi jogok pozitivistá felfogása

Ez az irányzat szemben áll az előző felfogással. Ennél az irányzatnál az ember születésétől fogva keletkezett jogokkal nem rendelkezik, ezért az egyént megillető jogok az államhatalom által keletkeznek. Ezért az emberi jogok tartalma nem változatlan és örök, hanem az államhatalom rendszerének változásával együtt változnak az egyén jogai is.

Az **emberi jogok** tényleges joggá válása akként következett be, hogy e jogok az alkotmányok részévé váltak és a jogrendszerek egészébe beivódtak.

„Az alkotmányos és demokratikus államok jellemzője, hogy az emberi jogokat **elismerik és beemelik** a jogrendszerbe, s így azok a törvényes jogok közé tartoznak. Ennek megfelelően az alkotmányos demokráciák szinte kivétel nélkül az alkotmányukban sorolják fel a minden embert egyaránt megillető jogokat.”(Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila: Az emberi jogok. Osiris Kiadó, Budapest 2003. 29. o.)

Emberi jog fogalma: a nemzetközi jogban, valamint az adott országban (annak alkotmányában) deklarált olyan jogintézmény, amelynek az a rendeltetése, hogy az egyént megvédje az állam túl hatalmával szemben, biztosítsa a személyiség jogi és állami korlátoktól mentes kibontakozásának lehetőségét.

Osztályozása, csoportosítása több szempontból is történhet.

Az emberi jogok osztályozása

- a) **Tartalmi** szempontból: azt jelenti, hogy az adott jog mire vonatkozik, pl.: személyes szabadságjogok (élethez való jog, emberi méltósághoz való jog stb.), politikai jogok (választójog, népszavazás kezdeményezésére irányuló jog stb.), gazdasági jog (munkához való jog, munkabérhez való jog stb.)

b) Résztvevők száma szerint:

- egyéni jogok pl. törvény előtti egyenlőség.
- kollektív jogok: emberek közösen gyakorolják, pl.: egyesülési jog, gyülekezési jog.

c) Generáció szerint:

- **első generációs jogok:** a legkorábban jelentek meg az egyes államok alkotmányaiban („klasszikus szabadságjogok” idetartozik pl. a gyülekezési jog, vallás- és lelkiismereti szabadság, a tulajdonhoz való jog).
- **második generációs jogok:** feltételeznek egy bizonyos állami fejlettséget, a biztosítja érvényesülésüket, ilyenek pl. a gazdasági, szociális, kulturális jogok (pl. munkabérhez, bizonyos életszínvonalhoz való jog).
- **harmadik generációs jogok:** államközi kollektív jogok, nem valósíthatók meg egy államon belül általában kollektív jogokat jelentenek (pl. békéhez való jog, fejlődéshez való jog, tiszta környezethez való jog).

A fentiek alapján a **munkához való jog**

- a) tartalom szerint: **gazdasági jog**
- b) résztvevők száma szerint: **egyéni jog**
- c) generáció szerint: **második generációs jog**.

Az emberi jog megjelenése a nemzetközi jogrendszerben

Az emberi jog – ami minden embert – e minőségénél fogva – egyenlően megillet, közös lehetőség, szabadság. Az elidegeníthetetlen jogokat **mindenekelőtt az államnak** kell tiszteletben tartania. Az emberi jogok veleszületett jogkénti megalapozása a **természetjogi** gondolkodás része. Locke szerint (1688) az emberek természettől fogva mindnyájan szabadok, egyenlők és függetlenek, joguk van tulajdonra. E jogok kikényszerítését **átruházták** a kormányzatra. A jogokat semmibe vevő zsarnoksággal szemben **ellenállásnak** van helye.

Az Amerikai Függetlenségi Nyilatkozat (1776) az ember **elidegeníthetetlen jogait** magától értetődőnek tekinti. A kifejezés a XVIII. század második felében terjedt el Franciaországból. A Francia Nemzetgyűlés fogadta el **Az ember és polgár jogairól szóló Nyilatkozatát** (1789). A Nyilatkozatban az ember **kettős minőségben** jelenik meg – **természeti lényként**, aki jogait magától a természettől kapta, és **polgárként**, aki a társadalomban él, egy politikai közösséghez tartozik. Ez az első olyan dokumentum, amelynek szerzői úgy gondolták, hogy minden idők és valamennyi ország számára alkottak alaptörvényt. A Nyilatkozat az 1791-es francia alkotmány részévé vált.

Az **emberi jog nemzetközi jogi elismerésére** csak a II. Világháború embertelenségeinek az elutasítására, az **Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában** került sor (ENSZ Közgyűlés, 1948), az emberi méltóság feltétlen tisztelete diktálta. A szabadságjogok listáját a gazdasági és szociális jogok egészítik ki. **Jogilag kötelezővé az 1966-os Politikai és Polgári Jogok, illetve a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Egyezségokmányai tették.** További egyezmények konkretizálják – egyebek közt – a nők egyenlőségét, a faji megkülönböztetés, a tortúra tilalmát.

Az **emberi jogi mozgalmak** hatékony jogérvényesítésre törekedve a **nemzeti és nemzetközi kapcsolatok tényezői.**

A nemzetiségek és jogaik

Magyarország Alaptörvénye kimondja, hogy „a **nemzetiségek** a magyar politikai közösség részei, **államalkotó tényezők**”.

Törvényi szabályozás: **2011. év CLXXIX. tv – a nemzetiségek jogairól**

Fogalma: E törvény értelmében **nemzetiség** minden olyan - Magyarország területén legalább egy évszázada honos - népcsoport, amely az állam lakossága körében számszerű kisebbségben van, a lakosság többi részétől saját nyelve, kultúrája és hagyományai különböztetik meg, egyben olyan összetartozás-tudatról tesz bizonyosságot, amely mindezek megőrzésére, történelmileg kialakult közösségeik érdekeinek kifejezésére és védelmére irányul.

E törvény értelmében nemzetiségnek minősül: **a bolgár, a görög, a horvát, a lengyel, a német, az örmény, a roma, a román, a ruszin, a szerb, a szlovák, a szlovén és az ukrán.**

Nemzetiségek alapvető jogai

(2011. év CLXXIX. tv – a nemzetiségek jogairól 3.§.-10. alapján)

- (1) Minden nemzetiség jogosult arra, hogy **nemzetiségi közösségként létezzen és fennmaradjon.**
- (2) Minden nemzetiségi közösségnek és nemzetiséghez tartozó személynek joga van
 - a) **szülőföldjén való zavartalan boldoguláshoz**, a saját, a szülők, ősök születési vagy lakhelyének kultúrájához, hagyományaihoz való kötődés szabadságához és oltalmához;
 - b) az **óhazával való zavartalan kapcsolattartáshoz.**
- (3) A nemzetiséghez tartozó személynek joga van mind **az óhaza és a nyelvnemzetek** állami és közösségi intézményeivel, mind **a más országokban élő nemzetiségekkel** való kapcsolattartásra.
- (4) A nemzetiséghez tartozók **nyelvhasználatának** feltételeit - külön törvényben meghatározott esetekben - az állam biztosítani köteles. A polgári és büntetőeljárások során, valamint a közigazgatási eljárásokban **az anyanyelv használatát** a vonatkozó eljárásjogi törvények biztosítják. Az Országgyűlésben a nemzetiséghez tartozó képviselő az anyanyelvét is használhatja.
- (5) Nemzetiséghez való tartozás miatt tilos az **egyenlő bánásmód követelményének** bármilyen megsértése. Az alapvető jogok biztosának **a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó helyettese** figyelemmel kíséri a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak érvényesülését és megteszi a külön törvény szerinti szükséges intézkedéseket.
- (6) A nemzetiségi önkormányzatok **alapvető feladata a nemzetiségi érdekek védelme** és képviselete a nemzetiségi önkormányzati feladat- és hatáskörének gyakorlásával.
- (7) A **nemzetiségi önkormányzatok** által ellátott feladat- és hatáskörök jogszerű gyakorlása **alkotmánybírói és bírósági védelemben** részesül.

Az **egyenlő bánásmód** követelményei alapján Magyarország tilalmaz minden olyan politikát, magatartást, amely

- a) a nemzetiségnek **a többségi nemzetbe való beolvasztását**, a többségi nemzetből történő **kirekesztését**, elkülönítését célozza, vagy ezt eredményezi,
- b) a nemzetiségek által lakott területek nemzeti vagy **etnikai viszonyainak megváltoztatására** irányul,
- c) a nemzetiséget vagy nemzetiséghez tartozó személyt **hovatartozása miatt üldözi**, megfélemlíti, életkörülményeit nehezíti, jogai gyakorlásában akadályozza, vagy

d) a nemzetiség **erőszakos ki- vagy áttelepítésére** irányul.

Magyarország nemzetközi kapcsolataiban **fellép** minden olyan politikai törekvés ellen, amely **felsorolt következményekhez** vezet. Az ilyen **politika elleni védelem nyújtására** a nemzetközi jog eszközeivel és nemzetközi szerződések révén is törekszik.

Egyéni nemzetiségi jogok

(2011. év CLXXIX. tv – a nemzetiségek jogairól 11.§.-16. alapján)

Valamely **nemzetiséghez való tartozás kinyilvánítása** az egyén kizárólagos és elidegeníthetetlen joga. A nemzetiséghez való tartozás kérdésében nyilatkozatra **senki sem kötelezhető**, azonban törvény vagy a végrehajtására kiadott jogszabály egyes **nemzetiségi jogok gyakorlását az egyén nyilatkozatához kötheti**. A **nemzetiségi önazonossághoz való jog** és valamely nemzetiséghez való tartozás kinyilvánítása - az e törvényben meghatározott kivétellel - nem zárja ki a kettős vagy többes kötődés elismerését.

- **A nemzetiséghez tartozó személynek joga van:**
 - a) **anyanyelvének szabad használatához** szóban és írásban, történelmének, kultúrájának, hagyományainak megismeréséhez, ápolásához, gyarapításához, továbbadásához;
 - b) megtanulni anyanyelvét, részt venni **anyanyelvű köznevelésben**, oktatásban és művelődésben;
 - c) az **oktatási esélyegyenlőséghez és a kulturális szolgáltatásokhoz**, amelyet az állam hatékony intézkedésekkel elősegíteni köteles;
 - d) **nemzetiségi voltával kapcsolatos személyes adatok védelméhez** külön törvényben meghatározottak szerint.
- A nemzetiséghez tartozó joga, hogy **nemzetiséghez tartozását** hivatalos statisztikai adatgyűjtés alkalmával **önkéntesen és névtelenül** megvallhassa. A nemzetiséghez tartozásra vonatkozó különleges adatok - **az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvényben meghatározott rendben** - a nemzetiséghez tartozásra tekintettel nyújtott állami támogatás megállapításához, továbbá cél szerinti felhasználásának vizsgálata céljából kezelhetők.
- A nemzetiséghez tartozóknak a **közéletben való részvétele- e minőségükre tekintettel - nem korlátozható**. Érdekeik kifejezésére, védelmére - jogszabályi keretek között - egyesületeket, pártokat hozhatnak létre.
- A nemzetiséghez tartozó személyeknek **joguk van a családra vonatkozó nemzetiségi hagyományok tiszteletben tartására**, családi kapcsolataik ápolására, családi ünnepeiknek anyanyelven történő megtartására és az ezekhez kapcsolódó, vallási közösség által végzett szertartások anyanyelven való lebonyolításának igénylésére.
- A nemzetiséghez tartozó személynek joga, hogy **anyanyelvén használja a családi és utónevét**, és joga van családi és utónevének hivatalos elismeréséhez.

Közösségi nemzetiségi jogok

(2011. év CLXXIX. tv – a nemzetiségek jogairól 17.§.-21. alapján)

- A nemzetiségek elidegeníthetetlen közösségi joga
 - a) önazonosságuk megőrzése, ápolása, erősítése és átörökítése,
 - b) **történelmi hagyományaik, nyelvük megőrzése** és fejlesztése, tárgyi és szellemi kultúrájuk **ápolása** és gyarapítása.

- A nemzetiségeknek a **közösségi névhasználathoz fűződő jogaik** gyakorlása során joguk van a történelmileg kialakult helységnevek, utcanevek és egyéb, a közösség számára szánt földrajzi megjelölések használatához.
- **A nemzetiségi közösségeknek joguk van:**
 - a) törvényi keretek között intézmények létrehozásához és működtetéséhez, más szervtől történő átvételéhez,
 - b) nemzetiséghez tartozók óvodai neveléséhez, általános iskolai neveléséhez-oktatásához, nemzetiségi kollégiumi ellátásához, gimnáziumi, szakközépiskolai, szakiskolai neveléséhez-oktatásához, felsőfokú képzéséhez, továbbá jogosultak
 - c) az országos önkormányzat útján a kiegészítő nemzetiségi nevelés-oktatás feltételeinek megteremtését kezdeményezni és kialakításában közreműködni.
- **Magyarország** - törvényei keretei között - **biztosítja a nemzetiségi közösségeknek** rendezvényeik és ünnepeik zavartalan megtartásához, építészeti, kulturális, kegyeleti és vallási emlékeik, **hagyományaik megőrzéséhez**, ápolásához és átörökítéséhez, jelképeik használatához **fűződő jogait**.
- A nemzetiségi szervezeteket megilleti a széles körű és közvetlen **nemzetközi kapcsolatok kiépítésének és fenntartásának** a joga.

3.5. A nemzetközi jog fogalma, alapelvei, szerepe.

Nemzetközi jog fogalma: A nemzetközi közösség tagjai - elsődlegesen és döntő mértékben az államok - közötti kapcsolatokat, viszonyokat szabályozó jogi normák rendszere.

Tehát a **nemzetközi jog** (más néven: **nemzetközi közjog**) azon magatartási szabályok összessége, amelyek a nemzetközi jog alanyai, elsősorban az **államok** közötti kapcsolat rendezését szolgálják, és az államok megegyezésével jönnek létre.

A nemzetközi jog alanyai a nemzetközi jog által szabályozott jogok, kötelezettségek hordozói, az államok, a nemzetközi szervezetek, jogi személyek és ritkábban az egyének.

A nemzetközi jog **tárgyát** az államok közötti kapcsolatok képezik. Nem minden államközi kapcsolat tartozik ide, csak azok, ahol az államok a **szuverenitáshordozói**. Két állam közötti **polgári jog** hatálya alá tartozó ügyletekhez nincs köze a nemzetközi jognak.

Szuverenitás: az állam meghatározott terület és népesség fölött főhatalommal rendelkezik; az állami szuverenitás területi korlátja az országhatár.

Szabályait többnyire két vagy több állam akaratának találkozásából születnek. A nemzetközi jog saját **jogforrásokkal** bír.

A nemzetközi jog jogforrásai

- a) **szokásjog:** a kapcsolattartás gyakorlata huzamosabb időn át, szubjektív eleme a meggyőződés.
- b) **nemzetközi szerződés:** a nemzetközi jogalanyok akaratnyilvánítása, amely nemzetközi jogok, kötelezettségek keletkezésére, módosítására, megszüntetésére vonatkozik.
- c) **egyoldalú jognyilatkozat:** pl. valamely állam egyoldalú kötelezettséget vállal, amelyre nem lenne köteles, csatlakozás, tiltakozás.
- d) **nemzetközi szervezetek határozatai:** általában ajánlás jellegűek, kötelező erejük nincs. (kivételes esetben kötelező).

Kiegészítő forrás: Nemzetközi Bíróság alapszabályzata

A nemzetközi jog fő **funkciója** napjainkban az államok közötti **békés és zavartalan** kapcsolat fenntartása. Az erőszak tilalma alapvető fontosságú. Ennek ellenére igencsak jellemzi a világpolitikát az agresszió alkalmazása. A fegyveres konfliktusok nem küszöbölhetők ki, ezért ezek jogát is szabályozza a nemzetközi jog.

Alanyainak **kötelezettségeit** a többi jogalany kérheti számon.

A nemzetközi jog alapelvei

A nemzetközi jog alapelvei a nemzetközi jog **szabályainak**részét képezik.

Az alapelveket sokszor a dokumentumok emelik ki, többek között az **ENSZ alapokmánya** (1. fejezet). Ez utóbbi arra utal, hogy az alapokmány többi rendelkezését az ENSZ céljainak és elveinek megfelelően kell érvényesíteni.

Az alapokmány 103. cikke arról rendelkezik, hogy amennyiben az ENSZ tagjainak bármiféle nemzetközi kötelezettsége **ellentétben áll az alapelvekkel**, akkor **ez utóbbiakat illeti elsőbbség**. Tehát a nemzetközi jog alapelvei egyetemes érvényűek, amit az is mutat, hogy nem ENSZ-tagállamok is kötelezőnek ismerik el őket.

A nemzetközi jog **alapelvei** – a közhasználatban – **a nemzetközi jog általános tartalmú és egyetemes érvényű szabályai**:

- (1) A népek **önrendelkezési joga**
- (2) Az államok **szuverén egyenlősége**
- (3) Az államok **területi épsége és politikai függetlensége**
- (4) Az államok belügyeibe való **beavatkozás tilalma**
- (5) Az erőszakkal való fenyegetés és az **erőszak alkalmazásának tilalma**
- (6) **A nemzetközi béke** és biztonság veszélyeztetésének tilalma
- (7) Az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok **tiszteletben tartása**
- (8) **A tagállamok együttműködési kötelezettsége**
- (9) **A vállalt kötelezettségek jóhiszemű teljesítése**

A (8) és (9) alapelvvel egészítette ki az ENSZ Alapokmányban foglaltakat az **ENSZ Közgyűlésének 1970-ben** meghozott 2625. (XXV.) sz. határozata az **államok közötti baráti kapcsolatokról** és az együttműködés nemzetközi jogi alapelveiről.

Tehát a **nemzetközi jog** kötelezőnek tekintett magatartási szabályok összessége, melyet a nemzetközi jog alanyai elsősorban az államok megegyezési útján hoznak létre, egymás közötti kapcsolataik rendezése érdekében.

A nemzetközi jog **általános jellemzői**:

- Az államok kapcsolatait rendező nemzetközi jog és a nemzetközi magánjog között különbséget kell tenni.
- Bővül a kettős jogágak köre, - pl. nemzetközi büntetőjog, nemzetközi pénzügyi jog.
- A nemzetközi jog önálló jogág, de elválaszthatatlan más jogágaktól.
- A nemzetközi jog, belső jogi elemeket is tartalmaz.
- Olyan szabályok, melyek alapján, az adott állam bírósága eldönti, hogyha a jogviszony alanya vagy tárgya külföldi, akkor mely jogot kell alkalmazni.

3.7. A diplomáciai mentesség fogalma, a diplomáciai és személyes mentességet élvező személyekre vonatkozó nemzetközi jogi rendelkezések.

A **diplomácia** az államok külpolitikájuk békés módon való megvalósításáért kifejtett tevékenysége. Ugyanakkor azt az intézményt is jelenti, amelynek révén az államok e sajátos tevékenységüket végzik. Ez magában foglalja a diplomáciát irányító-alakító államfőt, illetve kormányfőt, a külügyminisztert, a külügyminisztériumot és a diplomáciai szolgálat szerteágazó külföldi szervezetét (az állandó konzuli képviselők, nemzetközi szervezetek melletti képviselők, különleges missziók stb.).

A nemzetközi kapcsolatok állami szervei: A külkapcsolatokat fenntartó állami szervek

- a) **állam területén belül** működők: Államfő, Országgyűlés, Kormány, Külügyminiszter
- b) **idegen állam területén** működők (külképviselők).

Államfő: Külpolitikával, külkapcsolatok vitelével kapcsolatos jogkörét a nemzetközi jog nem szabályozza, hanem minden egyes állam alkotmánya rendezi azt. (Magyarország Alaptörvénye 2011. április 25.). Például az államfő nevezi ki a diplomáciai képviselők vezetőit, írja alá megbízólevelüket.

Országgyűlés: dönt a kiemelkedő fontosságú nemzetközi szerződésekről.

Kormány: Feladata a külpolitika fő vonalainak kidolgozása és gyakorlati irányítása. A Kormányon belül külpolitikai tevékenységgel elsősorban a kormányfő, és a külügyminiszter foglalkozik.

Nemzetközi kapcsolatok államon kívüli szervei – Diplomáciai képviselő és a konzuli kapcsolat

A **diplomáciai képviselő** az állam legfontosabb államigazgatási szerve. A képviselőre vonatkozó szabályok összességét **követségi jog**nak nevezzük. A **követségi jog** tehát az államnak az a joga, hogy más államba diplomáciai képviselőt küldjön (aktív), illetve fogadja más állam hozzá küldött diplomáciai képviselőjét (passzív).

A **diplomáciai kapcsolat** létesítésére **nem áll fenn** nemzetközi jogi kötelezettség. Az államok közötti sokoldalú, gyakori érintkezés miatt szükség van a diplomáciai kapcsolatok felvételére.

A kapcsolat felvétel és a képviselő létesítése **kölcsönös megegyezés** útján történik. A diplomáciai kapcsolatok létrehozására irányuló megegyezés mindig magában foglalja a konzuli kapcsolatok felvételét is.

A diplomáciai kapcsolat másik megfelelője a **konzuli kapcsolat** (mindenki megvédheti a saját állampolgárát a diplomáciai kapcsolattal rendelkező országban).

Ha két állam **diplomáciai** kapcsolatba lép egymással, az magával vonzza a **konzuli** kapcsolat létrejöttét is. A diplomáciai kapcsolat megszűnésekor a konzuli kapcsolat **nem szűnik meg**, az állampolgárok védelme akkor is működik.

A diplomáciai kapcsolat

- **kezdet:**

- a) fogadó állam előzetes hozzájárulása (agreement)
- b) megbízólevél kiállítása (államfő írja alá, a másik állam államfőjének címezi).

- **megszűnése:**

- a) Az **államban** rejlő okok miatt: küldő vagy fogadó állam megszűnése, diplomáciai kapcsolatok megszakadása, küldő vagy fogadó állam államfőjének halála (mert a megbízó levelet Ő írta alá!).
- b) A **diplomata személyében** rejlő okok: a diplomata halála, a diplomata végleges visszavonulása, „persona non grata”-nak való nyilvánítása (persona non grata – nemkívánatos személy, a küldő államnak haza kell hívni).

A **diplomáciai jog**nak hosszú ideig a **nemzetközi szokásjog** volt a jogforrása, napjainkban azonban a diplomáciai kapcsolatok joga szerződéses alapon nyugszik. 1961. évi Bécsi Egyezmény **törvénybe foglalta** a szokásjogot.

Diplomáciai jog akkor lép be két állam kapcsolatába, ha diplomáciai kapcsolatba lépnek egymással.

A diplomaták rangsora

Diplomata: külügyi szolgálatot teljesítő különleges jogállású tisztviselő, politikus. Valamely állam külföldi képviseletének vezetésével megbízott, vagy abban dolgozó személy.

A diplomáciai kapcsolatok mai rendjét az **1961. évi Bécsi Egyezmény** az államok a – hivatalos magyar neve szerint – "Bécsi szerződés a diplomáciai kapcsolatokról" nemzetközi szerződésben szabályozták, amelyet Bécsben 1961. április 18-án írtak alá és Magyarországon az 1965. évi 22. törvényerejű rendeletben hirdettek ki. Ez az **egyezmény** elsősorban a **diplomáciai képviselők mentességeivel és kiváltságaival** foglalkozik, de szerepelnek benne a képviseletvezetők lehetséges rangjai is. Ennek alapján elméletileg **három kategória** létezik, de közülük a gyakorlatban – az államok képviseletei közötti protokolláris versenyhelyzet miatt – csak az első kategóriát, a nagyköveti szintet alkalmazzák.

A beosztott diplomaták rangjaival az egyezmény sem foglalkozik, de a **nemzetközi szokásjog alapján kialakult** egy – államonként kisebb-nagyobb eltérésekkel alkalmazott – rendszer, amit a magyar gyakorlat is követ.

Eszerint a **diplomáciai rangok** emelkedő sorrendben a következők: segédattasé, attasé, III., II., I. osztályú titkár, (ezeket a rangokat megfelelő kivárási idő leteltével kapják a diplomaták) II., I. osztályú tanácsos (ezeket már egyéni értékelés alapján adják a **külgyminiszterek**). A követi és nagyköveti rangokat továbbra is **az államfő adományozza**.

A **katonai attasé** a protokoll-sorrendben a **tanácsosok közé** sorolandó, de természetesen megőrzi saját katonai rendfokozatát is.

A XX. század második felében a **diplomáciai tevékenység szakosodásával** elterjedt a szakattasék – kulturális attasé, mezőgazdasági attasé, tudományos attasé – rendszere. A szakattasé elnevezés beosztást, munkakört jelöl, a diplomáciai rangjuk (például első titkár, tanácsos) ettől független.

Az **ideiglenes ügyvivő** szintén beosztás, nem rang: a nagykövetet az ideiglenes, vagy akár állandó távollétében helyettesítő rangidős diplomata beosztása. Amikor a nagykövet az állomáshelyén van, akkor az őt rangban követő diplomatát „első beosztott”-nak nevezik.

A **konzulok** eredetileg különálló, kevesebb kiváltsággal és mentességgel rendelkező testületet alkottak. Ma azonban a konzuli tevékenység túlnyomó részét diplomaták végzik.

A diplomáciai kiváltságok és mentességek

A diplomáciai képviselő lényege az, hogy **közfeladatokat lásson el** egy másik állam területén. Ez a különös helyzet kivételes garanciákat, biztosítékokat, könnyítéseket igényel. Ezeket szokás összefoglalóan **kiváltságoknak és mentességeknek** nevezni.

A kiváltságok és mentességek csoportosítása

Az 1961. évi Bécsi Egyezmény mindig együttesen, párban használja e két kifejezést, mely - mint gyűjtőfogalom - felöleli a diplomáciai képviselők és tagjaik valamennyi különleges jogosítványát. A Bécsi Egyezmény megoldása kielégíti a gyakorlat követelményeit, mivel célja az egyes kiváltságok és mentességek meghatározása, érvényesülési körének kitűzése. Ennek ellenére számos elméleti kísérlet történt a kiváltságok és mentességek elhatárolására. Így utaltak arra, hogy a mentesség az általános szabály alóli kivételt, a kiváltság pedig többletjogokat jelentene, ami azonban két különböző megközelítés azonos eredményét mutatná.

Egy másik elhatárolás viszont nem minden alap nélküli: bár a kiváltságok és mentességek döntő többségét a nemzetközi jog hozta létre, de például a vámmentességet a nemzetközi jog csak általánosságban biztosítja, tartalmi kitöltése a fogadó állam belső jogától függ (Bécsi Egyezmény 36. cikk).

A diplomáciai kiváltság - Többletjogot jelent. A diplomaták **kiváltsága**, hogy a képviselő épületére, lakására kiteheti a küldő állam címerét és lobogóját.

A diplomáciai mentesség - Szabály alóli kivételt jelent. Az 1961. évi Bécsi Egyezmény világosan különbséget tesz a **diplomáciai képviselő tagjainak** kiváltságai és mentességei (**személyes kiváltságok és mentességek**) és a diplomáciai képviselőt, mint külföldön működő állami szerv sajátos státusa között. Ez utóbbit csak részlegesen szabályozza.

A diplomáciai kiváltság és mentesség kiterjed

- a diplomáciai személyzet **tagjaira** (személyes kiváltságok és mentességek);
- a diplomáciai képviselő **épületeire, berendezésekre, járművekre**;
- a diplomáciai képviselő és a küldő állam közti **kapcsolattartás** eszközeire is.

A diplomáciai kiváltság és mentesség területei

a) A diplomata személyéhez kapcsolódó (személyes) mentességek

- A diplomáciai képviselő (diplomata) **személye sérthetetlen** – ki van véve **a fogadó állam** büntető, polgári és államigazgatási **joghatósága alól** (tilos letartóztatni, őrizetbe venni, büntetőeljárást foganatosítani, stb.).
- A diplomata eljárásjogi **mentességet** is élvez - pl. nem köteles tanúvallomást tenni. A diplomata mentes a polgári joghatóság alól is, kivétel: pl. fogadó állam területén fekvő magáningatlanra vonatkozó per (diplomata ellen per nem indítható).
- A **mentességről le lehet mondani** (de csak az állam jogosult, az ítélet végrehajtásához külön lemondás szükséges), a lemondás visszavonható, a mentesség helyreáll.
- A diplomaták általában **mentesek a fogadó államban kivethető adók és illetékek alól** (kivéve általános forgalmi adó (áfa)), háború esetén a közmunka és beszállásolás alól.
- A mentességet a **diplomata és a vele együtt élő** családtagok is élvezik. Lakásába a fogadó állam hatóságai nem léphetnek be, ez a szállodai szobáját is megilleti.

b) Diplomáciai épületek és közlekedési eszközök mentessége

Követségi épületek: A képviselet hivatalos helyiségei, irodái, berendezései, a telek, amelyen az épület áll, egyéb vagyontárgyak, építmények (fővároson kívül csak a fogadó állam beleegyezésével lehet bármiféle épülete a követségnek). A diplomáciai képviselet épületeibe a hatósági közegnek belépniük tilos. A mentesség kiterjed a **járművekre** is (hatósági cselekmény nem foganatosítható).

c) A kapcsolattartás eszközeinek mentessége

A diplomáciai képviseletet megilleti a küldő állammal való szabad érintkezés joga. A képviseletnek a feladata elvégzéséhez elengedhetetlenül szüksége van arra is, hogy szabadon és akadálytalanul érintkezzen a küldő állammal. Az érintkezés minden módját használhatja, diplomáciai futárokat, rejtjeles vagy számjeles üzeneteket, illetve rádióállomást, amit a fogadó állam hozzájárulásával rendezhet be és használhat (Ez elavult szabályozás a mai technikai megoldások miatt).

A **30/2011. (IX. 22.) BM rendelet - a rendőrség szolgálati szabályzatáról** az alábbiakat határozza meg:

Eljárás diplomáciai vagy nemzetközi jogon alapuló más mentességet élvező személyekkel vagy közjogi tisztséget betöltő személlyel szemben

35. § (1) Ha a rendőr az **igazoltatás során** észleli, hogy az igazoltatott diplomáciai vagy nemzetközi jogon alapuló más mentességet élvező, nem magyar állampolgárságú személy, vagy közjogi tisztséget betöltő személy, akkor rögzíti a tényállást, és a továbbiakban a mentességet élvező személlyel szemben a mentességet megállapító jogszabályban meghatározottak szerint jár el.

(2) A diplomáciai vagy nemzetközi jogon alapuló más mentességet élvező, nem magyar állampolgárságú személy, illetve a közjogi tisztséget betöltő személy által elkövetett bűncselekmény vagy szabálysértés gyanúja esetén a rendőr - az (1) bekezdésben meghatározottakra figyelemmel - **foganatosítja a szükséges helyszíni intézkedést**, feljelentést tesz, és végzi a szükséges büntető- vagy szabálysértési eljárási cselekményeket.

(3) A diplomáciai vagy nemzetközi jogon alapuló más mentességet élvező, nem magyar állampolgárságú személlyel szembeni (1)-(2) bekezdés szerinti **intézkedésről - a szolgálati út** betartása mellett –

a) munkanapokon, illetve munkaidőben a Külügyminisztérium Protokoll Főosztályát, vagy

b) munkaszüneti napon, hétvégén, illetve munkaidőn túl a Külügyminisztérium Ügyeletét soron kívül értesíteni kell.

(4) A diplomáciai vagy nemzetközi jogon alapuló más mentességet élvező, nem magyar állampolgárságú személyek által kezdeményezett rendőrségi eljárások során a döntés előtt be kell szerezni a **Külügyminisztérium állásfoglalását** is.

3.8. Magyarország és az Európai Unió

Az **Európai Unió** (röviden EU), egy túlnyomórészt Európában található, 28 tagállamból álló gazdasági és politikai unió. A regionális integráció iránt elkötelezett szervezetet 1993. november 1-jei hatállyal hozta létre az 1992. február 7-én aláírt Maastrichti szerződés az Európai Gazdasági Közösség alapjain. A csaknem 500 milliós népességű unió a világ nominális GDP-jének mintegy 30%-át állítja elő. Az EU egységes piacot hozott létre egy

egységesített jogrendszer révén, így biztosítva a személyek, áruk, szolgáltatások és tőke szabad áramlását. Közös politikát folytat a kereskedelem,¹ mezőgazdaság, halászat, valamint a regionális fejlesztés területén. Tizennyolc tagállamban közös fizetőeszközt is bevezettek, az eurót; ezek az országok alkotják az eurózónát.

Nemzetközi szervezetként az unió működésében a **nemzetek-fölöttiség** és a **kormány-közi** jegyei keverednek. A döntéseket egyes területeken a tagállamok közötti tárgyalások alapján hozzák, míg más területek független, nemzetek feletti intézmények felelősségi körébe tartoznak, ahol nem szükséges a tagállamok teljes egyetértése.

AZ EU fontos intézményei és szervei között található az Európai Bizottság, az Európai Unió Tanácsa, az Európai Tanács, az Európai Bíróság és az Európai Központi Bank, Az Európai Parlament tagjait öt évre választják a tagállamok állampolgárai, akik egyben európai uniós állampolgárok is.

Az Európai Unió gyökerei a hat állam által 1951-ben létrehozott Európai Szén- és Acélközösséig, illetve az 1957-es Római szerződésig nyúlnak vissza. Azóta területileg jelentősen kibővült, és intézményeinek hatáskörét is fokozatosan kiterjesztették. **Magyarország 2004. május 1-jén** vált az Unió tagjává.

A nemzetközi szerződések a jogforrások rendszerében

A nemzetközi jog szabályai szerint az államok között szerződésben foglalt megállapodások jöhetnek létre. **A magyar jogforrási rendszer a nemzetközi jog, a nemzetközi szerződések elsőbbségéből indul ki.** A nemzetközi jog legfontosabb szabályai akkor is kötelezik az államokat, ha ezt ők nem ismerik el magukra nézve kötelezőnek.

Magyarország Alaptörvénye [2011. április 25.] (a továbbiakban: Alaptörvény) szerint **Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében** biztosítja a **nemzetközi jog és a magyar jog összhangját.** Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait. A nemzetközi jog más forrásai jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé. A nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerésére adott felhatalmazást a nemzetközi szerződést kihirdető jogi aktus tartalmazza.

A nemzetközi jog és az EU joga

Az európai jog, mind a belső jogtól, mind pedig a nemzetközi jogtól különböző autonóm jogrendszer, mely nem része a nemzetközi jognak. A tagállamok belső jogához képes **elsőbbségi joga** van.

Az uniós jog (közösségi jog) elsőbbsége

Az uniós jog mind a korábban, mind a később keletkezett nemzeti jogszabállyal szemben **elsőbbséget** élvez. Az uniós jog elsőbbsége a nemzeti jogszabállyal szemben attól függetlenül érvényesül, hogy a nemzeti jogszabály milyen szinten helyezkedik el a belső jogrendben. Ez egyben azt is nyilvánvalóvá teszi, hogy az uniós jog – legalábbis az Európai Bíróság joggyakorlata szerint – még a tagállamok alkotmánya felett is áll.

Általában véve a tagállami bíróságok elfogadták az uniós jog elsőbbségének elvét, azonban e kérdés az egyes tagállamok speciális alkotmányos követelményei kapcsán időről-időre vitatottá válik, ami számos **jogvitára** adott alkalmat.

Az uniós jog elsőbbségéhez kapcsolódik az **előfoglalás elve** is. E szerint egyes jogterületeken, ahol az uniós jog már kimerítően szabályoz, illetve ahol kizárólagos az Unió hatásköre, ott a

továbbiakban **már nincs lehetőség** nemzeti jogalkotásra. A nemzeti jogalkotó az **uniós jogszabályt egyoldalúan nem változtathatja meg, és nem érvénytelenítheti.**

A közösségi jog forrásai

Elsődleges jogforrások

Az alapszerződések, ezek módosításai, illetve az ezekre épülő, egyéb kiegészítő szerződések. Az elsődleges jogforrások közül kiemelt jelentősége van az Európai Közösséget létrehozó szerződésnek. Az **alapszerződések** hazánk csatlakozásakor belső jogforrással való kihirdetéssel váltak a hazai jog részévé.

Másodlagos jogforrások

- **Rendelet** (regulation), melyekkel a közösségi célok tekintetében alapvető fontosságú tárgykörök kerülnek szabályozásra. A rendelet közvetlenül alkalmazandó (külön nemzeti jogi átültetés nélkül válnak az egyes nemzeti jogrendszerek részévé), illetve általános hatályú (minden részletében minden tagállamban kötelező).
- **Irányelv** (directive) célkitűzéseket és elérendő eredményeket, nem pedig részletes, követendő szabályozást irányoz elő a jogalkalmazóknak, amelyek végrehajtására általában határidőt jelöl meg. Az irányelvek átvétele a nemzeti jogba adaptációt igényel (új jogszabály alkotása vagy a már meglévő módosítása), így nemzeti jogszabály születik, amelyben meghatározásra kerülnek a cél leghatékonyabb eléréséhez szükséges részletszabályok.
- **Határozat** (decision) meghatározott címzetteknek (tagállamok, egyes állampolgári csoportok, vállalkozások) szól, kötelező erővel is csak e címzettek vonatkozásában rendelkezik. A rendelethez hasonlóan közvetlenül alkalmazható, vagyis nincs szükség külön jogi intézkedésre az átvételéhez.
- **Ajánlás** (recommendation) és **vélemény** (opinion) nem minősül jogi normának, nincs kötelező ereje. Szükséges azonban, hogy a tagállamok figyelemmel kísérjék ezen jogforrások tartalmát. Az ajánlás általában a címzettől bizonyos magatartást, intézkedést vár el, míg a vélemény egy-egy témával kapcsolatos álláspontot fejt ki, általában felkérésre.
- **Az Európai Bíróság esetjoga.** A Bíróság ítélezésének nincs precedens jellege (a korábban meghozott ítéletek nem kötik a Bíróságot), azonban az ítéletekben kialakított jogelvek kötelező erejűvé váltak és beépültek a közösségi jogforrási rendszerbe, annak kiemelkedően fontos részét alkotják.

3.9. A humanitárius jog alapvető rendelkezései.

A nemzetközi **humanitárius jog** tág értelemben a nemzetközi jognak az a területe, amelyik a fegyveres konfliktusok, az azok során tanúsított magatartások szabályozásával foglalkozik.

Szabályozási célja a fegyveres ellenségeskedések káros hatásainak csökkentése, elsődlegesen a nem harcolók, a sebesültek, a polgári személyek, a hadifoglyok védelme, illetve az okozott károknak az éppen még szükséges szintre szorítása.

A humanitárius jog alapvető forrásai

A nemzetközi joghoz hasonlóan a **nemzetközi humanitárius jog két fő forrásból** ered: nemzetközi egyezmények (szerződések) és a nemzetközi szokásjog. A nemzetközi

szokásjogot az államok gyakorlata formálja, amelyet azok kötelezőerejűnek fogadnak el magukra nézve.

A **bíróági határozatok** és vezető/kiemelkedő szerzők írásai **kiegészítő eszközökként** játszanak közre a jog meghatározásában.

A nemzetközi humanitárius jog fő egyezményei

A nemzetközi humanitárius jog alapvető forrásai az 1949-ben elfogadott Genfi Egyezmények(1864,1906,1929,1949) és történelmileg az 1899-ben, illetve 1907-ben elfogadott Hágai Egyezmények.

A szokásjog általában elismeri a hágai szabályzatot és a genfi egyezmények legtöbb rendelkezését és az 1977-es kiegészítőjegyzőkönyveit.

Ezek mellett még jóval több nemzetközi szerződés is hatályban van, amelyek egy-egy részterülettel foglalkoznak (pl. kulturális javak vagy a környezet védelme, egyes fegyvertípusok tiltása vagy korlátozása), illetve kiemelten jelentős szereppel bírnak a nemzetközi szokásjog által megteremtett kötelező jogi normák.

A humanitárius jog alapelvei, alkalmazási területei

A legelterjedtebb szakirodalmi álláspont négy alapelvet azonosít a nemzetközi humanitárius jog területén:

- Emberiesség elve
- Katonai szükségesség elve
- Megkülönböztetés elve
- Arányosság elve

A jogi elvek tiszteletben tartásának célja a népesség azon részének védelme, amely egyáltalán nem, vagy már nem vesz részt a konfliktusban.

A védett személyek:

- szárazföldi háború sebesültjei, betegek
- tengeri háború sebesültjei, betegek, hajótöröttek
- hadifoglyok, **hadifogoly**: aki a fegyveres erők tagja és az ellenség hatalmába kerül.
- polgári lakosság, **polgári személy**: aki nem tagja a fegyveres erőknek.

Kapcsolódó fogalmak:

- **Humanitárius jog**: Azoknak a szabályoknak az összessége, amelyek a háború áldozatainak a védelmére szolgálnak (Genfi jog).
- **Szokásjog**: Olyan magtartás szabály, amely a társadalom tagjai – emberek, népek – között kialakult, és az ismétlődések folytán meggyökeresedett, az állam elismeri és kikényszerítését állami eszközökkel biztosítja.
- **Védőhatalom**: olyan semleges vagy az összeütközésben részt nem vevő állam, amely elvállalja a rábízott humanitárius feladatokat.

A nemzetközi humanitárius jog alkalmazási területei

A nemzetközi humanitárius jog az alábbiakra **alkalmazandó**: azokra a **fegyveres konfliktusokra**, amelyek több ország között vagy országon belül zajlanak, függetlenül a konfliktus eredetétől.

Ugyanakkor eltérő jogi rendszerek alkalmazandók a nemzetközi fegyveres konfliktusra, valamint a belső fegyveres konfliktusra; fegyveres konfliktusokhoz kötött területfoglalásokra.

Egyéni felelősség konfliktushelyzetben

A nemzetközi humanitárius jog súlyos megsértésének meghatározott esetei háborús bűncselekményeknek minősülnek. A háborús bűncselekményeket a népirtással és az emberiség elleni bűncselekményekkel azonos körülmények között követik el. Az EU országai felügyelik, hogy a háborús bűncselekmények felelősei saját nemzeti bíróságuk vagy egy másik állam bírósága, illetve az NBB előtt feleljenek.

2.10. Felkészülési kérdések.

1. Mit értünk az állam fogalma alatt? Milyen fogalmi elemei vannak? Ismertesse részletesen az állam rendeltetését!
2. Sorolja fel az állam kialakulásának főbb elméleteit! Ismertesse az állam funkcióit! Mit értünk az állam fejlődésén?
3. Definiálja az alkotmányjog fogalmát! Sorolja fel a sajátosságait és jogforrásait! Ismertesse az alkotmány, mint jogforrás fogalmát!
4. Ismertesse az alkotmányosság fogalmát és sorolja fel a követelményeit!
5. Ismertesse Magyarország Alaptörvényének hatályait és szerkezetét! Soroljon fel néhányat Magyarország Alaptörvényének Alapvetései közül!
6. Ismertesse az alapvető jog fogalmát! Sorolja fel az Alaptörvényben meghatározott jogokat! Ismertesse az alapvető kötelezettség fogalmát! Sorolja fel az Alaptörvényben meghatározott kötelezettségeket!
7. Ismertesse Magyarország állami berendezkedésének főbb jellemzőit!
8. Ismertesse az országgyűlés, a kormány, a köztársasági elnök, az önálló szabályozó szerv, és Alkotmánybíróság Alaptörvény szerinti meghatározását! Sorolja fel az Országgyűlés feladat és hatásköreit!
9. Hogyan és mi alapján választjuk az országgyűlési képviselőket? Mikor kezdődik és meddig tart az országgyűlés megbízatása? Mit jelent a mentelmi jog?
10. Kik a kormány tagjai? Mikor kezdődik és meddig tart a kormány megbízatása? Mikor szűnhet meg a miniszterelnök megbízatása?
11. Sorolja fel Magyarország minisztériumait!
12. Sorolja fel a köztársasági elnök feladat- és hatásköreit! Sorolja fel azokat a tevékenységeket, amelyeket a köztársasági elnök csak a kormány tagja ellenjegyzésével gyakorolhat! Ki, mennyi időre és hogyan választható meg köztársasági elnökké?
13. Sorolja fel azokat az eseteket, amikor a köztársasági elnök megbízatása megszűnik! Ki helyettesítheti a köztársasági elnököt akadályoztatása esetén?
14. Határozza meg az önálló szabályozó szerv fogalmát!
15. Sorolja fel az Alkotmánybíróság feladat- és hatásköreit! Ismertesse az Alkotmánybíróság hatáskörébe tartozó eljárásokat! Mi jellemzi az Alkotmánybíróság döntéseit? Jellemezze az Alkotmánybíróság tagjait (a testület létszáma, függetlensége, mentelmi jog stb.) az Alaptörvényben foglaltak alapján!
16. Ismertesse azokat az elveket, melyek a rendőri intézkedés során biztosítják az emberi jogok érvényesülését! Melyek ezek jogforrásai?
17. Mit értünk állampolgárság alatt? Ismertesse az állampolgári jog fogalmát! Sorolja fel az állampolgári jogokat! Ismertesse az állampolgári kötelezettségeket!

18. Általában milyen elvek érvényesülnek az állampolgárság szabályozásánál? Melyik törvény szabályozza a magyar állampolgárságot? Ki magyar állampolgár? Sorolja fel és értelmezze az állampolgársági törvény alapelveit!
19. Mit jelent a hontalanság? Ismertesse az állampolgárság keletkezésének módjait! Ismertesse az állampolgárság megszerzésének módjait! Sorolja fel a honosítás feltételeit!
20. Határozza meg az emberi jog fogalmát! Röviden foglalja össze fejlődésének magyarországi történetét és kialakulásának elméleteit! Példán keresztül ismertesse az emberi jogok osztályozásának szempontjait! Ismertesse az emberi jogok szabályozásának nemzetközi jogban való megjelenését!
21. Definiálja a nemzetiség fogalmát! Melyik törvény határozza meg? Sorolja fel a Magyarországon – törvény szerint – elismert nemzetiségeket! Sorolja fel a nemzetiségek alapvető, egyéni és közösségi jogait!
22. Ismertesse az emberi és nemzetiségi jogok védelmének eszközeit a nemzetközi jogban, a belső jogban és a civil társadalomban!
23. Ismertesse a nemzetközi jog fogalmát és általános jellemzőit, sorolja fel alapelveit! Ismertesse a nemzetközi jog tárgyát, alanyait és funkcióját! Ismertesse a nemzetközi jog jogforrásait!
24. Mit értünk diplomácia alatt? Jellemezze a nemzetközi kapcsolatok államon belüli és államon kívüli szerveit! Hogyan jöhet létre és szűnhet meg diplomáciai kapcsolat?
25. Határozza meg a diplomáciai jog és a követségi jog fogalmát! Ismertesse a diplomaták rangsorát az 1961. évi Bécsi Egyezmény alapján!
26. Mit jelent a diplomáciai mentesség és kiváltság? Mire terjed ki? Ismertesse a diplomatákra vonatkozó – a rendőrség szolgálati szabályzata szerinti – eljárást!
27. Jellemezze az Európai Uniót!
28. Hogyan biztosítja Magyarország Alaptörvénye a nemzetközi jog és a nemzeti jog összhangját?
29. Mit jelent az uniós jog elsőbbsége és az előfoglalás elve? Ismertesse a közösségi jog elsődleges és másodlagos jogforrásait!
30. Ismertesse a nemzetközi humanitárius jog fogalmát, jogforrásait, alkalmazási területeit!

3. Polgári jog

3.1 A polgári jog fogalma, a Ptk. szerkezete.

A **polgári jog** a jogrendszer egyik ága, mely alapvetően a személyek vagyoni és személyi jellegű viszonyait szabályozó funkciókat tölt be.

Jogforrásai:

- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
- 2013. évi V. törvény – a Polgári Törvénykönyvről (Ptk.)

2013. évi V. törvény – a polgári Törvénykönyvről (Ptk.)

Másfél évtized előkészítés után, 2014. március 15-én (a polgári forradalom ünnepén) lépett hatályba a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény, amely több szabályozási területet is felölel.

A Ptk. szerkezete

A törvénykönyvben elhelyezett rendelkezések számának jelentős növekedését ellensúlyozza a törvény belső szerkezetének logikusabb felépítése. Az új Ptk. a jogrendszerben egyedülálló **szerkezeti egységként** alkalmazza a „**Könyvet**” amellyel a polgári jog nagyobb részterületeit választja el egymástól. A Könyvek természetesen nem jelentenek éles határvonalat, nem függetlenek egymástól, de kifejezik a polgári jog belső tagolódását.

Első Könyv – Bevezető rendelkezések (összesen 6 paragrafus)
Második Könyv – Az ember, mint jogalany (összesen 55 paragrafus)
Harmadik Könyv – A jogi személy (összesen 404 paragrafus)
Negyedik Könyv – Családjog (összesen 244 paragrafus)
Ötödik Könyv – Dologi jog (összesen 187 paragrafus)
Hatodik Könyv – Kötelmi jog (összesen 592 paragrafus)
Hetedik Könyv – Öröklési jog (összesen 100 paragrafus)
Nyolcadik Könyv – Záró rendelkezések (összesen 8 paragrafus)

A kódexjellegű jogalkotás és a magánjogi jogviszonyok átfogó szabályozása egyúttal a **jogrendszert kímélő hatású is**. Egyes – eddig Ptk.-n kívül elhelyezett (pl. a családjog szabályozása) – rendelkezések beillesztése az új kódexbe **elkerülhetővé teszi** ugyanazon kérdések **párhuzamos szabályozását**, ilyen módon a jogrendszer egésze tehermentesíthető. A kódexen belüli utalások és összefüggések egyszerűbben követhetők és kezelhetők a terminológia és a szabályozási logika egységes jellege miatt.

A könyvek **részekre**, a részek pedig **címekre** tagolódnak. A címeken belül **fejezetek** találhatóak. A címek és fejezetek jelölése római számmal történik, számozása egy Könyvön belül folytonos, függetlenül a részekre tagolódástól.

Például:

ÖTÖDIK KÖNYV
DOLOGI JOG
ELSŐ RÉSZ – A BIRTOK
I. CÍM: A BIRTOK ÉS A BIRTOKVÉDELEM
I. Fejezet – A birtok. A birtok megszerzése és elvesztése
II. Fejezet – A birtokvédelem
II. CÍM: JOGALAP NÉLKÜLI BIRTOKLÁS
MÁSODIK RÉSZ – A TULAJDONJOG
III. CÍM: A TULAJDONJOG ÁLTALÁNOS SZABÁLYAI
III. Fejezet – A tulajdonjog általában
IV. Fejezet – A tulajdonjog tárgyai
IV. CÍM: A TULAJDONJOG TARTALMA ÉS VÉDELME
V. Fejezet – A birtokláshoz való jog
.....

A fejezeteken belül találhatóak az egyes **paragrafusok**, melyeknek megjelölése két számmal történik: az első a könyv száma, melyben az adott szakasz található, a második szám pedig az adott paragrafus sorszáma a könyvön belül. Így például a családjogi könyvben lévő 31. szakasz megjelölése: 4:31. §.

A törvény alkalmazását jelentősen megkönnyítő újítás az ún. **paragrafuscímek** bevezetése. A paragrafus címeikkel a jogalkotó egyes külföldi kódexekben és nemzetközi modellszabályozásokban már bevált, jogrendszerünkben ugyanakkor idáig ismeretlen megoldást honosít meg. A paragrafusok címei ugyan **nem tekinthetők külön szerkezeti egységnek**, de megkönnyítik a törvényen belüli tájékozódást, és hivatkozást. Minden egyes

paragrafus saját címmel rendelkezik, amely a jelölése után szögletes zárójelben található. pl.: 4:31.§. [A tartási képesség].

A törvénykönyv összesen tehát 1596 szakaszból áll, ami mutatja a szabályozási hatókör kiterjedtségét. A kódex ennél természetesen jóval több normát tartalmaz, mivel az egyes paragrafusokon belül **bekezdések** találhatóak.

3.2. A polgári jog alapelvei

A jogelmélet szerint az alapelvek értelmező és hézagpótló szerepet töltenek be. Az **értelmező** szerepkör alkalmazására akkor kerülhet sor, ha egy jogszabályi rendelkezés meghatározása különféle megközelítésekben is lehetséges, ilyenkor az alapelvnek megfelelő értelmezést kell igénybe venni. A **hézagpótló** szerep akkor kerül előtérbe, ha egy adott jogviszonyra konkrét jogszabályi rendelkezés nem alkalmazható, és ilyenkor a vitatott kérdést az alapelv alapján kell eldönteni. Az alapelvek többsége a Bevezető rendelkezések között található, de vannak a törvény többi részében elhelyezett alapelvek is.

A polgári jog alapelvei a 2013. évi V. törvény (Ptk.) alapján

a) **Értelmezési alapelv:** a törvény rendelkezéseit Magyarország alkotmányos rendjével összhangban kell értelmezni. [Ptk. 1:2.§. (1) bek.]

b) **A jóhiszeműség és tisztesség elve:** A polgári jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése során a felek a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megfelelően kötelesek eljárni. [Ptk. 1:3.§. (1) bek.]

A jóhiszeműség többször nevesítve is megjelenik a törvényben, és eltérő jogkövetkezményeket állapít meg attól függően, hogy a magatartás jóhiszemű vagy rosszhiszemű volt (pl. a túlépítés és a birtoklás szabályai).

Jóhiszemű: aki a látszattól eltérő valós tényekről nem tud, és kellő gondosság tanúsítása mellett nem is tudhat róla.

Roszhiszemű: aki a látszattól eltérő valós tényekről tud, vagy kellő gondosság tanúsítása mellett tudhatna róla.

Azt, hogy mi minősül **tisztességes eljárásnak** a törvény nem határozza meg, azt minden esetben a **társadalmi erkölcsi normák alapján** lehet meghatározni. Az adott magatartásnak a jogszerűsége túlmenően, tisztességesnek (erkölcsösnek) is kell lennie. A törvény több esetben külön jogkövetkezményt is fűz a nem tisztességes magatartáshoz, így például a nyilvánvalóan jó erkölcsbe ütköző szerződés semmis.

c) **Az elvárható magatartás elve:** Ha a törvény eltérő követelményt nem támaszt, a polgári jogi viszonyokban úgy kell eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Ez azt jelenti, hogy amennyiben nincs előírás egy élethelyzetre, mindenkinek olyan magatartást kell tanúsítani, amely személy szerint tőle, az adott viszonyok között elvárható. Aki nem úgy járt el, ahogy az, az adott helyzetben általában elvárható, annak a magatartása felróható lesz, és főszabály szerint felelősségre vonást von maga után. [Ptk. 1:4.§. (1) bek.]

d) **Felróhatóság elve: Felróható magatartására előnyök szerzése végett senki nem hivatkozhat.** [Ptk. 1:4.§. (2), (3) bek.]. Szándékos, sőt célzatos a felróható magatartás, ha kifejezetten olyan előnyök szerzésére irányul, amelyek a magatartás hiányában nem volnának elérhetőek. Ide sorolható, ha valaki tudatosan azzal a céllal köt érvénytelen szerződést, hogy azt utóbb megtámadja, és az abból folyó előnyöket mégis élvezze.

e) **Joggal való visszaélés tilalma:** A törvény tiltja a joggal való visszaélést. [Ptk. 1:5.§.]. A joggal való visszaélés tilalmába ütközik **egy nyilatkozat megtagadása is**, és a bíróság ítéletével pótolhatja ezt a nyilatkozatot, ha

- (1) jogszabály által megkívánt nyilatkozatról van szó,
- (2) a megtagadás nyomós közérdeket, vagy különös méltánylást érdemlő magánérdeket sért,
- (3) az érdeksérelem másként nem hárítható el.

A jognyilatkozatnak **bíróági határozattal való pótlásához** a törvényben meghatározott **valamennyi feltétel** [(1)-(3)] együttes megléte **szükséges**.

A nyilatkozat megtagadás joggal való **visszaélésnek minősül** abban az esetben, ha a jognyilatkozat megtételét illetéktelen előny juttatásától tették függővé.

Fontos kiemelni, hogy **a szerződéskötés megtagadása nem minősül joggal való visszaélésnek**– mindenki maga döntheti el, hogy kíván-e szerződést kötni –, ezért nincs jogszabályi lehetőség arra, hogy a bíróság szerződési nyilatkozatot ítélettel pótoljon.

A joggal való visszaélés tilalmába ütközik például az a célzatos előnyszerzés, amikor a bérbeadó a hozzájárulásával felszerelt új berendezéseket a bérlő tiltakozása ellenére leszerelteti, helyükbe azonos rendeltetésű készüléket szereltet fel, hogy a bérlő bérbeszámítási jognak érvényesülését megghiúsítsa.

3.3. A személy fogalma. Jogképesség és cselekvőképesség,

A személyekről szóló jogi, elsősorban polgárjogi szabályozás bármely jogrendszer és a létező jogviszonyok alapját, és egyben ezek stabilitását képezi.

A polgári jogi szakirodalomban, és értelemszerűen a szabályozásokból kiindulva, a személy fogalma a jogalany, a jogalanyiség és a jogképesség kifejezésekhez, jogintézményekhez kötődik. **A személy polgári jogi megjelölése tehát azt fejezi ki, hogy a polgári jogi jogviszonyoknak kik lehetnek az alanyai.** Azt is mondhatnánk, hogy a személy egy háromdimenziós „térnek”, nevezetesen a jogviszony, jogalany és jogképesség által meghatározott háromdimenziós jogi térnek a központi eleme.

A személy jogalanyiségének alapvető feltétele, hogy jogképességgel rendelkezzen. Vagyis a jogképesség teremti meg azt a lehetőséget, hogy polgári jogi viszony alanya lehessen.

A jogképesség

A **jogképesség** azt jelenti, hogy a jogviszony alanyát jogok illethetik meg és kötelezettségek terhelhetik (pl. az ember, a jogi személy, az állam stb.).

A **természetes személy** jogképessége egy elvont képesség, ami alapján elvileg bárkinek bármilyen joga és kötelessége lehet. A jogképesség az emberrel vele születik, el nem idegeníthető, nincs fejlettségi fokhoz, értelmi képességhez kötve. A törvény a jogképességet az adott emberrel szemben is megvédi, tehát senki sem nyilatkozhat úgy, hogy jogképességéről részben vagy egészben lemond. Az ember jogképessége tehát a **halállal** szűnik meg.

A **jogi személy** jogképessége - főszabály szerint - megegyezik a természetes személy jogképességével, azzal a megszorítással, hogy azon jogokra és kötelezettségekre nem terjed ki, amelyek a jellegüknél fogva csak az **emberhez** fűződhetnek.

A **jogi személy** egy jogi szakkifejezés. A személyek egyik fajtája az ember (a jogi nyelvben: természetes személy) mellett. **Olyan társadalmi szervezetet jelent, amely jogképes, azaz a saját nevében jogokat szerezhethet és kötelezettségeket vállalhat.**

A hatályos magyar jogszabályok értelmében tehát az ember jogképessége általános, egyenlő és feltétlen. Ez az **Alaptörvényből** kiinduló, elvi jellegű rendelkezés. **Általános**, mert minden egyes embert ember mivoltánál fogva megillet, születésétől a haláláig. **Egyenlő**, mert a jogképesség terjedelme tekintetében ember és ember között semmiféle különbség nincs. Ennek minden más - az életkoron, nemen, fajon, nemzetiségen és felekezeti hovatartozáson kívüli - vonatkozásban is érvényesülnie kell. **Feltétlen**, mert közvetlenül a törvényből folyik, megszerzése semmiféle feltételhez nem köthető. Minden embert megillet.

A cselekvőképesség

Az embernek ahhoz, hogy részese legyen **polgári jogi viszonyoknak**, azokban aktívan közreműködjön, bizonyos fokú szellemi érettségre, szellemi épségre, megfontolási és döntési készségre van szüksége, azaz ésszerű akarat-elhatározás szükséges. Ezt az ember ügyeinek viteléhez való belátási képességet nevezzük **cselekvőképességnek**. **A cselekvőképesség az ember biológiai és jogi adottsága.**

Biológiai adottság:

- **szellemi érettség**, azaz bizonyos életkor elérése, mindennapi életvitelben való jártasság,
- **szellemi épség**, azaz hogy nem szenved veleszületett szellemi fogyatkozásban, vagy később bekövetkezett pszichés betegségben,
- **ésszerű akarat-elhatározásra való képesség**, azaz alternatívák mérlegelése, választása, következmények számbavétele és mindezekben alapuló felelős magatartás.

Jogi adottság:

- jognyilatkozati képesség, mely szerint az ember képes arra, hogy saját akarat-elhatározásával, saját nevében jogokat szerezhethet és kötelezettségeket vállalhat, tehát szerződést köthet, jognyilatkozatot tehet.

Megkülönböztetünk **aktív** jognyilatkozati képességet (az ember maga tesz jognyilatkozatot), és **passzív jognyilatkozati képességet** (az ember elfogadja a jognyilatkozatot). Mivel a mindennapi életben a **szerződések** a legtipikusabb jognyilatkozatok így ezek vonatkozásában a cselekvőképességet **szerződésképesnek** nevezzük. Az ember halála esetén beszélhetünk végintézkedési képességről (végrendelkezés) illetve ha egy károkozó magatartásra vonatkoztatva vizsgáljuk az ember belátási képességét, akkor **vétőképességről** beszélünk.

Különbséget kell tenni a **cselekvőképesség** és a **jogképesség** között: míg jogképessége minden személynek van, addig cselekvőképessége csak az embernek, mint természetes személynek lehet. Ugyanakkor, viszont amíg minden ember jogképes, ezzel szemben nem minden ember cselekvőképes. A belátási képességtől függően lehet korlátozott vagy akár teljesen kizárt is. Ki kell emelni azonban, hogy cselekvőképességet kizárni, korlátozni csak törvény alapján lehet.

A cselekvőképesség fokozatai

A belátási képességtől függően a cselekvőképességnek három fokozata van:

- cselekvőképesség
- korlátozott cselekvőképesség
- cselekvőképtelenség

A főszabály szerint minden ember cselekvőképes, kivéve, ha a cselekvőképességet törvény korlátozza vagy kizárja.

Cselekvőképes: Aki cselekvőképes, az maga köthet szerződést vagy tehet más jognyilatkozatot, nem áll senkinek a felügyelete alatt, döntéseit maga hozza meg, saját ügyeiben megfontolásra képes. Cselekvőképes minden **nagykorú**, feltéve, hogy a cselekvőképességét a törvény nem korlátozza, vagy nem zárja ki.

Hazánkban (valamint az Európai Unió többi államában és világszerte sok más országban) **nagykorú az, aki a 18. életévét már betöltötte**. Továbbá nagykorú kivételesen az is, aki ennél előbb házasságkötése révén nagykorúvá vált. Az ember a 18. születésnapja 0 órájától válik nagykorúvá. **Házasságot** 18 éven aluli csak engedéllyel köthet és feltétel még, hogy 16. életévét betöltse. Az ily módon szerzett nagykorúság – cselekvőképesség – akkor is fennmarad, ha a házasság a 18. életéve előtt megszűnik. Ez alól a szabály alól azonban kivétel, ha a **bíróság** a házasságot éppen a cselekvőképesség hiánya miatt vagy a szükséges gyámhatósági engedély hiánya miatt nyilvánítja érvénytelennek.

Korlátozottan cselekvőképes: Korlátozottan cselekvőképes minden olyan személy, aki 14. életévét már betöltötte, de a 18. életévét még nem (azaz fiataikorú), és nem cselekvőképtelen, továbbá az a nagykorú is, akit a bíróság cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezett. A gondnokság alá helyezés okai lehetnek a szellemi fogyatkozás, az elmebeli állapot, vagy kóros szenvedély.

Cselekvőképtelen: Cselekvőképtelenek a 14. életévüket még be nem töltött kiskorúak, és azok a már 14. életévüket betöltött kiskorú és 18. életévüket betöltött nagykorú személyek, akiket a bíróság cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezett. Gyermekekori vagy cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezés nélkül is cselekvőképtelen az a nagykorú vagy korlátozottan cselekvőképes személy, aki olyan állapotban van (például kábítószer, alkohol hatása alatt, műtéti altatás), hogy az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége – tartósan vagy a jognyilatkozata megtételekor átmenetileg – teljesen hiányzik. Az ilyen tudatállapot önmagában elegendő jogi tényként idézi elő a cselekvőképtelenséget, elmúltával pedig a megelőző cselekvőképességi állapot automatikusan visszaáll.

3.4. A személyhez fűződő jogok. sérelmének esetei és védelme

A **személyhez fűződő jogok** az embernek – mint természetes személynek – és más jogi személyeknek biztosítja azt a háborítatlanságot, integritást, beavatkozás-mentességet, mely a személy társadalmi rendeltetésének, társadalmi szerepének betöltéséhez szükséges.

Védi a személyt a szükségtelen, illetéktelen beavatkozásoktól, mely a környezete felől érkezik, és amik veszélyeztetik, sértik a személy integritását. A személy integritása a jogképességéből ered, és mivel minden ember jogképes, így minden embernek van személyi

integritása, **személyisége**. Ez megdönthetetlen vélelem, tehát nem szükséges, nem kell bizonyítani bárkinek a személyiségének létét, személyi létét.

A **személyhez fűződő jogok** a személy ezen integritását, magát a személyiségét védik, és szankcionálják a megsértőit. Ki kell emelni, hogy a személyhez fűződő jogok csak élő emberhez kapcsolódhatnak, tehát a halottnak nincsenek személyhez fűződő jogai.

A Ptk. **általános elvként** rögzíti, hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy a törvény és más személyek jogainak korlátai között személyiségét szabadon érvényesítse és abban más ne gátolja. Ez a hangzatos rendelkezés tulajdonképpen azt fogalmazza meg, hogy a személyiségi jogok gyakorlását csak törvény és más személy jogai korlátozhatják.

A **személyiségi jogok sérelmét jelenti** különösen az élet, a testi épség és az egészség megsértése, a személyes szabadság, a magánélet, a magánlakás megsértése, a hátrányos megkülönböztetés, a becsület és a jó hírnév megsértése, de ide tartozik a magántitokhoz és a személyes adatok védelméhez való jog, vagy a névviseléshez való jog és a képmáshoz, a hangfelvételhez való jog megsértése is.

A **károsultat**, azaz az igényt érvényesítő felet terheli a kötelezettség annak vonatkozásában, hogy bizonyítsa, hogy valamely személyiségi jogában Őt megsértették. Ez tanúkkal, okirati és egyéb bizonyítási eszközökkel lehetséges.

Azonban végső soron milyen igényeket támaszthat a jogsértő személlyel szemben a károsult?

Ilyen igény lehet annak **bírósági megállapítása, hogy az érintett jogsértés megtörtént**, vagy az hogy a **károkozó hagyja abba a jogsértést, és a jövőben tartózkodjon annak gyakorlásától**. Ezen felül követelhető, hogy a jogsértő **adjon megfelelő elégtételt** a károsult számára, és ennek **biztosítson saját költségén megfelelő nyilvánosságot**. Ez tipikusan a sajtó helyreigazítással kapcsolatos ügyekben lehet megfelelő igény.

Továbbá az is kérhető, hogy a **károkozó szüntesse meg a sérelmes helyzetet, állítsa helyre a jogsértést megelőző állapot**.

A legismertebb és egyben legújabb jogintézmény azonban a **sérelem díj** érvényesítése. Ez utóbbi tulajdonképpen egyfajta kompenzációt jelenthet a károsult számára.

A **sérelem díj** esetében amennyiben a károsult bizonyítja a személyiségi jogának a megsértését, akkor már nem szükséges azt is bizonyítania, hogy őt a jogsértés tényén kívül további sérelem, azaz kár érte. Tehát ez az jelenti, hogy a jogsértés megállapítása esetén a sérelemdíj jár.

Az, hogy mekkora összegben, az továbbra is az eset összes körülményei alapján dönthető majd el. A magasabb sérelemdíj követelése a bírósági mérlegeléstől fog függni, és nagy a valószínűsége annak, hogy minél súlyosabb a jogsértés, annál magasabb összeg terjeszhető elő.

3.5. A tulajdonjog és a szerződés

A **dologi jogot** a 2013. évi. V. törvény **Ötödik Könyve** szabályozza. Ide tartozó jogviszonyok: a tulajdonjog, a korlátolt dologi jogok és a birtokjogok.

A **dologi jog** az ingókra, ingatlanokra és más dolognak minősülő fogalmakra vonatkozó jog, a jogosultnak minden mással szembeni jogát fejezi ki, így emberek közötti viszony. A **tulajdonjog** a dolog feletti uralom teljességét jelenti, míg a **korlátolt dologi jogok**

jogosultnak a dolog feletti részleges hatalmát fejezik ki. A **birtokjog** védelmet nyújt annak, aki a dolgot valamely jog vagy tény alapján hatalmában tartja.

A tulajdonjog – alapvető **emberi és állampolgári jog**, azt az Alaptörvény elismeri és védi. A polgárok sérthetetlen magántulajdona a hatalom legfőbb korlátja és egyben a demokratikus társadalmi berendezkedés záloga.

A köztulajdon és a magántulajdon a **rendszer váltás** óta egyenjogú, és egyenlő védelemben részesül, megszűnt az állami vagyon kivételezett szerepe. Ugyanakkor **főszabályként** ma is kizárólag az állam tulajdonában lehetnek például a föld méhének kincsei, az országos közutak, vasutak, vízi utak, vagy a távközlésre felhasználható frekvenciák.

A tulajdont **kisajátítani** csak kivételesen és közérdekből, törvényben szabályozott esetekben és módon, teljes, feltétlen és azonnali kártalanítás mellett lehet.

A dolog tulajdonának átruházására a leggyakrabban **szerződés** alapján kerül sor.

Fogalma: **A tulajdonjog az a dologra vonatkozó legfőbb jog, amelynek alapján a tulajdonos mindenkit, akinek nincs a dologra vonatkozó joga, a dologra való behatástól eltiltani jogosult.**

A tulajdonjog előbbi (magánjog szerinti klasszikus) meghatározása a tulajdonjog másokat kizáró jellegére helyezi a hangsúlyt.

A **tulajdonost** megilleti a birtoklás, a használat, a hasznok szedése és a rendelkezés joga, ugyanakkor köteles viselni a dologgal járó terheket és azt a dologban beállott kárt, amelynek megtérítésére senkit sem lehet kötelezni.

A tulajdonosnak **bármely magatartást jogában áll** a dologával kapcsolatban tanúsítani, feltéve, hogy tiszteletben tartja a polgári jog alapelveit, a konkrét törvényi tilalmakat és kötelezettségeket, illetve mások alapvető jogait.

Jellemzői: A tulajdonjog

- **alanyai:** természetes személyek, jogi személyek, az állam;
- **tárgya:** minden birtokba vehető dolog. (Fizikai fogalom: az ember hatalmában, uralma alatt tarthat bizonyos dolgokat. Jogi fogalom: jogi értelemben birtokba vehető mindaz, amit jogszabály nem tilt.)
- **tartalmát** az abból fakadó alanyi jogok (jogosítványok) és kötelezettségek képezik.

A tulajdonos jogai és kötelezettségei.

A tulajdonjogi jogviszony tartalma a jogalanyokat megillető jogok, illetve terhelő kötelezettségek.

Az **alanyi jogosultság** három csoportját különböztetjük meg:

- **birtoklás és birtokvédelemhez való jog;** a birtoklás a dolog feletti tényleges hatalom gyakorlását jelenti.
- **használat, hasznok szedésének a joga;** a **használat** a tulajdonos szükségleteinek kielégítését szolgálja; a **haszon** olyan előny, ami a dologból (rendeltetésszerűen) származik.
- **rendelkezési jog;** alapján a birtoklás és a használat jogát másnak át lehet engedni.

A tulajdonos jogait jogszabály, illetve mások jogai korlátozhatják. A tulajdonost - e jogból fakadó - kötelezettségek is terhelik, másként fogalmazva a tulajdon felelősség-keletkeztető hatású.

A tulajdonjogból fakadó **kötelezettségek**:

- **teher és kárveszély viselése:** a tulajdonos köteles viselni a dologgal járó terheket (fenntartási költségek, közterhek stb.), a dolog működésével járó veszteséget, valamint a dologban beállott olyan kárt, amelynek megtérítésére senkit sem lehet kötelezni.
- a tulajdonlás **másokat nem zavarhat**, mások jogainak gyakorlását nem veszélyeztetheti. A tulajdonost **korlátozzák** jogaiban a **szomszédok jogai**. A tulajdonos az ingatlan használata során köteles tartózkodni minden olyan magatartástól, amellyel másokat, különösen a szomszédokat szükségtelenül zavarná, vagy amellyel jogaik gyakorlását veszélyeztetné.
A tulajdonjog egyik legkomolyabb **korlátja a haszonélvezeti jog**, amelynél fogva a jogosult (a haszonélvező) birtokában tarthatja, használhatja és hasznait szedheti a más személy tulajdonában álló ingatlanok. A haszonélvezeti jog fennállása alatt a tulajdonos a birtoklás, a használat és a hasznok szedésének jogát csak annyiban gyakorolhatja, amennyiben a haszonélvező e jogokkal nem él. A haszonélvezeti jog a tulajdonos személyében beállott változásra tekintet nélkül fennmarad.
- **szükséghelyzetben okozott kár tűrése.**
A másnak életét, testi épségét vagy vagyonát közvetlenül fenyegető és más módon el nem hárítható veszély esetében ugyanis **a tulajdonos köteles tűrni**, hogy a szükséghelyzet megszüntetése végett a szükséges mértékben igénybe vegyék, felhasználják az ingatlanát, illetőleg abban kárt okozzanak.

A **tulajdonjog megszerzése** a dologra vonatkozó **dologi** (tulajdoni) **jogviszony létrejöttét** jelenti, általában szerződéssel történik. (pl. adás-vételi szerződés). A tulajdonost a megszerzés időpontjától kezdődően illetik meg a tulajdonjogból adódó jogosítványok és terhelik őt a dolog fenntartásával, használatával, stb. járó kötelezettségek.

A **2013. évi V. törvény** szerinti tulajdonjogot érintő szabályozás (V. könyv) – a rendelkezési jogban foglalt elidegenítési és terhelési tilalom kivételével **-tartalmilag megegyezik** az 1959. évi IV. törvényben foglaltakkal.

A **szerződés** két vagy több személy kölcsönös és egybehangzó, joghatás kiváltására irányuló akaratnyilatkozata; olyan ígéret vagy megállapodás, amit a jog elismer és akár kényszerítheti is a betartását. A szerződések alapvető feltételei a fejlett gazdasági életnek.

3.6. A birtokos, a birtok fajtái és a birtokvédelem

Birtokos [5:1.§]

- (1) **Birtokos** az, aki a dolgot sajátjaként vagy a dolog időleges birtokára jogosító jogviszony alapján hatalmában tartja.
- (2) Olyan birtokos mellett, aki a dolog időleges birtokára jogosító jogviszony alapján tényleges hatalmában tartja a dolgot (**albirtokos**), birtokosnak kell tekinteni azt is, akitől a tényleges hatalmat gyakorló a birtokát származtatja (**főbirtokos**).
- (3) **Birtokos az is**, akitől a dolog jogalap nélkül időlegesen más személy tényleges hatalmába került.

A **törvényi szabályozás** az (1) bekezdés szerint azt tekinti birtokosnak, aki **sajátjaként vagy időleges birtokra jogosító jogviszony alapján hatalmában tartja** a dolgot, vagyis túlmegy azon, hogy a dolog feletti tényleges hatalom gyakorlója a birtokos.

A (2) bekezdés szerint a dolgot időleges birtokára jogosító jogviszony alapján ténylegesen hatalomban tartó **albirtokos** mellett birtokosnak – főbirtokosnak – tekinti azt is, akitől az albirtokos birtoka származik. A **származtatott birtok elismerése alapján** a dolgot ténylegesen hatalmában tartón túl **birtokosnak** minősül az is, akitől valakinek a birtoka közvetve vagy közvetlenül származik. Ezért a tulajdonoson túl birtokos a bérlő akkor is, ha a dolgot albérlébe adja, és az albérlő is, ha a dolgon másnak időlegesen használatot enged.

A (3) bekezdés azokra az esetekre is vonatkozik, amelyekben **a birtokos birtoklásra jogosító jogviszony hiányában tartja a dolgot tényleges hatalmában**. E rendelkezés alapján a dolgot jogalap nélkül tényleges hatalmában tartó személy is jogosult mindazokkal szemben birtokvédelemre, akiknek tényleges hatalmába a dolog szintén jogalap nélkül került. Például a tolvaj a tőle jogalap nélkül a dolgot elvevő másik tolvajjal szemben, ugyanakkor nem jogosult birtokvédelemre a birtoklásra jogosultakkal szemben.

A fentiek alapján a törvény a következő személyeket minősíti **birtokosnak**:

- a) **Birtokos**, akinek a dolog **tényleges** hatalmába jut. A törvény szövege nem a birtokos fogalmát, hanem a birtok megszerzését szabályozza. Ugyanakkor értelmetlen lenne nem tekinteni birtokosnak azt, akinek a dolog tényleges hatalmában van.
- b) **Birtokos**, aki a dolgot sajátjaként, vagy erre jogosító **jogviszony** (bérleti jog, használati jog stb.) alapján időlegesen tartja hatalmában.
- c) **Birtokosnak** kell tekinteni azt a személyt, akitől a dolog más személy tényleges hatalmába került, úgy azonban, hogy e személynek a birtoklásra jogosító jogviszonya nincs.
- d) **Birtokos** továbbá a jogalap nélküli birtokos, aki lehet jóhiszemű vagy rosszhiszemű birtokos, illetve a dolgot bűncselekménnyel vagy egyébként erőszakos vagy alattomos úton megszerző birtokos.

A birtok fajtái

A jogkövetkezmények szempontjából a birtok fajtái közötti megkülönböztetésnél figyelembe vesszük, hogy a birtoklás jogcíme a birtokost saját vagy más jogán illeti meg, illetőleg, hogy a birtoklást a maga vagy más nevében gyakorolja. Ennek megfelelően a birtok lehet:

- a) **Saját birtok**: A saját birtok esetén a birtokos a maga részére és a maga nevében gyakorol a dolog felett hatalmat.
- b) **Használati birtok**: Amikor a birtokos a dolgot – annak használatára vonatkozó – jogcímen (bérlő, haszonélvező, haszonbérlő, zálogjog tulajdonosa stb.) tartja hatalmában.

A birtokos fajtái

A saját birtokost a Ptk. **főbirtokosnak** nevezi, ez abban az esetben indokolt, ha a dolognak ugyanakkor van **albirtokosa** is, aki használati birtokosnak tekinthető (például a lakás tulajdonosa és az albérlő, aki benne lakik), azaz a birtokban tartásra birtokra jogosító jogviszony (pl. bérleti szerződés) alapján kerül sor.

Birtokvédelem – A birtokost megillető birtokvédelem [5:5.§]

(1) A birtokost **birtokvédelem** illeti meg, ha birtokától jogalap nélkül megfosztják vagy birtoklásában jogalap nélkül háborítják (a továbbiakban: **tilos önhatalom**).

- (2) A birtokost a birtokvédelem **mindenkivel szemben megilleti, annak kivételével, akitől a birtokot tilos önhatalommal** szerezte meg.
- (3) Az albirtokos jogcíme szerint **részesül birtokvédelemben** a főbirtokossal szemben.
- (4) Közös birtok esetén a **birtokvédelem mindegyik birtokost önállóan megilleti**, és bármelyik birtokos követelheti a dolog közös birtokba bocsátását.
- (5) A közös birtokosok **egymással szemben a jogcímük szerint** jogosultak birtokvédelemre.

A **birtokviszony**, mint jogviszony alapján az, aki **birtokosnak minősül**, mindenki mástól követelheti, hogy tartózkodjék a **birtokállapot önhatalmú megzavarásától**. Ez alapján, ha a **birtokost birtoklásában**, azaz a dolog feletti hatalom békés gyakorlásában zavarják, vagy a dolog birtokától jogalap nélkül megfosztják, **birtokvédelem illeti meg**.

A birtokhoz fűződő egyik **legjelentősebb joghatás** a birtokvédelem iránti igény. Nemcsak a birtoktól való **megfosztás**, de a zavartalan birtoklásban való **akadályozás is megalapozza** a birtokvédelmet. A **birtokos a jogcímre tekintet nélkül kap védelmet**, a birtoklás jogcímes vagy jogcím nélküli voltához, a birtokos jóhiszeműségéhez vagy rosszhiszeműségéhez pedig egyéb, **külön szabályozott jogkövetkezmények** fűződnek.

A birtoklást zavaró vagy ellehetetlenítő magatartást **tilos önhatalomnak** nevezzük. A **birtokvédelem szabályai mindenkivel szemben érvényesíthető** védelmet biztosítanak a birtokos számára, kivétel a birtokot tilos önhatalommal megszerző személy, aki nem részesíthető védelemben azzal szemben, akitől a dolgot tilos önhatalommal megszerezte.

Ha egyazon dologra nézve **több személy is birtokosnak** minősül, egymással szemben a jogcímük szerint részesülhetnek védelemben (albirtokos a főbirtokossal - pl. bérlő a bérbeadóval - szemben, és megfordítva).

Ha azonos pozícióban van több személy (közös birtok, pl. tulajdonostársak, bérlőtársak esetén), **mindegyik birtokost önállóan megilleti** a birtokvédelem és követelheti a dolognak a közös birtokba bocsátását. Az ilyen **közös birtokosok** - egymás közötti viszonyuk alapján - **egymással szemben** is jogosultak birtokvédelemre. A vonatkozó szabályozás a két törvényben tartamilag megegyezik.

Közös birtok: ugyanazt a dolgot azonos tartalommal két vagy több birtokos tarja hatalmában. A közös birtok leggyakrabban közös tulajdon, illetőleg bérlőtársaság esetében áll fenn, de előfordulhat jogcím nélkül is (például a más tulajdonában lévő dolgot több személy együtt veszi birtokba).

Birtokvédelmi eszközök:

- **Önhatalom:** A tilos önhatalom ellen a birtokos – a birtok megszerzéséhez szükséges mértékben – önhatalommal is felléphet. [2013. évi V. törvény **5:6.§**]
- **Birtokper:** Tilos önhatalom esetén a birtokos az eredeti birtokállapot helyreállítását vagy a zavarás megszüntetését kérheti a bíróságtól. A birtokperben a békés birtoklásban megzavart fél birtokláshoz való jogosultságát vélelmezni kell, az ellenbizonyítás a másik felet terheli, aki saját jogosultságára hivatkozik. A bíróság a birtokláshoz való jogosultság alapján dönt. [2013. évi V. törvény **5:7.§**].

A **birtokvédelemre irányuló eljárás (a birtokper) a bíróság előtt** indulhat meg:

- a) ha a jegyző határozatát sérelmesnek tartó fél a határozat megváltoztatását kéri;
- b) a közigazgatási szerv előzetes eljárása nélkül, közvetlenül a bírósághoz benyújtott keresettel, ha a birtokos az eredeti birtokállapot helyreállítását vagy a zavarás megszüntetését közvetlenül a bíróságtól kéri;

- **Birtokvédelem a tényleges birtoklási helyzet alapján** (közigazgatási úton való igényérvényesítés), alapja az önkényesség, az önbíráskodás kizárása. [2013. évi V. törvény 5:8.§].

Önhatalom [5:6.§]

(1) A **tilos önhatalom ellen** a birtokos – a birtok megvédéséhez szükséges mértékben – **önhatalommal** is felléphet.

(2) Az elveszett birtok visszaszerzése érdekében önhatalommal akkor lehet fellépni, ha a más birtokvédelmi eszköz igénybevételével járó idővesztés a birtokvédelmet meghiúsítaná.

A birtoksértő magatartás elhárítása érdekében az erőszak alkalmazását is magában foglaló **önhatalom gyakorlását** - a szükséges mértéket meg nem haladó mértékben - mindkét szabályozás egyezően **jogosnak** fogadja el, és jogszerűnek tekinti a birtok visszaszerzése érdekében az **önhatalmat** is, de csak abban az esetben és annyiban, amikor és amennyiben az állami birtokvédelmi eszközök igénybevételével járó **idővesztés a birtokvédelem meghiúsulását** eredményezné.

Ennél szélesebb körben az **önhatalom jogosságának elismerése azért nem indokolt**, mert a jogsértések következményének meghatározására és végrehajtására kiterjedő állami monopólium - amely a jogállamiság egyik kritériuma – csak kivételes esetekben engedhető át másoknak. A **jogsértések** orvoslásának elsődleges útja az állami eszközök igénybevétele kell, hogy legyen.

Az **önhatalom** nem feltétlenül jelenti a dolog visszavételét, állhat a birtoksértő feltartóztatásában, vagy a birtoksértés bármely eszközzel való megakadályozásában is.

A jogos önhatalom általában a birtoksértés idejére korlátozódik.

A **jogos önhatalom gyakorlásával** a birtokos **ingó dolog esetén** (ingó: állagsérelem nélkül mozgatható) megakadályozhatja a dolog elvételét, továbbá azt, aki a dolgot elvette, vagy akinek a dolgot a birtoksértő átadta üldözőbe veheti, és ha az üldözés során nincs mód állami eszköz igénybevételére, a dolgot maga is visszaveheti.

Ingatlan birtokának megsértése esetén, a birtokos önhatalommal elháríthatja a birtoksértő magatartást, illetve azt, aki őt a birtokától tilos önhatalommal megfosztotta, a megfosztás után azonnal kivetheti a birtokból, és visszafoglalhatja a birtokát. Mindeközben azonban **nem lépheti túl a birtoksértés megszüntetéséhez szükséges mértéket**.

A **tilos önhatalommal** szerzett birtok **törvénytelenége** már az önhatalom tilos voltából fakad.

3.7. Felkészülési kérdések.

1. Ismertesse polgári jog fogalmát, és sorolja fel a jogforrásait!
2. Ismertesse a Ptk. szerkezeti felépítését!
3. Milyen szerepe lehet a polgári jog alapelveinek? Sorolja fel a polgári jog alapelveit!
4. Ismertesse a polgári jog értelmezési alapelvét!
5. Ismertesse a jóhiszeműség és a tisztesség elvét! Mit jelent a jó-, illetve rosszhiszemű?
6. Ismertesse az elvárható magatartás elvét!
7. Ismertesse a felróhatóság elvét!
8. Ismertesse a joggal való visszaélés tilalmát!
9. Mit értünk személy alatt? Milyen fajtái vannak a polgári jogban?
10. Mit jelent a jogi személy? Mit jelent a jogképesség?

11. Mit jelent a cselekvőképesség? Ismertesse feltételeit és fokozatait!
12. Mit értünk személyhez fűződő jogok alatt?
13. Mit kérhet a bíróságtól, kinek személyhez fűződő jogai sérülnek?
14. Mit jelent a sérelem díj, és mitől függhet a nagysága?
15. Definiálja a tulajdonjog fogalmát, és jellemezze a tulajdonjogi jogviszonyt!
16. Ismertesse a tulajdonos jogait!
17. Ismertesse a tulajdonos kötelezettségeit!
18. Mit jelent a tulajdonjog megszerzése? Mi a szerződés?
19. Ismertesse a tulajdonos jogait és kötelelességeit!
20. Ismertesse a birtokos fogalmát, a birtok fajtáit!
21. Mit jelent az albirtokos és a főbirtokos? Milyen kapcsolat van közöttük?
22. Ismertesse azokat az eseteket, amikor egy dologra nézve több személy is birtokosnak minősülhet!
23. Mit jelent a közös birtok?
24. Ismertesse a birtokvédelem fogalmát és szabályozásának alapjait!
25. Sorolja fel és jellemezze a birtokvédelem eszközeit!
26. Mit értünk birtokper alatt? Sorolja fel a birtokvita bíróság elé kerülésének eseteit!
27. Mit nevezünk tilos önhatalomnak?
28. Mit jelent az önhatalom? Mikor és milyen mértékben alkalmazható?
29. Mit jelent az önhatalom gyakorlása ingó dolog esetén?
30. Mit jelent az önhatalom gyakorlása ingatlan birtok megsértése esetén?

Bevezetés	2
1. Alapismeretek	2
1.1 A társadalmi normák, mint az emberi együttélés alapjai. A társadalmi normák funkciói, fajtái.	
1.2 A jog kialakulása, szerkezete.	
1.3 A jogi norma fogalma, jellemzői. A jogkövetkezmény	
1.4 A jogalkotás jellemzői, fajtái, szervei, szakaszai, folyamata.	
1.5 A jogszabályok és a közjogi szervezetszabályozó eszközök.	
1.6 A jogszabályok érvényessége és hatálya.	
1.7 A jogalkalmazás fogalma, szakaszai, fajtái.	
1.8 Felkészülési kérdések	
2. Alkotmányjogi ismeretek.....	18
2.1 Az állam fogalma, kialakulása, rendeltetése.	
2.2 Az alkotmányjog alapfogalmai.	
2.3 Az alkotmányosság fogalma és követelményei.	
2.4 Magyarország Alaptörvényének célja, szerkezete, alapelvei.	
2.5 Az emberi jogok érvényesülésének sajátosságai a fegyveres szervek munkájában. Az állampolgári jog, az emberi jog és a nemzetiségi jog.	
2.6 A nemzetközi jog fogalma, alapelvei, szerepe.	
2.7 A diplomáciai mentesség fogalma, a diplomáciai és személyes mentességet élvező személyekre vonatkozó nemzetközi jogi rendelkezések.	
2.8 Magyarország és az Európai Unió.	
2.9 A humanitárius jog alapvető rendelkezései.	
2.10 Felkészülési kérdések	
3. Polgári jog.....	52
3.1 A polgárjog fogalma, a Ptk. szerkezete.	
3.2 A polgári jog alapelvei.	
3.3 A személy fogalma. Jogképesség és cselekvőképesség.	
3.4 A személyhez fűződő jogok, sérelmének esetei és védelme.	
3.5 A tulajdonjog és a szerződés-	
3.6 A birtok, a birtok fajtái és a birtokvédelem.	
3.7 Felkészülési kérdések.	
Tartalomjegyzék.....	65